

4

2010

FRI TANKE

Portrett:
Laila Bokhari

Side 24

Demonutdrevet
– pastorsønn Anders Torp

Side 14

**Kan barnehagebarn
filosofere?**

Side 18

God Etisk Jul!

Felles fest, ikke ekskludering med prest

Når det nærmer seg jul, øker pågangen av henvendelser til Human-Etisk Forbund fra foreldre og elever med spørsmål om hvordan man kan og bør forholde seg til julegudstjenester. Vi snakker selvsagt ikke om den julegudstjenesten 15 prosent av befolkningen går i på julaften, men den nærmest obligatoriske gudstjenesten ved skoleårets avslutning.

Fortsatt er det slik at mange skoler rundt omkring i landet med største selvfølge tar med seg elever og avslutter skoleåret i kirka. Som for to år siden aksjonerer Humanistisk Ungdom (HU) *mot* dette, men denne gang fokuserer de på løsningen – nemlig at skolen ikke må «ekskludere med prest», men arrangere «felles fest». Derfor har de i november og desember sendt ut sine «inkluderingskonsulenter» som skal overbevise elevråd på ungdomskoler om at de bør påvirke skolen til å gå bort fra skolegudstjeneste som avslutning på semesteret, og heller arrangere en felles avslutning *på* skolen som kan inkludere *alle*, uavhengig av livssynstilhørighet.

Det er å håpe at deres aksjon kan spre disse tankene vidt utover landet, men allerede har HUs aktivister møtt mange negative reaksjoner. Noen går så langt som å karakterisere det som et ledd i avkristningen av Norge. Ja, noen mener sågar at hvis man kutter ut tradisjonen med å blande skole og kirke, risikerer vi om få år å måtte feire stats-Ramadan.

Er det så farlig å måtte delta på gudstjeneste? Ja, livssyn er et privat anliggende. Og for noen er deltagelse i gudstjeneste ubehagelig og fremmedgjørende. Hva årsaken til dette er, spiller ingen rolle. Siden ikke alle kan – eller ønsker – å delta i kirka, er det skolens ansvar å sørge for en verdig avslutning på skoleåret som inkluderer *alle* elever.

Dette skjer da også mange steder, heldigvis. At man i løpet av den siste skoleuka inkluderer en julegudstjeneste, må vi godta så lenge skolen sørger for likeverdige alternativer for de som ikke deltar. Å plukke søppel eller lese lekser er ikke likeverdige tilbud. Slikt skjer fortsatt. Men aller helst bør skolen passe på ikke å splitte opp elevene. Hvorfor kan ikke siste skoledag være en felles, inkluderende samlingsstund?

Og hvorfor skal skolen i det hele tatt brukes som mellomledd mellom kirken og hjemmene? Det er greit at skolen tar med sine elever på besøk i kirka, hører presten fortelle om hvordan en gudstjeneste organiseres, hva de enkelte delene betyr osv. Men grensen bør gå ved gudstjenesten. Hadde kristne foreldre syntes det var greit at skolen tok med elevene og deltok i bønnesamling i en moské? Veldig mange ville ikke synes det.

Som et svar på kritiske innlegg blir det ofte framført at det er urettferdig at majoriteten av elevene – som gjerne vil gå i kirka – må rette seg etter en liten gruppe være seg minoritets elever eller «sære» humanetikerelever. Men det er ingen som nektes å delta i julegudstjeneste, poenget er at det ikke skal blandes inn i skoleaktivitetene. Derfor påhviler det også kirka å tilrettelegge sin invitasjon. Det bør ikke være noe problem at den lokale kirka inviterer elever fra den lokale skolen til gudstjeneste ved skoleårets avslutning, men det bør verken skje i skolens regi eller i skoletida. Hvis dette er en viktig tradisjon som elever og foreldre ønsker å delta i, burde det ikke være noe problem å gå dit etter skoletid.

Det er selvsagt mange ikke-troende som nyter jula til fulle – både den gamle, hedenske vintersolvervs-festen som fortsatt henger igjen i mange juleskikker og tonene av Bachs juleoratorium i kirka – men det siste bør være en frivillig sak.

God jul!

Kirsti Bergh

Denne utgave:

– Ikke lukk øynene for ekskludering 4

Reportasje:
Kan barnehagebarn filosofere? 18

Levi Fragell:
– Det flaueste er tungetalen 12

Kommentar:
Skal religionskritikken overlates til Oddbjørn Leirvik? 8

Portrett:
Laila Bokhari
– tvisynt terrorforsker 24

Mitt livssyn:
Gunnar Stavrum – bruker ikke krenkerett i utrensmål 34

Bøker 38

Kronikk:
Humanismen utover nyateismen 40

Meninger 42

Human-Etisk Forbunds
informasjonssider 44

Kristin Mile
generalsekretær i
Human-Etisk Forbund

Velkommen til verdenskongress!

Når HEF til neste år er vertskap for den humanistiske verdenskongressen er tema fred og humanisme. Vi vil sette fokus på den globale kampen for fred, stille spørsmål ved FN og andre overnasjonale organisasjoners rolle, og drøfte livssynenes rolle i konflikter.

Fri tanke:

Medlemsavis for Human-Etisk Forbund Fri tanke redigeres etter redaktørplakaten. Redaksjonelt stoff i Fri tanke står ikke nødvendigvis for Human-Etisk Forbunds regning.

FRI TANKE
Tlf: 23 15 60 20
Faks: 23 15 60 21
E-post: fri.tanke@human.no

HUMAN-ETISK FORBUND
Tlf: 23 15 60 00
Besøksadresse:
Humanismens hus
St. Olavs gt. 27, Oslo

Postadresse:
Pb. 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo

www.fritanke.no

ANSVARLIG REDAKTØR
Kirsti Bergh
E-post: bergh@human.no

REDAKSJON
Even Gran
E-post: gran@human.no

LAYOUT
JPG-Jungelpatruljen
www.jpg.no

TRYKK
Agderposten trykk as

MATERIALFRISTER 2010/2011 (med forbehold om endringer)
Nr. 1-2011: 25 januar

OPPLAG
Ca. 62 000

FORSIDEFOTO
Svein Utigard

Neste år skal Human-Etisk Forbund være vertskap for humanistisk verdenskongress. Vår internasjonale humanistorganisasjon, International Humanist and Ethical Union (IHEU), arrangerer verdenskongress hvert tredje år, og i 2011 skal kongressen finne sted i Oslo fra 12- til 14. august. Det blir tredje gang HEF er vertsland, forrige gang var i 1986.

Den internasjonale humanistorganisasjon har ca 100 medlemsorganisasjoner fra land i alle verdensdeler, så vi forventer mange tilreisende gjester. I tillegg håper vi at mange av våre egne medlemmer og tillitsvalgte også vil ønske å delta på en spennende kongress og møte humanister fra hele verden. Kongresskomiteen regner med 600-800 deltakere, og vi er i ferd med å legge et godt faglig program.

Under forberedelsene har det vært viktig å legge vekt på et solid faglig innhold de dagene kongressen varer, og et godt tema for kongressen betyr mye for sammenhengen i programmet. Temaet for kongressen neste år vil være humanisme og fred. Fred er en helt fundamental forutsetning for menneskers livskvalitet og for menneskers rettigheter. Derfor blir fred også et særlig viktig tema for humanister. Temaet kan romme mye, og gir oss muligheten til å sette søkelyset på aktuelle problemstillinger i vår tid. Fred er også et begrep som mange kanskje knytter til Norge, til Nobels fredspris, norsk innsats i viktig FN-arbeid og den rollen Norge har spilt som fredsforhandler i konflikter rundt om i verden.

Vi vil blant annet fokusere på den globale kampen for fred, stille spørsmål om FN og andre overnasjonale organisasjoners rolle, og drøfte livssynenes rolle i konflikter. Dette siste er ikke minst viktig i en tid hvor konflikter ofte ser ut til å følge religiøse skillelinjer. Vi har fått flotte foredragsholdere fra inn- og utland til å belyse disse temaene, og vi håper på noen interessante dager med kunnskapsformidling, faglig oppdatering og forhåpentlig gode meningsutvekslinger.

Det å treffe humanister fra andre land er en viktig del av en verdenskongress. Det er etablert livskraftige humanistorganisasjoner i mange land, og mange av dem jobber med store utfordringer og under vilkår som er ganske annerledes enn de vilkårene vi har for livssynsfrihet og likebehandling av religioner og livssyn i Norge. Allikevel har vi mange felles utfordringer og vi har stort utbytte av den kontakten internasjonalt arbeid gir.

Gjennomføring av en stor, internasjonal kongress stiller store krav til oss som arrangører. I de dagene kongressen pågår vil vi være avhengige av mange frivillige til den praktiske gjennomføringen. Vi har allerede sett resultater av frivillighet ved at mange medlemmer med bosted i eller nær Oslo har meldt fra at de ønsker å tilby overnatting til tilreisende som trenger et rimeligere tilbud enn det vi ellers kan tilby.

I løpet av kongressdagene ønsker vi også å vise fram Oslo og Norge. Det vil bli tilbud om sightseeing, og det vil bli lagt vekt på gode kulturinnslag i programmet.

Fra midten av desember vil det bli mulig å melde seg på til neste års store humanistkongress, og vi håper mange vil finne veien til Oslo i midten av august neste år.

Mer informasjon om kongressen og programmet finner dere på www.human.no/oslo2011.

Velkommen til kongress!

Neste nummer av Fri tanke

Er religiøs oppdragelse skadelig for barn?

Står foreldre og barns religionsfrihet i konflikt med hverandre?

Skal staten bestemme når en religiøs oppdragelse går over grensen?

HUs sentralstyre vil ikke ha ekskluderende prest, men felles fest: f.v.: Matias Bravo-Jara, Ida Keihl Olsen, Anders Garbom Backe, Kjetil Hermansen, Dan-Raoul Miranda, Anine Humlen, Lin-Marit Bjerkemo, Linea Solgård, Mari-Kristine Morberg. Foto: Martin Isak Jansen

– Ikke lukk øynene for ekskludering

I år aksjonerer Humanistisk Ungdom for inkluderende skoleavslutninger.

Tekst: Even Gran og Kirsti Bergh

For to år siden delte Humanistisk Ungdom (HU) ut ørepropper som skoleelever kunne putte i ørene under julegudstjenesten. Mottoet var *Don't preach in my school, and I won't think in your church*. Budskapet provoserte mange, men øreproppene ble veldig populære.

I år har HU valgt en annen vinkel. Tidligere i høst holdt ungdomsorganisasjonen kurs og utnevnt en rekke «inkluderingskonsulenter» som i disse dager inviterer seg selv til elevråd på ungdoms- og videregående skoler og snakker med dem om inkluderende skoleavslutninger. De skal også spørre om elevrådet mener det er riktig at skolen fortsatt skal arrangere skolegudstjenester.

For fortsatt er det slik at svært mange offentlige skoler rundt om i landet tar med seg sine elever på skolegudstjenester som avslutninger på høstsemesteret. At dette er en ekskluderende praksis for elever av en rekke minoritetsbakgrunner, ønsker HU å få fram.

Ikke barneskoler

HU-leder Dan-Raoul Husebø Miranda forteller at de i dag har i overkant av 30 inkluderingskonsulenter som nå reiser rundt på besøk.

Han understreker at det ikke er aktuelt å besøke barneskoler.

– Nei, selv om det kanskje er på barneskolene at problemet er størst, så vil vi ikke dra dit. Det blir problematisk. Vi vil helst forholde oss til folk over den livssynsmessige lavalderen på 15 år. På ungdomsskolene kan vi treffe noen som er under dette, men de vil likevel være over den alderen da man har krav på å bli hørt i livssynsmessige spørsmål, sier han.

4. desember er aksjonsdag over hele landet. Da satser HU på å få til aktivitet i alle lokallag.

– Vi vil ha stands og appeller og slikt. Og så skal vi dele ut sovemasker.

– *Sovemasker?*
– Ja, slike som dekker øynene, og som man kan ta av seg for å se alle de splittende tradisjonene som fortsatt finnes i den norske skolen. De har påskriften «Ikke lukk øynene for ekskludering». Det er en liten gimmick som vi håper vil skaffe oppmerksomhet om saken, sier HU-lederen.

Inkluderingskonsulenten

Anine Humlen (16) er en av Humanistisk Ungdoms nyskolerte inkluderingskonsulenter. I skrivende stund har hun bare rukket et skolebesøk, men det var til gjengjeld hos den

største ungdomsskolen i sitt distrikt, der skoleåret avsluttes med kirkebesøk. Hun ble ønsket velkommen av skoleledelsen på Spjelkavik skole i Ålesund. Det var elevrådet som bød på motstand.

– Mange av elevene ga uttrykk for at julegudstjenesten var en tradisjon som ikke måtte bli tatt fra dem. Det måtte innvandrere og andre tåle, forteller Anine Humlen.

Da hun poengterte målet om at skolen må være for alle og at semesteravslutningen burde være inkluderende, trakk elevene fram at heller ikke funksjonshemmede elever var fullt ut inkludert i dagens skole.

– I begynnelsen var det ganske utfordrende, og elevene kjørte på med kritiske spørsmål. Men etter hvert følte jeg at budskapet om at skolen burde være for alle sank mer og mer inn.

Det hjalp å ha vært på Humanistisk Ungdoms inkluderingsseminar, der hun ikke bare hadde fått innføring i hvordan presentere aksjonen, men også blitt drillt i hvordan takle motstand.

Som en del av besøket sitt fikk hun elevene til å stille seg i ett av fire hjørner, etter hvilke påstander de var enige i.

– Da fikk vi fram ganske mange forskjellige meninger. Noen mente at de fra en annen kultur burde bli kristne. Andre mente at vi må inkludere dem. Så det ble en debatt mellom dem. Jeg følte at det gikk mer og mer opp for dem poenget med kampanjen.

Elevrådet skulle ta opp på sitt neste møte om de ville gå vekk fra skolegudstjeneste og be skolen arrangere en mer avslutning for alle.

– Jeg vet ikke. Jeg håper jo, men de har hatt det i alle år. Nest siste dag pleier denne skolen å ha et slags allmøte som viser fram mangfoldet i skolen deres. Jeg foreslo for dem at de heller kunne ha denne dagen som avslutning.

Neste skole Anine Humlen skal besøke, er hennes egen gamle ungdomsskole. Det gleder hun seg til.

Anine Humlen er en av HU-leder Dan-Raoul Mirandas integreringskonsulenter. Foto: Martin Isak Jansen

Les mer om Humanistisk Ungdom og «Ikke lukk øynene for ekskludering» på Humanistiskungdom.no

Julegudstjeneste uten skolens deltagelse

Rektor på Kråkstad skole i Ski ville kutte ut julegudstjenesten. Det fant ikke foreldrene seg i. Kompromisset ble julegudstjeneste i skoletida i regi av kirke og foreldre, uten skolens medvirkning.

Tekst: Even Gran (Publisert på Fri tanke 24.11.2010)

«**D**ette oppspinn som rektor her lager, krenker meg på mange måter. Skal ikke jeg som kristen få lov til å stå offentlig fram som kristen i en nasjon med kristendom som statsreligion?», spør en av mange provoserte debattanter i Østlandets blad.

Reaksjonene kom da det ble kjent at rektor ved Kråkstad skole i Ski, Marit Rismyhr, sammen med personalet på skolen, hadde blitt enige om at det ikke skulle arrangeres noen julegudstjeneste i skoletida i år. Rektor og personalet ville heller ha en samlende juleavslutning.

Det førte til et voldsomt rabalder, og skolens samarbeidsutvalg og foreldrearbeidsutvalg (FAU) ble kalt sammen. Møteaktiviteten var intens bak lukkede dører. I en pressemelding om saken 24.11 heter det at «Foreldre og kirken kan arrangere gudstjeneste i skolens undervisningstid onsdag, 8. des. kl. 12.00».

Skolen skal ikke ha noe med dette arrangementet å gjøre, men fører ikke fravær for de elevene som velger å delta på arrangementet. De som blir igjen på skolen, skal ha vanlig undervisning. Det er altså en helt vanlig skoledag, der noen får fri til å dra på julegudstjeneste.

– DETTE ER ET PRIVAT ARRANGEMENT

Rektor på Kråkstad skole, Marit Rismyhr sier til Fri tanke at elevene får fri uten at det føres fravær med hjemmel i en forskrift til Utdanningsloven som gir skolen mulighet til å gi fri uten fraværssføring ved religiøse høytider.

– Vi gir fri uten å føre fravær også i forbindelse med det muslimske Id. Da er det rimelig at kristne elever får fri til julegudstjeneste også, sier hun.

Rektoren poengterer at denne gudstjenesten helt og holdent er et privat arrangement som arrangeres av foreldrene og kirken.

– Skolen gir bare fri uten fravær. Ingen lærere skal være med. Skolen skal ha en felles juleavslutning senere for alle, sier hun.

– *Du og de ansatte ville helst ikke ha noen julegudstjeneste i det hele tatt. Føler du at du har blitt satt litt på plass av foreldrene?*

– Det vil jeg ikke kommentere. Vi har blitt enige om løsningen i fellesskap.

– *Hvorfor kan ikke gudstjenesten heller holdes på fritiden, etter skoletid? Hvorfor må skolen blandes inn?*

– Jeg har foreslått en slik løsning tidligere, men det har ikke vært interessant. Foreldrene påpeker at julegudstjenesten er en tradisjon, og da er det tydeligvis viktig at skolen er involvert, sier Rismyhr.

Rektor Marit Rismyhr ønsket å droppe julegudstjeneste i samarbeid med kirka, men ble irettesatt av foreldre. Faksimile av oblad.no.

Hun understreker at beslutningen om å kutte julegudstjenesten er i tråd med et rundskriv fra Utdanningsdirektoratet der det står at gudstjenester i skoletiden ikke bør gis karakter av semesteravslutning. I tillegg nevner Rismyhr kommunens egne strategidokumenter, som setter det som et mål at skolene i Ski skal være inkluderende og samlende.

Kråkstad skole ligger i Ski kommune, og er, sammen med Mørk skole, en kombinert barne- og ungdomsskole.

FAU-leder på Kråkstad skole, Reidun Gangdal, aksepterer løsningen de har fått til.

– Dette er en løsning vi har forhandlet oss fram til. FAU står bak beslutningen. Det er selvsagt ikke full enighet blant foreldrene i saken, men flertallet aksepterer at vi bruker denne løsningen nå i 2010. Så får vi se hvordan det blir neste år, sier hun. Gangstad vil ikke si hvor hun selv står i saken.

LIVSSYNSNØYTRAL PRESTETALE

Kommunalsjef i Ski kommune, Kjell-Arne Ekeberg, sier til Østlandets blad at han vil ta opp saken med ledergruppen for skoleverket i Ski.

I samme avis går det også fram at stort sett alle skolene i Ski arrangerer julegudstjenester, men ikke nødvendigvis på siste skoledag. Unntaket

er Siggerud ungdomsskole der alle går i felles fakkeltog til et utested, fortelles det. Der holder presten og skolens rektor en tale.

– Presten er ikke innom religiøse tema, poengterer Siggerud-rektor Walter van Heesch. Han understreker at dette er et livssynsnøytralt arrangement.

SKOLE OG JULEGUDSTJENESTER ER ET STRIDSTEMA FLERE STEDER I LANDET

I 2007 kom Utdanningsdirektoratet med retningslinjer som påvirker hvordan skolene må forholde seg hvis de skal skolegudstjenester. Blant annet innebærer retningslinjene at skolen må gi god informasjon god tid i forveien, sørge for mulighet til fritak, sørge for ikke-diskriminerende fritaksordninger eller alternativer for de som melder fritak og at foreldre ikke må gi ut informasjon om detaljer i egen tro. Skolegudstjenesten bør ikke gis karakter av semesteravslutning, da en slik avslutning skal være samlende for alle elever på skolen.

Råd fra HEF finner du på human.no/julegudstjenester

En effektiv metode å skape fred på

Filosofere sammen heter den nye organisasjonen som ble presentert for allmennheten i begynnelsen av september. Målet med organisasjonen er å være et kollegialt forum for folk som driver med filosofisk praksis.

– Det er jo allerede noe som heter Norsk selskap for filosofisk praksis. Det er vel og bra, men det er høyterskel for å bli med der. Man må ha mastergrad i filosofi, idéhistorie eller tilsvarende. Poenget med *Filosofere sammen* er å lage et lavterskeltilbud der alle kan være med. Det er jo ganske mange som driver med dette etter

hvert, og ikke alle har mastergrad, sier initiativtaker og leder Morten Fastvold.

Det er også mulig å melde seg inn som støttemedlem hvis man vil fremme arbeidet med filosofisk samtale og praksis i Norge. Foreningen skal ikke drive filosofisk samtale, det er medlemmenes oppgave, men debattmøter o.l. vil det bli. Blant styremedlemmene er skolerådgiver i HEF, Hans Christian Nes.

Les mer på fritanke.no og filosofere-sammen.no

Innledere til verdenskongressen klare

12.-14. august neste år skal Human-Etisk Forbund være vertskap for den internasjonale humanistunionens verdenskongress. Tema for konferansen er humanisme og fred, og nå er innledere til arrangementet i ferd med å bankes. Listen over bekreftede navn inneholder i skrivende stund følgende personer: FN's tidligere spesialrapportør på religionsfrihet, den pakistanske advokaten og menneskerettighetsaktivisten Asma Jahangir; den britiske filosofen Richard Norman, forfatter av blant annet *Humanisme*; den bangladesiske humanisten og

islamkritikeren Taslima Nasrin; IHEUs FN-observatør Roy Brown; den nederlandske journalisten Linda Polman og den pakistanske studenten og kvinneaktivisten Gulalai Ismail.

Av norske navn er det foreløpig bare professor i statsvitenskap Bernt Hagtvet og fredsforsker Johan Galtung som er klare.

Det blir åpent for påmelding fra slutten av desember.

Følg med på konferansens nettsider human.no/oslo2011 for mer info.

Ingen foreslår å fjerne

Tilhørighetsordningen sikrer Den norske kirke godt over 100.000 flere medlemmer enn de ellers ville ha hatt.

Udøpte personer under 18 år regnes som kirke-medlemmer hvis minst en av foreldrene er medlem. Det synes regjeringen er ok. Heller ikke HEF foreslår å fjerne ordningen.

Tekst: Even Gran (Publisert på Fritanke.no 4.10.2010)

Kirkeloven og gravferdsloven var ute på høring med frist i oktober. De to lovene må oppgraderes som en del av statskirkeforliket fra 2008. I høringsnotatet fra regjeringen ble det ikke foreslått noen endringer på den mye kritiserte tilhørighetsordningen. Dette er en ordning som gjør at barn regnes som «tilhørende» i Den norske kirke fram til de er 18 år, hvis minst en av foreldrene er medlem. Registreringen blir stående selv om barnet ikke døpes. Registreringen skjer også uten at foreldrene får beskjed.

Tilhørighets-status innebærer ikke at barna er medlem i kirken i teologisk forstand. Da må man være døpt. De tilhørende regnes likevel som fullverdige medlemmer i all offentlig statistikk, og er med og danner grunnlaget for den offentlige støtten til tros- og livssynssamfunn utenfor statskirken.

BEGRUNNELSEN I GRUNNLOVEN FALLER BORT
Tilhørighetsordningen er hjemlet i Kirke-lovens § 3. Der står det blant annet at «barn anses å høre inn under Den norske kirke fra fødselen såfremt en av foreldrene er medlem».

Denne bestemmelsen henger igjen sammen med Grunnlovens § 2 som sier at alle foreldre som bekjenner seg til statens offentlige religion er forpliktet til å oppdra sine barn i den samme. Som en del av statskirkeforliket skal Grunnloven oppdateres på dette punktet. Den såkalte oppdragerplikten faller bort. Dermed forsvinner også noe av lovforankringen som tilhørighetsordningen har hatt.

I fjor fortalte statssekretær Hallvard Ingebrigtsen i Kultur og kirke-departementet (KKD) til Fritanke.no at departementet vurderte å avskaffe ordningen. Nå har konklusjonen tydeligvis blitt en annen.

Fritanke.no regnet i 2008 ut at tilhørighetsordningen blåser opp kirkens

medlemstall med godt over 100.000 personer, noe HEF taper rundt 1,6 millioner kroner på hvert år.

Et annet mye kritisert poeng med tilhørighetsordningen, er at ikke-døpte blir stående i kirkeregisteret fram til de er 18 år, mens den livssynsmessige lavalderen (ifølge barneloven) er 15 år.

Flere har ment at dette bør harmoniseres, slik at livssynsmessig myndige personer (over 15 år) ikke blir stående i registeret til uten å vite det.

Heller ikke dette later det til at departementet har lyttet til. Høringsnotatet kommer ikke med noen forslag til å harmonisere Kirkeloven § 3, punkt 5. med Barnelovens § 32. Det som foreslås på denne fronten er kun å senke alderen for når et barn skal høres fra Kirkelovens 12 år til Barnelovens 7 år.

HEF OG BARNEOMBUDET KREVER 15-ÅRSGRENSE
Human-Etisk Forbund leverte sin høringsuttalelse i oktober. Her kritiserer forbundet at personer mellom 15 og 18 år blir stående i kirkeregisteret som tilhørighets, selv om denne aldersgruppa er livssynsmessig myndig.

– Ved 18 års alder har en del ungdom tatt et livssynsvalg. Flere av disse opplever å bli stående som dobbeltmedlemmer fordi de står registrert i tilhørighetsregisteret, skriver Human-Etisk Forbund.

Barneombudet skriver i sin høringsuttalelse at det mest naturlige ville være å harmonisere lovene slik at barnet ble automatisk utmeldt ved 15 år.

Til tross for at HEF gjentatte ganger har kritisert selve tilhørighetsordningen i skarpe ordelag, foreslår ikke forbundet å stryke de paragrafene i kirkeloven som hjemler ordningen.

Forbundet slår bare fast at «ordningen i seg selv er problematisk, ikke minst fordi tilhørighet til Den norske kirke registreres uavhengig av foreldrenes ønske».

Fagsjef i HEF, Bente Sandvig, sier til Fritanke.no at det ikke er naturlig å foreslå en oppheving av ordningen i denne omgang. Hun vil heller jobbe med saken i det nyopprettede utvalget som skal utarbeide en mer helhetlig livssynspolitik for Norge.

– Det passer ikke å ta opp dette i en kort høringsuttalelse. Det krever et omfattende utredningsarbeid. Spørsmålet er kort sagt for komplekst. Vi vil heller ta opp spørsmålet i utvalget for ny livssynspolitik, sier Sandvig som er nestleder i det aktuelle utvalget.

Heller ikke Den norske kirke fore-

slår endringer i tilhørighetsordningen. Dette til tross for at kirkerådsleder Jens Petter Johnsen markerte motstand mot ordningen overfor Fritanke.no i august 2008, og bekreftet at han ville ta saken opp med departementet. Kirken tar heller ikke opp behovet for å harmonisere Kirkeloven med 15-årsgrensen i Barneloven.

TRUMFERETTEN BESTÅR

Den norske kirke har tidligere signalisert at de vurderer å si fra seg «trumferetten».

Det er en ordning som innebærer at det holder at minst én av foreldrene er kirkemedlem for at et udøpt barn skal bli kirketilhørighets, mens det kreves samtykke fra begge hvis barnet skal strykes fra registeret. Kirkerådet vedtok i mars i år at de vil vurdere dette, men har tydeligvis landet på at det ikke er noen grunn til å endre ordningen likevel.

Heller ikke Human-Etisk Forbund har funnet noen grunn til å protestere mot skjevheten i denne omgang.

– Dette er en av de andre tingene vi må se nærmere på i utvalget. Vi er i gang med en prosess på dette. Lovendringer som resultat av dette arbeidet vil eventuelt komme senere, sier Bente Sandvig.

Først og fremst en gravferdshøring
Størstedelen av HEFs høringsvar gjelder foreslåtte endringene i gravferdsloven. HEF synes det er positivt at ordet «kirkegård» skiftes ut med det mer nøytrale ordet «gravlund». Selv om forbundet mener det er positivt at den nye loven går i retning av mer livssynslikestilling, påpekes likevel en del forhold som fortsatt ikke er helt ok.

Blant disse er at gravferdsforvaltningen fortsatt er Den norske kirkes ansvar, at gravlundene eies av kirken, og at det fortsatt legges opp til at bygging av kirker skal reguleres i en egen paragraf, mens det ikke er en tilsvarende forpliktelse til å bygge livssynsnøytrale seremonirom.

HEF mener det er grunn til å presisere at det er de pårørende som har gravferdsretten, ikke tros- og livssynssamfunn. Forbundet mener også at man må være varsomme når det gjelder rituell vigsling av hele gravlunder, noe som kan være krenkende for enkelte trossamfunn. HEF oppfordrer heller til rituell vigsling av enkeltgraver.

ne tilhørig-ordningen

– Dette kan skape tvil om vår linje

HEFs fylkesleder i Buskerud, Tom Hedalen, er skuffet over at HEF ikke foreslo å fjerne tilhørigordningen i sin uttalelse til ny kirkelov.

Tekst: Even Gran (Publisert på Fritanke.no 6.10.2010)

Fylkesleder i Buskerud, Tom Hedalen, reagerer på at Human-Etisk Forbund ikke har foreslått å fjerne den omstridte tilhørigordningen til kirken, i forbindelse med en høring om endringer i gravferds- og kirkeloven som forbundet sendte sist fredag.

– Dette synes jeg er svakt. I dette tilfellet er det ingen tvil om hva vi mener. Vi vil fjerne ordningen, og det er jo nettopp i kirkeloven tilhørigordningen er hjemlet. Jeg ser ingen argumenter for hvorfor HEF skal droppe dette når loven som hjemler ordningen er oppe til revisjon, sier Hedalen til Fritanke.no

Han forstår ikke hvordan det kan skade senere forhandlinger i det nye livssynspolitikkutvalget, om forbundet er konsistent og tydelig på hva det mener om saken også i denne sammenhengen.

Hedalen mener utelatelsten i verste fall kan gi signaler om at Human-Etisk Forbund ikke er så opptatt av tilhørigordningen lenger.

– Når man ikke er konsistent i budskapet, kan det oppstå tvil. Og det er jo helt unødvendig når det er så krystallklart hva vi mener. Jo oftere vi sier hva vi mener, jo bedre er det. Det bidrar til å skape et tydelig signal både om hva vi står for, og i hvilken grad vi er villige til å prioritere det, sier han.

Buskerud-lederen understreker at tilhørigordningen er noe av det som opprører medlemmene i hans fylkeslag i størst grad.

– Folk kommer stadig bort og for-

teller historier om hvordan barn har kommet inn i kirkeregisteret uten at foreldrene har visst om det. Hele ordningen er et overgrep. Det er synd at HEF ikke benytter sjansen til å si fra om dette når vi har sjansen, sier han.

Hedalen har ytret sin mening om saken på Facebook. Her får han støtte fra HEF-fylkeslederne i Finnmark og Rogaland, Nina Moen Olsen og Sara Nustad Mauland.

– Det ville ha vært naturlig å nevne det. Jeg kan ikke se at det ene utelukker det andre, sier sistnevnte til Fritanke.no.

MILE: – IKKE NATURLIG I DENNE OMGANGEN

Generalsekretær i Human-Etisk Forbund, Kristin Mile, forklarer at årsaken til at forbundet ikke tok opp tilhørigordningen i denne omgangen var at det ikke var lagt opp til det fra departementets side.

– Dette var en høring om gravferdsloven, med noen nødvendige justeringer i kirkeloven. Denne rundten var aldri ment som en full gjennomgang av kirkeloven. Derfor følte vi ikke at det var naturlig å ta opp tilhørigordningen i denne omgangen, sier hun.

– *Hvorfor tar dere da opp behovet for harmonisering mellom kirkeloven og barneloven?*

– Det er fordi departementet foreslår å samkjøre disse lovene på et annet punkt, nemlig hvor gammelt et barn skal være for å ha krav på å bli hørt. Da mente vi det var naturlig å trekke inn en nødvendig harmonisering også på et annet viktig punkt, nemlig at barn ikke kan stå i tilhørig-

– Hele ordningen er et overgrep. Det er synd at HEF ikke benytter sjansen til å si fra om dette når vi har sjansen, sier fylkesleder i Buskerud, Tom Hedalen.

registeret til de er 18 år, når den livssynsmessige lavalderen, ifølge barneloven, er 15 år, sier hun.

Mile understreker at det ikke bør være noen tvil om hva Human-Etisk Forbund mener om saken.

– Vi mener selvsagt at tilhørigordningen bør avskaffes, men vi mener altså det er riktigere å ta opp dette i sin fulle bredde i livssynspolitikkutvalget. Da har vi mye større sjanse for å få gjennomslag også. Det er mange som har signalisert at de ønsker å gjøre noe med dette, også Den norske kirke. Så her er det absolutt håp. Det ville ha blitt en avsporing å ta opp saken i sin fulle bredde her, sier hun.

Mile nevner at Human-Etisk Forbund vurderer å foreslå en løsning der ingen tros- eller livssynssamfunn, heller ikke Den norske kirke, regner inn barn under 15 år når det gjelder beregning av offentlig støtte

– Slik den gjeldende kompensatoriske støttemodellen fungerer, vil det hele gå opp i opp hvis staten ikke regner med medlemmer under 15 år for noen, heller ikke for Den norske kirke. Bortfallet av alle medlemmer under 15 år for Den norske kirke, vil kompensere for tilsvarende bortfall hos de andre, sier hun.

Mile understreker at dette selvsagt ikke hindrer Den norske kirke og andre trossamfunn å døpe/innvie barn og regne dem som medlemmer i teologisk forstand.

– 15-årsgrensen vi vurderer handler utelukkende om modellen for økonomisk støtte, understreker generalsekretæren.

Mile forteller at modellen har vært drøftet i HEFs hovedstyre, uten at det kom vesentlige innvendinger mot den så vidt hun kan huske. Hun understreker at dette på langt nær er offentlig HEF-politikk ennå.

Skal religionskritikken overlates til Oddbjørn Leirvik?

Human-Etisk Forbund gjør en god jobb med å være prinsipiell og forsvare religionsfriheten. Men kanskje burde forbundet også blande seg litt borti hva naboen driver med?

– Er det ikke Human-Etisk Forbunds oppgave å kritisere religiøse holdninger som er i strid med grunnleggende menneskerettigheter? Hvor er Human-Etisk Forbund i denne diskusjonen? spurte Oddbjørn Leirvik i sitt innledningsforedrag på HEFs landskonferanse på Lillehammer den siste helga i november.

Han er professor i interreligiøse studier ved Det teologiske fakultet på Universitetet i Oslo, og må vel sies å ha svart belte i religionsdialog. Leirvik fortalte om Kontaktgruppa mellom Den norske kirke og Islamsk Råd Norge (IRN) som har vært i drift siden 1993.

– Her har det hele tiden vært en kritisk, konfronterende dialog. Det er ikke bare koseprat. Religionsdialog handler om mer enn å insistere på trossamfunns rett til å gjøre det ene eller det andre. Det handler også om å konfrontere hverandre på de vanskelige tingene. Her skulle jeg ønske at Human-Etisk Forbund var litt mer frampå, sa Leirvik.

– HEF MÅ FORSVARE INDIVIDET

Tråden fra Leirviks innlegg ble hentet opp av HEFs livssynsrådgiver Kaja Melsom i en sesjon senere på dagen. Hun hevdet at både motstanderne og tilhengerne av multikulturalisme har noe til felles, nemlig *kulturalismen* – ideen om at et menneske først og fremst defineres gjennom sin tilhørighet til kultur og religion. Dette ville Melsom bort fra, og antydde at HEF i litt for stor grad er styrt av en slik tankegang.

– Kulturalismen er sjefsideologi i vår tid. Men hvorfor skal religion og kultur kunne legitimere brudd på allmenne borgerrettigheter? Går vi for langt i denne retningen, kommer vi fort i konflikt med humanismens idealer om å se hvert menneske for seg, konstaterte hun.

Melsom brukte forholdet mellom foreldreretten og barnekonvensjonen som eksempel.

– Noen ganger kolliderer menneskerettigheter, og da må vi bestemme oss for om vi står på individets eller trossamfunnets side. Det er ikke gitt at dagens hovedlinje om ikke å blande seg skal gjelde til evig tid. Når individers rett til å danne trossamfunn og oppdra sine barn som de vil,

Uttalelsene fra Oddbjørn Leirvik og Kaja Melsom falt på HEFs landskonferanse på Lillehammer den siste helga i november. Tema var «Dialog eller konfrontasjon». Foto: Arnfinn Pettersen

resulterer i brudd på andre menneskerettigheter, som for eksempel barnekonvensjonen, tvinges vi til å velge, konstaterte Melsom.

UTRETTELIG KAMP FOR LIVSSYNSLIKESTILLING

Men stemmer dette? Får ikke forbundet jevnlig kjeft for å være for kritisk, ja, nærmest hatsk mot religionen. Jovisst. Men de som sier dette, forveksler kamp for livssynslikestilling med religionshat. Når det gjelder livssynslikestilling gjør nemlig forbundet en veldig god jobb. Kampen mot statskirkeordning, KRL/RLE-fag, julegudstjenester i skoletida osv. står høyt på dagsorden. Men det er alltid den statskirkelige *makten og dominansen* i fellessektoren som kritiseres. Ikke hva som skjer innenfor veggene.

Leter du etter kritikk av religiøs trospraksis, eller substansiell kritikk av religiøse trosdogmer, finner du, som Melsom peker på, svært lite av fra offisielt HEF-hold. I den grad HEFs pressemeldinger kan si noe om hva organisasjonen er opptatt av, bekrefte bildet. I listen over pressemeldinger på nett finner vi at forbundet i 2008 kritiserte muslimske nasjoners kamp i FN for å forby religionskritikk. Før dette må vi tilbake til 2003 for å finne noe av religionskritisk art.

Da kritiserte forbundet menigheten Livets ord i Bergen, samt fordømte islamisters trusler om å angripe norske ambassader. I 2002 sendte forbundet ut pressemeldinger som kritiserte pinsekristne mirakelpredikanten samt Pakistans blasfemidom mot Dr. Younis Shaikh. Flere pressemeldinger som kan sies å gå i en religionskritisk retning, i løpet av de snart ti siste årene, finner vi ikke. Og den i 2008 handlet jo strengt tatt om *retten* til å drive religionskritikk, og var ikke religionskritikk i seg selv.

I 2007 nektet IRN å fordømme dødsstraff for homofili i Iran. Dette var en hendelse som opprørte hele det offisielle Norge. Ifølge Oddbjørn Leirvik førte saken nesten til brudd i kontaktgruppa hans. Også her var HEF svært tilbakeholdne. Ingen pressemeldinger ble sendt ut, ingen styrevedtak fattet. Generalsekretær Kristin Mile og fagsjef Bente Sandvig fordømte Irans politikk og kritiserte IRNs passivitet på direkte spørsmål fra Fritanke.no, men det var alt.

Noe av årsaken til at HEF har vært tilbakeholdne når det gjelder kritikk av islam, kan henge sammen med at man ikke ønsker å gjøre forholdene verre for en allerede utsatt gruppe i Norge. Det er i så fall lett å forstå, og å ha sympati med. Man bør

imidlertid være klar over at dette er en linje med noen steiner i veien. Overgrep mot enkeltmennesker og forstokkede holdninger overfor homofile blir ikke mer akseptable om de skjer innenfor en utsatt religiøs minoritet.

Noe vanskeligere er det å forstå at forbundet også later til å være tilbakeholdne med å kritisere indre forhold i kristne miljø. Men også her gjelder holdningen om at man ikke vil blande seg så mye borti hva naboen driver med.

Det spørs om ikke HEF bør blande seg litt mer. Mennesker krenkes og undertrykkes daglig under dekke av religion, noe Levi Fragells nylig utgitte selvbiografi, samt Anders Torps historie i denne utgaven av Fri tanke, er gode eksempler på. Forbundets oppgave må være noe mer enn å insistere på trossamfunnenes rett til å styre i eget hus. En humanistisk organisasjon bør også mene noe om hvordan denne soleklare retten *brukes*, spesielt når enkeltmennesker krenkes. Dette er noe Oddbjørn Leirviks kontaktgruppe mellom Den norske kirke og IRN snakker om hele tiden. Er det riktig av HEF å overlate religionskritikken til Leirvik & co?

- mennesket
i sentrum

Humanismen tar utgangspunkt i mennesket og fremhever den enkelte selvstendighet, ukren-

Gjennom og i litteraturen må vi fortsette å søke og oppdage, oppleve og forstå – og undres, ifølge innleder på Kunst og humanisme-seminaret i Tønsberg, Erik Gjestvang. Foto: Grethe Gunneng

Kunst, åndelighet og hjernevask

På årets regionale seminarer i HEF ble mennesket betraktet i lys av kunst, åndelighet, vitenskapen og den gyldne regel.

(Kompilert av referat fra Grethe Gunneng, Arnfinn Åslund, Marianne Løge, Lorentz Kvammen og Moa Myklebust)

Regionseminarene i Human-Etisk Forbund er store løft og viktige møteplasser for fylkeslagene. Seminarene er åpne for alle medlemmer og formålet er å gi deltagerne interessante etiske påfyll, men er selv sagt også sosiale møtepunkt for medlemmer. Siste helg i oktober arrangerte både Østfold, Akershus og Oslo; Vestfold, Telemark og Buskerud; Hedmark og Oppland; og Aust- og Vest-Agder, seminar for sine medlemmer.

– Aldri har et tema fengst så mange medlemmer, og aldri har vi opplevd interesse fra så mange fylker, forteller organisasjonssekretær i Telemark, Main Stensholt Holte. 77 engasjerte medlemmer fra seks fylker var samlet seminar om humanisme i kunsten.

For musikk, litteratur og bildende kunst utgjør viktige element i humanistiske seremonier og gir også tydelige uttrykk for ulike livssyn. Styreleder i HEF, Åse Kleveland, ga uttrykk for at temaet er midt i tiden, og et konsept hun ønsker skal spres over hele landet. Målet for HEF er å utvide bruken av kunstuttrykk både i seremonier og i det daglige arbeidet.

Underveis gjennom foredragene fikk seminardeltakerne erfaringer hvordan kunsten tar opp, utfordrer og gjenspeiler sin samtid. Noe som innebar

interessante tidsreiser innenfor musikk, billedkunst og litteratur, som alle griper i og utfyller hverandre.

– Er man ikke åpen og går inn i nye måter å uttrykke verden på, stivner man som menneske. Kunstens oppgave er å vekke mennesket slik at man blir klar over at man er menneske, påpekte Gunnar Danbolt, kunsthistoriker og professor i kunsthistorie ved Universitet i Bergen.

I tillegg kastet kunsthistoriker Tommy Sørbø et humoristisk, men også dypt kritisk skråblikk rundt billedkunstens utvikling fra antikken til i dag; musikkhøyskoleprofessoren Olav Anton Thomessen tydeliggjorde de tette båndene mellom kunst og historiske hendelser; mens lektor og artikkelforfatter Erik Gjestvang poengterte at kunst handler om kommunikasjon – *communicare* – om å dele.

MENTALT UHÅNDGRIPELIG OG HÅNDFAST

På Sørlandet stod «sekulær åndelighet» på plakaten, med innledning av filosofisk praktiker og Fri tanke-skribent Morten Fastvold. Et tema organisasjonssekretær i Aust-Agder, Marianne Løge, forteller enkelte var lett provosert over.

– Men etter å ha diskutert dette var det overraskende mange som var enige i det han snakket om: å ta begrepet

åndelighet inn i vårt hverdagspråk og ikke vær redd for å bruke det.

Deltager Stein Furuseth var positivt overrasket over tema, selv om det i utgangspunktet hadde virket fremmed, og fornøyd med innledning og diskusjon:

– Jeg er tryggere på at jeg kan stå for et sekulært syn i møte med utfordringer om sjel og åndelighet.

For deltagerne på Akershus, Oslo og Østfolds seminar, var det mentale litt mer håndfast. Under overskriften «Natur og kultur» var både biologisk og kulturell vitenskap representert. Den verdenskjente hjerneforskeren Per Andersen tok seminardeltagerne med på innsiden av hodet i sitt foredrag, med sin gjennomgang av hva hjerneforskning har avdekket om den 1,5 kg store fettklumpen som ligger skjult bak kraniet og skaper all vår atferd. Visste du for eksempel at hvor lettskremte vi er, i stor grad er styrt av genetikken?

Den utskjelte kjønnsforskeren Jørgen Lorentzen innledet om «Kjønn og endring» og la vekt på samspillet mellom kultur og natur, hvor han viste hvordan kvinnesynet ble forverret etter innsikten i befruktningen som kom på 1700-tallet.

Mens kriminolog Vibeke Kennair Ottesen spurte «er ondskap en del av menneskets natur?».

For seminardeltager Gry Christel Cindahl fra Moss gjorde kveldsmøtet med en av transpersonene fra tv-serien «Jentene på Tøten» inntrykk:

– Jeg arbeider i fengsel og er ofte «prøvd» i forhold til livssynet mitt. Dette føler jeg selv at jeg håndterer rimelig reflektert. Så ser jeg disse jentene på Tøten og kjenner at jeg stilles på prøve, i form av å kjenne tvil

i forhold til at dette er et behov som kan sidestilles andre «retninger»? Jeg så derfor frem til møtet. Det hele falt på plass idet jentene entret podiet. Jeg følte meg et øyeblikk skamfull, la det til side og lyttet i stedet. Takk for denne opplevelsen!

KRITISK HUMANISME

Et femtittalls deltagere fra Oppland og Hedmark var samlet til refleksjon over tema «Kritisk humanisme» var satt som tittel. Filosof Einar Øverenget problematiserte berettigelsen av hemmeligheter i menneskelige forhold med utgangspunkt i økende bruk av overvåking i dagens samfunn.

Litteraturviter Jørgen Haave tok for seg den norske filosofen Peter Wessel Zapffe og hans anklager mot Gud. Mens filosofen Anita Leirfall foredro engasjert om *den gyldne regel* og dens forekomst i verdensreligionene, litteraturen og filosofien. Hun påpekte flere problematiske sider ved prinsippet og anførte Kants moralprinsipp som et bedre forsøk på moralbegrunnelse.

NRK Mytekalenderens Terje Nordby kåserte over myter i vår tid, og i diskusjon med deltagerne etterpå kom han frem til at det neppe er mulig – og kanskje heller ikke ønskelig – med en mennesketilværelse helt uten myter.

På Oppland og Hedmarks seminar ble også Innlandets humanistpris delt ut. Prisen ble innstiftet av Hedmark fylkeslag for noen år siden og deles ut hvert annet år. I år var første gang Oppland fylkeslag var med på prisen, som består av 20.000 kroner og et diplom. Årets prisvinner ble Steinar Bryn, som fikk prisen for sin innsats med Nansen Dialog.

– Fritak fører til religiøs analfabetisme

Promoterer HEF og Bente Sandvig religiøs analfabetisme gjennom krav om fritak fra skolegudstjenester? Det hevdr Hadia Tajik.

Stortingsrepresentant Hadia Tajik (Ap) mener foreldre som ber barna sine fritatt fra skolegudstjenester, påfører dem religiøs analfabetisme. – Bare et lite mindretall går i kirken på julaften, repliserer Bente Sandvig i HEF.

Tekst: Even Gran (Publisert på Fritanke.no 20. og 27.10.2010)

Stortingsrepresentant Hadia Tajik (Ap) synes man som norsk bør ha innsikt i kristendommen og kristne tradisjoner, selv om man ikke er kristen selv. Har man ikke denne innsikten, blir man stående utenfor en vesentlig del av de felles-norske referanserammene, mener hun.

Derfor synes Tajik det er feil av ikke-troende foreldre å søke barna sine fritatt fra skolegudstjenester.

– Jeg mener en gudstjeneste også er formidling av det som har vært viktig norsk felleskultur. Derfor

mener jeg at alle norske barn bør delta på skolegudstjenester. En gudstjeneste er jo ikke forkynnende hvis man selv ikke ser på det som forkyn- nelse, sier Tajik til Fritanke.no 20.oktober.

Hun understreker at hun som representant for Arbeiderpartiet selv- sagt ikke ønsker å fjerne retten til fritak. Tajik oppfordrer likevel ikke- religiøse foreldre til å tenke seg om før de bruker denne retten.

– Foreldre som nekter barna sine å delta i skolegudstjenester, ut fra frykt eller forakt for religion, fratar

barna sine innsikt i noe som er viktig for andre. Det samme gjelder forøv- rig for besøk i moskeer eller synago- ger. Det å gå i kirken før jul er såpass vanlig blant nordmenn, at disse barna nektes innsikt i vanlige tradi- sjoner, sier hun.

– *Mener du at det er et overgrep mot barna å nekte dem skolegudstjeneste?*

– Nei, et så sterkt ord vil jeg ikke bruke. Men foreldrene risikerer å på- føre barna sine en religiøs analfabetisme.

– *Tror du barn greier å skille mellom kulturformidling og forkynnelse?*

– Det er viktig ikke å undervur-

dere barn. Jeg har selv gått på en evangelisk-luthersk barnehage, men er fortsatt muslim i dag. Det er ikke sikkert de blir så lett påvirket som man ofte tror. Det verste som kan skje er at de kommer hjem og spør foreldrene hvem Gud og Jesus er. Så får foreldrene gi sin forklaring på det da. Det er et mindre problem enn religiøs analfabetisme, slår Hadia Tajik fast.

– **ET LITE MINDRETALL GÅR I KIRKEN PÅ JULAFTEN** Fagsjef i Human-Etisk Forbund, Bente Sandvig, svarte Tajik i et leser- innlegg i Fritanke.no. Hun avviser på det sterkeste at det er «veldig vanlig» å gå i kirken på julaften.

Hun trekker fram en ny undersø- kelse fra KIFO som viser at bare 15 prosent av medlemmene i Den nor- ske kirke går i kirken på julaften.

– Kirkegang er altså ikke så veldig norsk. De fleste nordmenn ser ut til å forstå hva det innebærer å være norsk uten kirkens hjelp. Kirken er og skal være et fellesskap av troende, ikke en norsk identitetsmarkør for alle bor- gere, konstaterer Sandvig.

Sandvig peker også at det er en alvorlig nedvurdering av Den norske kirkes egen forståelse av de kirkelige ritualer å hevde at en gudstjeneste er nøytral, objektiv, eller ikke forkyn- nende på den ene eller andre måten. Også Sandvig mener kristendommen er en viktig referanseramme for norsk kultur, men når skolen skal undervise i dette, mener hun det er bedre peda- gogisk sett å begynne med kulturen, for deretter å trekke inn de relevante kristne referansene.

Sandvig bruker Henrik Ibsens Peer Gynt som eksempel. Hun har ikke noe tro på at elever i ungdoms- skolen vil huske bibelhistoriene fra småskolen når de skal analysere Ibsens verk.

– Jeg tror mye mer på det omvendte: Les teksten, og gå så til de litterære kildene, som Bibelen, skri- ver Sandvig.

HEF-ansatt ble ordfører kandidat

Human-Etisk Forbunds organisasjons- sekretær i Hordaland, Marte Mjøs Persen, er enstemmig innstilt som Aps ordfører kandidat i Bergen.

– Hun er rett og slett kjempeflink både politisk og organisatorisk, sier fylkessekretær i Hordaland Ap, Stian Nyhus, til Fritanke.no.

Marte Mjøs Persen var aktiv poli- tiker i perioden 2003 – 2007, da hun satt i Bergen bystyre, den gang for RV. Hun var også nestleder i RV på riksplan, men meldte seg ut da RV ble Rødt i 2007. Hovedårsaken var at hun ikke fikk gjennomslag for å stry-

ke målet om at partiet skal kjempe for «det klasseløse samfunn – kom- munismen».

Nyhus sier at Mjøs Persens RV- bakgrunn ikke er omstridt i Bergen Ap.

Marte Mjøs Persen er optimist, men understreker at det er usikkert om hun blir Bergens nye ordfører.

For tiden later det til at HEF får be- holde sin organisasjonssekretær også etter valget i 2011. Høyre seiler i sterk medvind i Bergen. Alle menings- målingene i høst har vist rent flertall for Høyre og Frp.

Giverstafett blant HEFs lokallag

I forbindelse med årets TV-aksjon tok HEFs lokallag i Trondheim initi- ativ til en giverstafett blant forbun- dets lokallag. Lokallaget ga 20 kroner pr. konfirmant og oppfordret andre lokallag til å gjøre det samme. Med Trondheims 594 konfirmanter rakk det til ca 600 tepper, 0,5 tonn ris eller 1,2 tonn mel, ifølge initiativtaker, organisasjonssekretær Unn Grimstad i Sør-Trøndelag. Summen utgjorde overskuddet fra et flyktningrollespill lokallaget nettopp hadde arrangert for konfirmanterne. I rollespillet får konfirmanterne oppleve hvordan det

er å være på flukt.

Både Oslo og Bergen tok raskt utfordringen, og med deres hen- holdsvis 1057 og 544 humanistiske konfirmanter, økte summen til 43 900 kroner, og flere fulgte på: lokallagene i Hamar og omegn, Hallingdal, Drammen og Lier, Kongsberg og Numedal, Molde og Malvik, samt fylkeslagene i Finnmark, Vestfold og Oppland. I tillegg bevilget Hovedstyret 100 000 kroner og Humanistisk Ungdom 5000 kroner, så totalt ble summen fra HEF 182.940 kroner.

Norsk Camp Quest-leir til sommer'n

Sommeren 2011 arrangeres Norges første Camp Quest-leir. Dette er en sommerleir for ungdom basert på speideren, men der andakter er byttet ut med filosofiske samtaler.

Tekst: Even Gran

(Publisert på Fritanke.no 15.11.2010)

Fritanke.no har tidligere skrevet om den humanistiske speidergruppen til Marit Brandal i Stavanger, som har blitt nektet å delta på vanlige speiderleirer fordi de ikke er «åpne for Gud» som det heter i speiderloven.

Nå har Brandal funnet et alternativ til speideren, nemlig Camp Quest. Dette er et leirkonsept for barn og ungdom, der man i tillegg til fysisk aktivitet og vanlige speideraktiviteter prøver å lære barna opp til å tenke kritisk på egen hånd. Deltagerne lærer om blant annet om vitenskapelig tenkemåte, astronomi, evolusjon og filosofi med mål om at de skal bli bedre i stand til å vurdere påstander kritisk.

I sommer var Brandal, Rolf Espeland og fire ungdommer på en Camp Quest i England for å lære og å få inspirasjon. Fritanke.no skrev om Brandals planer første gang i mars 2010.

VIL HA UNGDOM FRA HELE LANDET

Nå er det bestemt. Norges første Camp Quest arrangeres i uke 26 (27.7.-1.8). Stedet er hytta Bolten i Lysebotn, Rogaland. Brandal forteller at lærebokforfatteren Sturle Holmen allerede har sagt ja til å være filosofisk samtaleleder.

– Vi har plass til 25 ungdommer i alderen 12 til 16 år. Jeg tror ikke vi kan ta imot så mange flere enn det, siden det er viktig at vi bli kjent med alle sammen og at de filosofiske sam-

talene vi ønsker å ha skal bli givende for alle sammen. Vi håper imidlertid ungdommer fra hele landet vil komme, sier hun.

Brandal lover at påmelding skal annonseres slik at alle skal få anledning til å melde seg på.

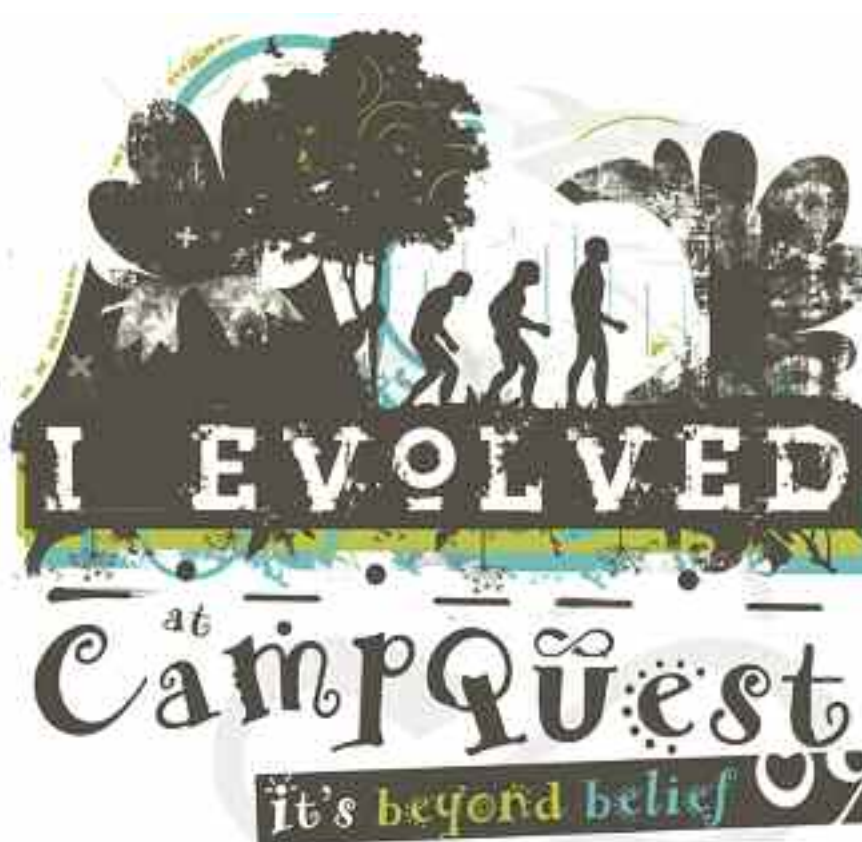
– DETTE ER IKKE ATEISTMISJONERING

– *Er du redd for at dette kan bli oppfattet som misjonering overfor barn og unge?*

– Hvis det er misjonering å lære deltagerne til å tenke selv og stille spørsmål ved ting som de blir fortalt, blir vel det meste misjonering. Så det synes jeg blir en litt merkelig innvending. Vi skal absolutt ikke drive ateistpropaganda på Camp Quest, men lære deltagerne til å tenke kritisk, også om de tingene vi forteller dem, sier Brandal.

Hun gleder seg veldig til leiren, og håper flere tenner på ideen og arrangerer lignende leirer andre steder i Norge. Camp Quest har ingen formelle koblinger til HEF, men samarbeider med HEFs fylkeslag i Rogaland. Brandal ønsker også å samarbeide med Humanistisk Ungdom, men har ikke kommet så langt i planleggingen ennå.

Generalsekretær i Norsk Speiderforbund (NSF), Tore Torstad, har tidligere uttalt til Fritanke.no at en speider *må* være åpen for Gud og hans ord. Hvis det ble fjernet måtte NSF trådt ut av det internasjonale speiderforbundet.

Mottoet til Camp Quest er «It's beyond belief». Leirene markedsfører seg selv i USA som et sekulært alternativ til landets mange religiøse sommerleire.

– En speider *må* være åpen for Gud og hans ord. Dette er helt grunnleggende for hele bevegelsen, slo Torstad fast.

– Derfor kan vi ikke åpne for grupper som er eksplisitt ateistiske, som Brandals humanistiske speidergruppe. Det blir et brudd på en av grunnpilarene for hele bevegelsen.

– *Tror du en slik praktisering kan fungere ekskluderende?*

– Bare på de som aktivt benekter eksistensen av en åndelig dimensjon. Formuleringen være åpen for «Gud» må nemlig tolkes som at man er åpen

for en åndelig dimensjon. Derfor bør det ikke være noe problem for folk med andre religioner å bli med, mente Torstad den gang, og fortalte at det i Oslo er en egen muslimsk speidergruppe, forteller han.

CAMP QUEST

Først arrangert i Kentucky, USA, i 1996. Etter hvert spredte ideen seg over hele landet og til Canada. 2009 ble den første Camp Quest-leiren arrangert i England, og i 2010 kom Irland med.

Innlandets Humanistpris til Steinar Bryn

Human-Etisk Forbund i Hedmark og Oppland har sin egen humanistpris, og i år var det Steinar Bryn fra Nansen fredssenter som ble æret med prisen. Bryn fikk prisen for sin mangeårige innsats som leder av Nansen Dialog.

Prisen består av kr 20.000 og et diplom, og overrekkelsen skjedde ved en høytidelig seremoni på Hamar.

Det ble vektlagt at Bryn gjennom sitt arbeid har demonstrert humanisme i praksis, slik det uttrykkes i Humanistmanifestet fra 2006: «Humanismen er et livssyn som setter mennesket i sentrum og fremhever den enkeltes menneskeverd, selvstendighet, ukrenkelighet og iboende verdighet.»

Nansen Dialog ble opprettet som en reaksjon på at det samtidig som OL på Lillehammer foregikk var det krig i den tidligere vinter-OL-byen Sarajevo. Nansenskolen samlet personer fra de ulike etniske grupperingene til samtaler. Etter hvert har mye av arbeidet blitt lagt til Balkan, hvor det er opprettet dialogsentre med mange ansatte. De gode erfaringene herfra har ført til at det nå også arrangeres kurs for personer fra andre konfliktområder.

Bryn takket varmt for prisen, og i sin takketale, gikk han særlig inn på dialogprinsippet og dets vellykkede anvendelse i store og små konflikter.

Vellukka kortreff i Bergen

Humanistiske kor er med på å spreia musikk og glede på arrangement i regi av Human-Etisk Forbund mange stader rundt i landet. Men av og til er det kjekt å treffast for å utveksle erfaringar og syngja for kvarandre. Om lag 160 songarar møttest i Bergen 22. og 23. oktober for å gjera nettopp det. Det var medlemene i HUM-kora i Oslo og Bergen, Humla i Molde og Larvik, Humus i Stavanger og Kor HEFtig i Kristiansand.

Treffet viser at korårsla i HEF er i utvikling. Fleire kor hadde vakse sterkt sidan førre treff i Stavanger for to år sidan. Også kunstnerisk hadde kora utvikla seg. Konserten laurdag kveld viste at kora til dels held eit

høgt nivå, og det var eit svært variert repertoar som vart framført. Fleire av kora kunne også stilla med songsolistar frå egne rekkjer.

I løpet av helga rakk kora både sosial samling, utbytterikt songseminar, gatekonsert og festkonsert. Blant songane som vart framførte sjølvstøtt og «Din tanke er fri».

Neste kortreff vert i Molde om to år. Kanskje dette kan vera ein inspirasjon for avdelingar av HEF andre stader i landet til å starta kor. Og dei kora som er, er sikkert opne for fleire songarar.

Livar Aksnes,
HUM-koret Bergen

Levi Fragell

Tekst og foto: Even Gran

– Det flaueste er tungetalen

– Det er vondt å tenke på at jeg har påvirket mange mennesker til å velge denne livsformen. Etter tungetalen, er det kanskje det flaueste.

Levi Fragell har funnet ut at tiden er moden for å gi ut memoarer. 261 sider har det blitt. Under overskriften *Vi som elsket Jesus* forteller Fragell om livet sitt, fra oppveksten i en pinsekristen familie som stadig flyttet rundt på grunn av farens skiftende kall, via hans egen karriere som forkynnende og fordommende predikant, til bruddet med religionen og livet som aktiv humanist.

Boka bærer sterkt preg av å være et oppgjør med den karismatiske kristendommen han selv var en del av.

– Det har vært viktig for meg å rope så høyt jeg kan om hvilket bedrag den karismatiske kristendommen representerer. Store deler av dens virke er basert på ren, bevisst svindel. Predikanter som nylig avdøde Aril Edvardsen bruker rene tryllekunstner og bevisst manipulering for å lure folk. Og det mest provoserende er at resten av kristen-Norge ikke ser noen grunn til å reagere. Aril Edvardsen hylles av representanter fra Teologisk fakultet og Den norske

kirke. Til og med regjeringen lovpriiser ham, slår Fragell fast.

– Er du redd for at boka kan bli oppfattet som for negativ og kritisk?

– Jeg synes det blir urimelig hvis boken blir oppfattet som for endimensjonal. Det er mye varme og anerkjennelse her også. Men det jeg kritiserer, må kritiseres. Og her ser jeg ingen grunn til å legge noe imellom. Mange i pinsemiljøet vil sikkert si at de har hørt dette tusen ganger før, og at «Levi Fragell er en fanatiker». Men samtidig vet jeg at mange på innsiden vil takke meg for å gå ut med kritikk de kjenner seg igjen i.

Etter boklanseringen har han fått mange henvendelser fra pinsemiljøet, boka er debattert i flere fora, også med Fragell tilstede. Den har også blitt viet stor oppmerksomhet i den kristne dagsavisen Vårt Land, og det kristne forlaget Hermon kommer nå med en svarbok om kristentro.

TUNGETALE ER BARE SKUESPILL

Å gå hardt ut mot pinsebevegelsen generelt og Aril Edvardsen spesielt har Levi Fragell gjort gjentatte gang-

er før. Men i memoarboka tar han det et skritt lenger.

– Mange av de tingene jeg forteller om min ungdom og karriere som ung predikant har aldri har vært framme i offentligheten før. Jeg håper dette gir meg større tyngde når jeg kritiserer. Jeg kjenner dette miljøet fra innsida. Mye av dette er dessuten pinlig for meg å fortelle om.

– Hva er det flaueste, synes du?

– Det må være at jeg selv prøvde å tale i tunger. Tungetale er uten tvil det største bedraget i hele pinsebevegelsen. Man innbiller seg at det er mulig å bli grepet av Guds kraft slik at man begynner å bable i vei på et uforståelig språk. I pinsekretser heter det seg at man ikke er «åndsdøpt» før man har opplevd dette. Det er bare folk som er «åndsdøpt» som blir sett på som 100 prosent pinsevev. Da kan man jo tenke seg at det blir fristende å spille litt skuespill. Jeg skriver om dette i boka. Men sannheten er jo at det er de som ikke er «åndsdøpte» som er de mest ærlige. De vil ikke spille teater. Jeg ble aldri «åndsdøpt» selv om jeg var predikant. Den gangen var det et stort problem for meg, og jeg gremmes over at jeg intenst prøvde å få ånden over meg ved å tale i tunger for meg selv. Det er det skammeligste jeg har vært med på. Det går på min personlige moral. Det er pinlig å sitte her og fortelle om det.

– Hva tenker du om den påvirkningen du hadde på folk mens du var predikant?

– Det er vondt å tenke på at jeg har påvirket mange mennesker til å velge denne livsformen. Etter tungetalen, er det kanskje det flaueste. Jeg var en effektiv og målrettet forkynner. Det er klart at det er mange som ble overbevist.

Han legger til at han også har en del å angre på når det gjelder familieliv.

– Her har jeg ganske mye å svare for. Jeg har ikke alltid satt familie og barn øverst på agendaen. Jeg har gjort valg som har vært til skade for andre. Det er ikke noe greit å tenke på. Den som kanskje mest ble rammet av dette, var min første kone. Vi traff hverandre mens jeg fortsatt var predikant, og hun ble vitne til at jeg forandret meg totalt. For henne som kristen var selvsagt dette veldig vondt, sier Fragell.

Ut over dette, er han forsiktig med å si for mye om privatlivet.

– Livet mitt er ikke så interessant at det er noe poeng i å gå i detalj på dette. De tingene jeg har opplevd på privaten er ikke noe ekstraordinært. Poenget med boka er å fortelle om de hendelsene som kan kaste lys over den personen jeg har blitt, og det jeg har bidratt til i livet.

FURRE, DAMMANN OG JOHANSEN

I memoarbøker kommer det ofte oppgjør med enkeltpersoner som

ikke har vært luftet i offentligheten før. Så også i Fragells bok.

– Jeg tror ikke prest og tidligere SV-leder Berge Furre og miljøet på Teologisk fakultet kommer til å like det jeg skriver, forteller han.

Fragell tar et oppgjør med Furre påstander om at de to var i Havnås leir for sivilarbeidere i Østfold, sammen Aril Edvardsen. Noe han tilbakeviser. Men det verste med Fures utlegninger er ifølge Fragell hans uforbeholdne hyllest av Edvardsen.

– Litt dårlig hukommelse får man vel tilgi. Verre er det at Berge Furre nærmest lovpriser Edvardsen. Edvardsen var ifølge Furre en slags ny Hans Nielsen Hauge og han får skryt for sin «rette og klare forkynnelse». Jeg skriver i boka at med slike uttalelser fra øverste teologiske hold, vil arbeidet for redeligere forhold i kristen-Norge kreve tålmodighet.

En annen som kommer dårlig ut av det i Fragells bok er Erik Damman, grunnlegger av Fremtiden i våre hender.

– Med boka *Bak tid og rom* som kom i 1987, la Dammann grunnlaget for en ødeleggende sammenkobling av miljøbevegelsen og alternativmiljøet. I boka prøver Dammann å bevise eksistensen av en slags åndsmakt bak tid og rom. Nesten ingen tok utviklingen Damman representerte den gangen på alvor. Hvis Damman hadde møtt større motstand da boka kom, tror jeg det ville ha vært kortere køer hos alskens chakra-healere og aura-rensere i dag.

RELIGIONSHISTORIE BLE NÅDESTØTET

Sin egen vei bort fra troen forteller Fragell ganske mye om i boka. Tvilen begynte ikke å snike seg inn før i tenårene.

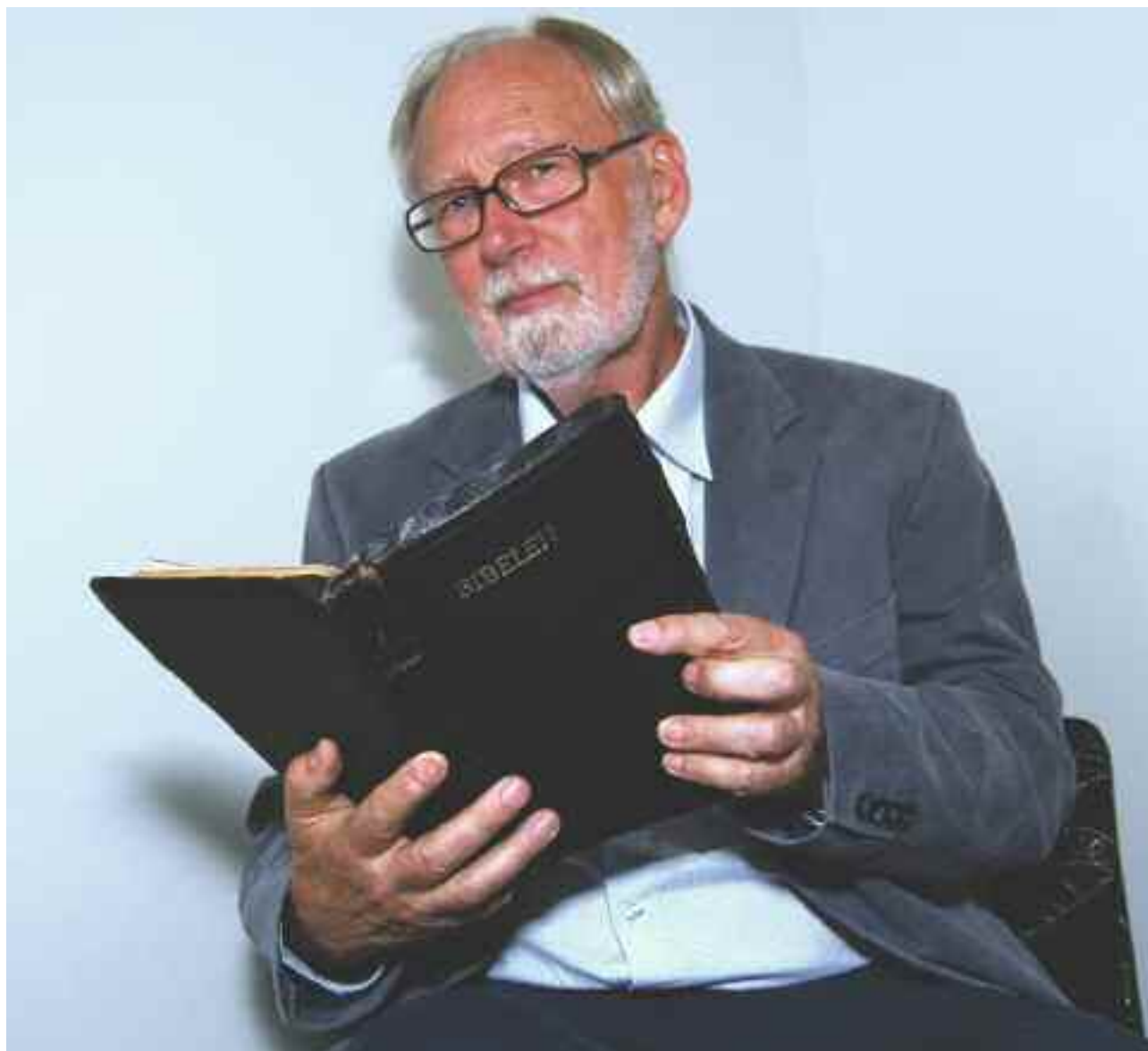
– Som barn husker jeg at Sirkus Arnardo kom til Volda. Det gjorde et sterkt inntrykk, men jeg husker at jeg først og fremst syntes synd på dem fordi de ikke var frelst. Min egen tvil kom ikke før i tenårene. Bøkene var mitt vindu mot verden. Jeg leste forfattere som Arne Garborg, Sigurd Hoel og John Steinbeck uten dårlig samvittighet. Det åpnet nye perspektiver som gjorde det vanskelig å tro på samme måte som før.

Det endelige bruddet med kristentroen kom ikke før på universitetet. Det var spesielt boken *En del elementære logiske emner* av Arne Næss og møtet med faget religionshistorie som fikk det til å brikke over.

– Det ble en mentalt berusende opplevelse. Jeg tolket og presiserte logiske emner til toppkarakter. I religionshistorien ble kristendommen plassert i kontekst, slik at det var lett å se slektskapet med andre religioner. Jeg innså at det ikke var noe spesielt den. Både mytologisk og etisk er kristendommen et sammentråkket lappeteppe av elementer fra andre religioner. Jesus er bare én blant en lang rekke historiske frelsesfigurer. Det ble nådestøtet for min tro.

– Hender det noen gang at du får et stikk av tvil – at du føler deg som en sviker, og at barndommens frykt for helvete kommer tilbake?

– Aldri. Den siste gangen det skjedde, er beskrevet i boka. Det var

I sine memoarer tar Levi Fragell oppgjør med sitt virke som pinsepredikant, og han går også i rette med boka han her sitter med i hendene.

på en flytur mellom Oslo og Trondheim i 1968. Flyet kom plutselig ut for en kraftig turbulens. Det føltes som vi skulle styrte, og i noen få sekunder var jeg overbevist om at jeg skulle dø. Det første som intuitivt gikk gjennom hodet mitt var ikke en bekymring for «min sjels evige skjebne» eller noe sånt. Jeg tenkte på barna! Hvordan skulle det gå med barna?

torieboka *Livet før døden* (2006). Men jeg har da med en del fra HEF-tida også. Når jeg først skulle skrive memoarer ble det imidlertid naturlig å bruke mest plass på det store dramaet i mitt liv; bruddet og oppgjøret med kristendommen, sier han.

– Når det gjelder HEF, så skriver du at Lov om tilskott til livssynsfunn fra 1981, som sikrer Human-Etisk Forbund

avgjørende innsats for å få vedtatt denne loven, i tillegg til at Human-Etisk Forbund selv gjorde en utmerket innsats, selvsagt.

AVSLUTTES I JERUSALEM

På de siste fire sidene i memoarene skriver Fragell en epilog om en vandring sammen med norske kristne turister i Jesu fotspor fra Getsemane til Golgata, mens Jesu lidelse og korsfestelse spilles ut som teater foran gruppa.

De norske turistene legger merke til Fragell. Noen hvisker at hans tilstedeværelse er en bespottelse. Til slutt greier Fragell å rive seg løs, og nærmest hopper bort fra gruppa.

– Dette er et forsøk på å være literær. Ikke alt jeg skriver i epilog skjedde i virkeligheten. Men det er sant at jeg var i Jerusalem for å få inspirasjon til å skrive denne boka. Jeg gikk opp til Golgata sammen med norske, kristne turister, og vi fulgte med på dette teaterstykket. Det skjedde. Det var også noen som la merke til meg og tok bilder, men ingen tisking og hvisking som jeg skriver. Og jeg tok ikke Judas og Peter i hånden heller. Men at jeg fjernet meg fra turistfølget, og alt hva de står for, med lette skritt, ja nærmest små hopp, det tror jeg vi får si at skjedde i virkeligheten, smiler Levi Fragell.

Les en lengre utgave av intervjuet på Fritanke.no, publisert 11.09.2010.

– Min egen tvil kom ikke før i tenårene. Bøkene var mitt vindu mot verden.

Ikke et eneste glimt av skrekk for evigheten! Da flyet rettet seg opp igjen skjønte jeg at den underliggende gudsangsten endelig hadde sluppet taket. Det var en vidunderlig lettelse.

IKKE SÅ MYE OM HUMAN-ETISK FORBUND

Det er livet utenfor kristendommen, enten vi nå snakker om karrieren i Human-Etisk Forbund eller tiden som «Meld deg ut av statskirken»-aktivist i Trondheim tidlig på 70-tallet, som i dag utgjør mesteparten av livet til Levi Fragell. Likevel er det fortiden som pinsepredikant og oppgjøret med ungdomstida som fyller mesteparten av boka.

– Jeg har ikke ønsket å skrive noen organisasjonshistorie for Human-Etisk Forbund. Det har Paul Knutsens gjort på utmerket vis i his-

offentlig støtte på linje med trossamfunnene, er den største flaks som noen gang har vederfart en sekuler livssynsorganisasjon i noe land. Men var dette bare flaks? Det var vel også et resultat av lang politisk påvirkning?

– Jeg skriver jo også at «flaks ikke alltid bare er flaks». Selvsagt var det mange som arbeidet politisk over lang tid for å få til dette, ikke minst Kristian Horn og resten av Human-Etisk Forbund.

– I hvilken grad tror du din dobbeltrolle som styreleder i Human-Etisk Forbund og politisk rådgiver for justisministeren på denne tiden spilte en rolle?

– Jeg var selvsagt med og påvirket jeg også, men dette vil jeg virkelig ikke ta på meg æren for. Det var veldig mange i det politiske miljøet og ellers i samfunnslivet som la ned en

Anders Torp

Tekst: Even Gran

– Synd, helvete, demoner og djevler hører ikke hjemme i barneoppdragelse

Anders Torp har fastet seg til beinrangel, blitt torturert og vært gjennom 17 demonutdrivelser. Pastorsønnen har hatt en oppvekst med ytterliggående kristendom.

– **D**a jeg var 14 eller 15, midt i den kraftigste vokseperioden, var jeg gjennom min første 40-dagersfaste på vann og juice. Et halvt år senere gikk jeg på en ny periode. Man kommer ut av noe slikt som et slapt beinrangel. Jeg hadde heltestatus i miljøet på grunn av dette. Mange andre på min alder fulgte mitt eksempel. Barn i Oslokirken ned til 10 års alder utsatte seg for faster på inntil 21 dager, forteller Anders Torp (22).

Han er sønn av den kjente pastoren Jan-Aage Torp, leder av Oslokirken, toppkandidat for Kristent Samlingsparti, tv-debattant, predikant i Betel, Salemkirken, Sentrumskirken, Seierskirken. CVen er lang, mørkeblå og konservativkristen.

Fanget i nettet

I fjor brøt Anders Torp med faren, men historien han forteller til Fri tanke starter rundt 2000. Da var Anders Torp 12 år. Også før dette var Jan Aage Torp en konservativ pinsepastor, men fra årtusenskiftet og framover ble det stadig mer ytterliggående, ifølge sønnen.

Det han forteller fra oppveksten før 12-13-årsalderen på, gir et visst hint om hva som skulle skje senere.

– Jeg fikk som mange andre høre

de vanlige helvetesskremslene om at hvis man ikke oppfører seg pent, så venter det evig pine i helvete. Det er selvsagt ikke noe hyggelig å høre for et barn, men heller ikke noe som skiller seg ut fra det mange andre opplever. I tillegg arrangerte faren min en gang i blant demonutdrivingsseanser hvis jeg hadde gjort noe galt. Om jeg ønsket å dra til venner en kveld, kunne han finne på å si at jeg var besatt av demoner. Men det var ikke noen fysiske overgrep knyttet til dette. Bare en del roping og skriking, forteller han.

Utover på 2000-tallet bygde Jan Aage Torp opp Oslokirken. Sønnen Anders var også med. I dag beskriver han rekrutteringsteknikkene som kyniske.

– Vi gikk bevisst på de svakeste. Deprimerte individer med ulike former for livskriser var lette offer. Vi kunne gå bort til en fremmed person på gaten som så ut til å være i målgruppa, og komme med en påstand som for eksempel «du ble utsatt for seksuelle overgrep da du var barn». Om man studerer kroppsspråket til personen vil man ofte se om man har rett eller ikke. Har man det, kan man utnytte personens sårbare tilstand og si «Gud vet alt om deg, og han ba meg si dette til deg, fordi dette ikke er en byrde du burde gå med alene», forteller Anders.

Han legger til at de fleste er svake for smiger, og som også ble hyppig brukt for å overtale folk. Han understreker også at det underliggende motivet for å gå fram på denne måten egentlig ikke var å lure folk, men å redde dem fra helvete.

– Vi mente altså at vi gjorde en god gjerning. Men i realiteten var det et kynisk spill med menneskers svake sider. Jeg ser jo det i dag, sier han.

Når Oslokirken hadde greid å etablere tillit, ble de potensielle medlemmene invitert til såkalte cellemøter.

– Her var målet var å bygge opp en trygghet slik at de etter hvert kunne komme på et vanlig kristent vekkelsemøte. Og når de var frelst, og virkelig trodde på det, var det bare å kjøre på, forteller han.

– *Hvordan da?*

– Medlemmene ble sett som en stående ressurs. Giverpresset er enormt i slike miljøer. Jeg kjenner flere som sitter med stor gjeld i dag på grunn av dette. Det var folk som tok opp ekstralån på huset og folk som ga fra seg hele lønninger. Det var til og med en som solgte leiligheten sin og ga hele beløpet til Oslokirken. I dag er han ute av menigheten og angrer seg veldig, men det hjelper jo ikke stort

– *Hva ble pengene brukt til?*

– De ble ikke sløst bort. Jan-Aage dro ikke på luksusferier jorda rundt og slikt. De ble brukt til lokaler, konferanser, hotellutgifter til besøkende predikanter. Slike ting.

EKSORSISME GJENNOM HYPERVENTILERING

Etter hvert som medlemstallet og pengestrømmen økte, leide Oslokirken et lokale i Dronningensgate i Oslo sentrum, og etablerte «Oslo

Healing Center». Dette var et sted folk kunne oppsøke for å bli rensket for onde makter og søke helbredelse for «kroppslige, sjelelige og åndelige sykdommer» som det het. I realiteten drev de med eksorsisme, forteller Anders Torp. Han var med på det hele.

– Tidligere hadde vi vært i Zambia og lært en spesiell teknikk for demonutdrivelse. Et par av de zambiske pastorene hadde blitt med til Norge og jobbet på healingsenteret, forteller Anders Torp.

Metoden består i noen spesielle pustøvelser, som egentlig ikke er noe annet enn hyperventilering.

– De som kom innom fikk raskt høre at de var besatt av demoner, og man ble overtalt til å gjøre et forsøk med den spesielle pusteteknikken. Og hva er det som skjer hvis man hyperventilerer i 10-30 minutter? Jo, man blir svimmel, får vondt i hodet, får kramper og kan til og med miste bevisstheten. Disse naturlige fysiske reaksjonene, som kommer på grunn av hyperventileringen, blir man fortalt er tegn på at demonene kommer ut av kroppen. En person som får fysiske reaksjoner, vil tro at hun eller han virkelig er besatt. Dermed har man fullstendig kontroll over personen, som i de fleste tilfeller vil gjøre alt for å bli kvitt besettelsen. Med denne teknikken kan hvem som helst bli overbevist om at de faktisk er besatte av onde makter. Hele prosessen er et maktovergrep, sier Anders.

Han forteller at han selv vært gjennom prosessen 17 ganger.

– Mye av dette husker jeg ingenting fra. Jeg var helt uforberedt på hvordan kroppen reagerer på hyperventilering. Mange fikk helt blac-

kout, ble rabiater og kunne finne på å rope ting som «jeg er satan». Det meste av dette skjedde med meg også, forteller han.

De fysiske reaksjonene som settes i gang av hyperventileringen, ble altså beviset på at man faktisk er besatt, og at demonene var på vei ut.

– Når man faktisk tror på dette, påvirker det jo også den fysiske reaksjonen. La oss si at en person har blitt fortalt og trent til å tro at personen er en hund. Da vil denne personen oppføre seg som en hund. Blir man manipulert til å tro at man er besatt av en demon, så vil man oppføre seg som om man var besatt av en demon. Så enkelt er det egentlig, sier han.

TORTURTRENING FØR «DE SISTE TIDER»

En annen ting Anders Torp gikk gjennom i sin tid i Oslokirken, var leiren «Joel's Army Bootcamp» i Danmark. Han forteller om en militant treningsleir der deltakerne skulle trenes opp til å kjempe i den siste krigen som skal komme før «opprykkelsen» – en forestilling evangelisk kristne har om at de troende vil bli rykket opp og hentet til Gud, mens de ikke-troende vil bli igjen og oppleve trengselstiden i forkant av dommedag.

– Menigheten Faderhuset i Danmark, som Oslokirken samarbeidet mye med, hadde fått med seg to tøfing fra det danske forsvaret. Vi fulgte militær disiplin, brukte kodenavn og lærte oss å spionere. Men verre var det at vi ble trent i å tåle tortur. Vi stod oppstilt urørlig i fire-fem timer. Mange besvimte. Vi ble bortført av lederen i menigheten og utsatt for brutale forhørsteknikker. Jeg fikk sand i halsen, opplevde vann-tortur og ble slått og sparket. Mye av

dette foregikk mens vi hadde hette over hodet. De som fikk panikk og knakk sammen ble utsatt ekstra hardhendt behandling slik at de skulle bli herdet, forteller han.

Anders var 17 år da dette skjedde i 2005. De yngste deltagerne bare var 12-13 år, frivillig sendt dit av sine foreldre, forteller han.

Han understreker at det sikkert kunne virke for omgivelsene som om han gikk inn i mye av dette frivillig, og til og med velvillig. Det er imidlertid flere former for tvang, mener han.

– Når man helt siden fødselen har blitt indoktrinert inn i en spesiell og snever måte å tenke på, klarer man ikke å tenke fritt. Tvang trenger ikke alltid å være fysisk og direkte, noe Levi Fragells nylig utgitte selvbiografi er et godt eksempel på. Det er denne langvarige og psykiske tvangen jeg nå endelig har greid å frigjøre meg fra, sier han.

BRUDD OG OPPGJØR

Kristenlivet til Anders var litt av og på opp gjennom 2000-tallet. I perioder levde han et forholdsvis normalt liv sammen med skolevenner og var med på det som skjedde. Men så «skjerpet han seg» i perioder og var veldig aktiv i Oslokirken.

– På grunn av en slik «skjerpings»-periode tok jeg et friår skoleåret 06-07. Da jobbet jeg heltid for menigheten. Men høsten 2007 begynte jeg på siste år på videregående, noe som gav meg mulighet til å tenke utenfor Oslokirkenes strenge livssyn. Det er jeg veldig glad for i dag, sier han.

Det var denne høsten han mistet troen.

– Tilbake på skolen igjen gikk jeg gjennom en prosess som endte opp

med at jeg til slutt innså at jeg ikke lenger trodde på gud. Det var en slags modningsprosess. Jeg gjorde imidlertid ikke noe med det, og sa det ikke til noen. Men jeg var veldig bevisst på det selv.

Våren 2008 var han russ, og høsten 2008 gikk han inn i førstegangstjeneste.

– I løpet av 2008 gikk det gradvis gikk opp for meg at jeg måtte ta et offentlig oppgjør med dette. Jeg kunne ikke bare melde meg ut i det stille. Jeg visste jo om en masse folk som hadde fått det mye verre etter å ha blitt med. En av jentene ble lagt inn på psykiatrisk avdeling. Dette var rett og slett ikke bra for folk, og jeg følte meg moralsk forpliktet til å si fra, sier han.

Så, et lite stykke ut i neste år, søndag den 15. februar 2009, var Jan-Aage og Anders Torp på forsida til VG. Tittelen var «Sønn av pastorkjendis: Anklager faren for å DRIVE UT DJEVLER».

Etter VG-oppslaget mistet Jan-Aage Torp og Oslokirken mye støtte, også fra andre kristne miljøer. I dag har ikke Oslokirken lenger egne lokaler. De møtes privat, for det meste hjemme hos Jan-Aage Torp.

HAR IKKE HATT KONTAKT SIDEN 2008

Anders Torp forteller at moren gjennom hele prosessen har vært et fortvilt vitne til det hele.

– Hun er definitivt den viktigste grunnen til at jeg, på tross av alt, har klart meg veldig bra. Jeg føler i dag en stor styrke på grunn av alt jeg har erfart, og har dessuten mulighet til å hjelpe andre som har vært i lignende miljøer, sier han.

I dag er foreldrene skilt. Anders

har et kjølig forhold til faren. De to har ikke hatt kontakt siden høsten 2008.

Dette oppgjøret handler imidlertid ikke først og fremst om faren, understreker Anders.

– Jeg går ut mot ham som pastor og leder av en frikirke i Norge som frarøver mennesker retten til å tenke selv. Noen utsagn i artikkelen her er personlige og relatert til oppdragelse og oppvekst, men utsagnene viser til hva mange barn og unge går gjennom under oppveksten, sier han.

– *Hvilke tanker gjør du deg omkring barn og religiøs påvirkning, oppdragelse og overgrep. Hva er legitimt, hva bør stoppes?*

– Det må være lov for foreldre å overføre til barna sine de synspunkter og holdninger de mener er sunne. Jeg mener at barn vil bli påvirket uavhengig om de blir født inn i en familie med ateister, buddhister eller kristne. Det er ingen som tar skade av søndagsskoler i statskirken. Det man bør passe seg for er de lukkede miljøene, sier han.

Anders mener det går over grensen i det øyeblikk foreldre med vilje går inn for å skremme og hjernevaske barn.

– Jeg ser på det som fullstendig galt å fortelle barn om synd, helvete, demoner og djervler. Barn som blir utsatt for slike preken har ikke mulighet til å filtrere eller bearbeide informasjonen. Derfor er slikt skadelig for barnets sunne utvikling. Her har barnevernet og Barneombudet en viktig oppgave. De er ikke nok bevisst på hva som foregår i de verste ekstremistiske trosretningene i Norge, sier han.

Han håper utspillet vil vekke oppmerksomhet og debatt innad i religiøse miljøer.

– Det finnes mange flere enn meg som har slike opplevelser. Jeg er virkelig ikke alene, sier han.

Han tror det å komme sammen med andre som har brutt med lukkede kristne miljø vil være til hjelp for mange. Derfor er han også i diskusjon med Human-Etisk Forbund om å etablere en selvhjelpsgruppe for mennesker med denne bakgrunnen.

– Det er mange som prøver å fortrengte sin fortid – som ikke ønsker å snakke om ting som har vært vanskelig. Jeg håper så mange som mulig av disse innser at de ikke er alene, og at de står fram med sine historier, sier Anders Torp.

Faksimile av Oslo Kirkens forside, november 2010.

Jan-Aage Torp mener demon-utdrivelsene ble stoppet på et tidlig stadium. Foto: Lars O. Flydal

– Jeg er glad i og stolt av min sønn

Jan-Aage Torp ønsker at sønnen skal utvikle seg i frihet, og understreker at han er glad i og stolt av ham. Han imøtegår likevel sønnen på en del punkter.

Jan-Aage Torp ønsket først ikke å besvare noen av de anklagene Anders Torp retter mot ham i denne utgaven av Fri tanke. Men etter å ha sett uttalelsene til sønnen, ombestemte han seg. Han ønsker ikke å gå i noen offentlig polemikk med sin sønn, men har likevel valgt å kommentere fordi han føler han kan gjøre det uten å polemisere.

Jan-Aage Torp understreker først at internasjonal og norsk «kristendom» har en del slagsider som har fått smertefulle konsekvenser for ham, og som han derfor har tatt avstand fra.

– Hvis jeg ikke hadde hatt Jesus Kristus som min Frelser og Helt, kunne jeg også, i likhet med min sønn, ha reagert på dette ved å melde meg inn i Human-Etisk Forbund, sier han.

NEI TIL OPPKAST I AVISPAPIR

Pastoren kommenterer sønnens anklager punkt for punkt. Når det gjelder Anders' fasteperioder, skriver faren at han trolig burde ha stoppet ham tidligere.

– Selv har jeg aldri fastet i mer enn tre dager, mens andre i menigheten fastet jevnlig i 21 og 40 dager i strekk. Men da Anders ville ha en tredje 40-dagers faste, nektet jeg personlig ham å gjøre dette, til tross for iherdige protester fra Anders og andre, skriver faren.

Når det gjelder sønnens anklager om demoner og hyperventilering kommenterer Jan-Aage Torp at dette ble stoppet på et tidlig stadium.

– En sjelden gang har vi kastet ut demoner, men hittil har det vesentlig dreid seg om å hjelpe folk med følelsesmessige og kroppslige sykdommer, noe vi absolutt tror er mulig. Jeg er i hovedsak enig med Anders når det gjelder denne hyperventileringen, og la derfor tidlig ned forbud mot dette. Men Anders var nok langt mer ivrig når det gjelder dette enn alle andre, skriver Jan-Aage Torp. Han kan ikke huske at han personlig skal ha arrangert «demonutdrivningsseanser» overfor Anders, som han påstår.

Fri tanke har fått oversendt noen interne møtereferater fra juni 2007.

Der går det klart fram at møtedeltagerne ble enige om å «start deliverance immediately», og at Jan-Aage Torp skulle ha en klar rolle i organiseringen av dette. Torp vedkjenner seg referatene, men forteller at dette var noe Oslo Kirken raskt forstod at ikke de ikke kunne drive med.

– Vi fikk aldri noen fyllestgjørende forklaring fra zambierne på et eventuelt bibelsk belegg for deres «demon groupings». Vi opplevde pusteteknikkene, samt oppfordringen til å spy inn i sammenbrettet avis-papir, som ubehagelig og feil. Vi opplevde mer og mer at zambiernes «deliverance» var ubibelsk. Vi la derfor raskt ned forbud mot dette, sier han.

Jan-Aage Torp er enig i sønnens kritikk mot den kristne militante leiren i Danmark. Men også her er kontakten brutt, forteller han.

– Kontakten med Faderhuset i Danmark ble endelig brutt i august 2005, rett etter at Anders hadde vært med på denne leiren. Anders' mamma og jeg deltok i september 2006 i Faderhuset-pastorens bursdagsfeiring, og da ble det bekreftet for meg at bruddet hadde vært nødvendig, forteller Jan-Aage Torp.

– DET MÅ VÆRE LOV TIL Å GI

Når det gjelder de aggressive rekrutteringsteknikkene sønnen beskriver, så tar Jan-Aage Torp skarpt avstand fra disse.

– Hvis dette noen gang har skjedd gjennom folk i Oslo Kirken, ville jeg ha tatt et skarpt oppgjør med det. Slike holdninger og teknikker tar jeg fullstendig avstand fra! Jeg håper inderlig at Anders vil fortelle meg om sanne hendelser, så jeg kan ta det opp med rette vedkommende. Jeg vil aldri akseptere slik kynisme i en menighet jeg leder, slår han fast.

Han mener det er direkte feil at «flere sitter med stor gjeld i dag» på grunn av giverpress i Oslo Kirken. Han kjenner ingen som har tatt opp ekstralån på huset på grunn av Oslo Kirken, som Anders hevder. Han synes imidlertid det må være lov til å gi.

– For noen uker siden leste jeg i om Ingebrigt Steen Jensen som tok opp millionlån for å hjelpe Stabæk Fotball, og om Prinsesse Märtha Louise som pantsatte eiendommer for å bygge opp engleskolen. Jeg synes det er helt ok hvis ansvarsbevisste mennesker tror på noe, og vil satse sine ressurser på dette. Å angre etterpå er lov, men da får man skyld på seg selv, slår han fast.

Jan-Aage Torp legger til at han de siste årene faktisk har valgt å avslå gaver når han har vært usikker på givernes motivasjon.

– De fleste vil nok si at jeg er altfor forsiktig, noe ikke minst Anders hevdet så sent som på våren og sommeren 2007, poengterer faren.

Ikke lukk øynene for ekskludering!

Hvert år går nesten 800 000 barn og ungdom i kirken i skoletiden. Hvert år sitter noen igjen i klasserommet. Er du en av de som splittes fra klassekameratene dine når det er skoleavslutning?

**Norsk skole kan og bør inkludere alle,
- uansett tro eller tvil!**

**Bli med å aksjonere for en inkluderende skole:
humanistiskungdom.no/skoleforalle**

HumanistiskUngdom

Kan barnehagebarn

Filosofi forbindes gjerne med de lærde og de flinke. Derfor har mange stusset over forsettet om å innføre filosofi i skolen. Nå vil ivrige sjeler også gjøre barnehagen til en arena for filosofiske samtaler. Men kan noe slikt være mulig?

Tekst: Morten Fastvold Foto: Nadia Frantsen

Jeg blir med pedagogen Bo Malmhøster på besøk til Åkebakke barnehage på Ås i Akershus for å finne litt mer ut av dette. Malmhøster har i en årrekke ledet filosofisamtaler på norske barne-skoler og har, sammen med førstelektor Beate Børresen ved Høgskolen i Oslo, kurset lærere i emnet. I de senere år har Malmhøster og Børresen også fattet interesse for

de aller minste. Med boka *Filosofere i barnehagen* (Fagbokforlaget, 2008) samt kurs og workshoper for førskolelærere har de lyktes i å tenne entusiasmen hos de lydhøre.

DETTE TROR DE PÅ!

En slik entusiast er Hans Inge Knudsen, styreren ved Åkebakke barnehage. Et EU-prosjekt med relevans for førskolepedagogikk aktualiserte stikkordene *medvirkning* og *demokrati*, og

Knudsen funderte over hvordan de kunne fremmes i barnehagen. Etter litt googling fant han fram til et forskerskurs i regi av Børresen og Malmhøster, og dermed ble kontakten knyttet. Han og to av førskolelærerne i staben meldte seg på kurset, og senere ble Malmhøster invitert til å holde workshop i barnehagen.

Da løsnet det for alvor. Siden august i år har Malmhøster besøkt barnehagen fem ganger for å gi faglig støtte, og personalet har hatt et dusin filosofisamtaler med barna. For dette tror de på!

– Skal noe slikt lykkes, er det avgjørende at staben slutter opp om det, sier Knudsen. Det blir for tungt å holde på med slike samtaler alene. Man må backe hverandre opp og skape en felles entusiasme.

Denne dagen skal de to førskolelærerne ha hver sin samtale; den ene

med en gruppe toåring, den andre med en gruppe femåring.

Med toåring? Kanskje ville jeg ha gått med på at femåringer såvidt er mottakelige for en liten flik av det en filosofisk gruppesamtale bør dreie seg om. Men toåring som knapt kan snakke og langt mindre forholde seg til generelle begreper?

Spent er jeg flue på veggen når førskolelærer Birgitte Lunde samler en håndfull viltre toåring i en halv-sirkel rundt seg. Bak henne står Bo Malmhøster, som vil tre assisterende til når situasjonen krever det.

Først trommer alle navnene sine på en liten tromme som går på rundgang. Litt oppvarming må nemlig til. Så plukker Birgitte en liten dyrefigur ut av en tøypose som også inneholder andre ting. Hvilket dyr er dette? En gris, svarer noen av barna. Riktig. Enda en dyrefigur plukkes opp fra

Kan man si hva man vil?
Pedagog Bo
Malmhester utfordrer
barna til å drøfte dette.

filosofere?

posen. Og hvilket dyr er dette? En sau! Og dette? Etter litt nøling: Ei ku.

Birgitte klarer å holde på barnas oppmerksomhet mens hun plukker et kort opp av posen. På kortet er det en tegning av en gris. «Hvem er denne tegningen lik som?» spør hun og legger kortet på gulvet. Barna prøver å fatte poenget. Et av dem peker nølende på grisefiguren. Ja, riktig! Tegningen er lik grisen! Så da skal grisefiguren stå opp på kortet.

LIKETER OG FORSKJELLER

For en voksen som meg selv kommer det ikke som noen overraskelse at det neste kortet Birgitte Lunde plukker fram, har en tegning av en sau, og det tredje av ei ku. Hva er likt, og hva er forskjellig, er åpenbart samtals tema. Og det har med abstrakt tenkning å gjøre. Men klarer toåringene å forholde seg til det som er likt og det

som er forskjellig?

Likheter ser de ut til å fatte. Mens poenget med at noe er forskjellig – som at en grisefigur er forskjellig fra en sauefigur og en kufigur – ikke virker like åpenbart. Men helt utenfor deres fatteevne er det neppe.

Nå har de små krabatene fått så mye lopper i blodet at det knapt lar seg gjøre å sitte stille på gulvet lenger. Birgitte foreslår at de skal skli på den lille sklien i hjørnet av rommet, og de stormer bort til den. Alle vil være først, men stigen tar bare én av gangen.

«Kan dere skli på forskjellige måter?» roper Bo midt i all hurlumheien. «Kan dere skli forlengs? Eller baklengs? Eller på magen? Eller på rumpa?» Beskjeden går inn, barna skli på hver av disse måtene, alt etter hva som faller dem inn i øyeblikket. Dette er gøy!

VI HAR FÅTT EN BEDRE BARNEHAGE!

I en sluttrapport fra en barnehage i Kristiansand der Barne- og ungdomsfilosofene (BUF) hadde et halvårsprosjekt, oppsummerer personalet sine erfaringer med filosofi-samtaler på denne måten:

Gjennom filosofiske samtaler har vi ikke fått noen direkte svar på hva en god barnehage er, men vi har fått en bedre barnehage! Vi har bedre tid med barna. Vi anerkjenner dem og det de har å si. Vi har undret oss sammen med dem uten at vi har gitt dem riktige svar. Barna er blitt flinkere til å holde på et tema. De hører på hverandre. Barna har satt ord på sine tanker om ting som skjer. I løpet av samtaler har vi kommet frem til nye handlingsalternativ. Relasjonen barn/barn har blitt styrket. Vi observerer at de tar bedre vare på hverandre, har flere prososiale handlinger.

Som voksne har metoden vært viktig for oss. Vi opplever alle at ved å være mer filosofiske, har vi forstått barn på en ny måte. Nå har vi fått en ny dimensjon inn i samtalen. Det er blant annet at vi voksne ikke alltid har rett. Vi er likestilt med barna. Metoden hjelper oss til å lytte til hverandre, ta den andres perspektiv. Vi har færre konflikter, og det er kanskje fordi vi ikke fremprovoserer «trass» hos barn. Vi tror barna har «senset» denne endringen hos oss. Hverdagen med barna er mer interessant. Spontanitet til nye samtaletema er naturlig. Det er mer humor og glede blant oss. Barn er ikke lenger «bare» barn. Nå har de noe å si oss. Vi kan reflektere sammen over livets ulike side. Og det er faktisk ganske gøy!

Etter en slik fysisk utladning klarer de kanskje å ha enda litt samtale i halvsirkel på gulvet. Jo, det går så vidt. Birgitte varter opp med en stor, rød terning med hvite prikker, ei nesten like stor marihønefigur som også er rød, men som har sorte prikker og dessuten bein, samt en gul og noe mindre terning med sorte prikker. Likheter og forskjeller?

Barna funderer mens oppmerksomheten kjemper mot kriblende armer og bein. Å fatte poenget med spørsmålene er neimen ikke lett. Kanskje klarte noen av dem å undre seg, i alle fall i et kort øyeblikk eller to?

Morsomt blir det når Bo tar fram et tau og ber barna holde i det og danne en ring. Så skal man fange noen med tauet. Først alle jentene! Så alle guttene! Så alle de voksne! Igjen er likheter og forskjeller kriteriet.

Hvor mye av dette som går inn under all hviningen og vilterheten, er ikke godt å si. Men noen tankefrø plantes trolig i de små hodene. Hvis slikt skjer jevnlig, bidrar det nok til å gjøre små barnesinn mer mottakelige for undring og refleksjon etter hvert som de vokser til.

MÅ PRØVE SEG FRAM

Etterpå er det rolig evaluering oss voksne imellom. Er Birgitte Lunde fornøyd med dagens økt? Jo, ikke minst med at de klarte å holde på i nærmere tjue minutter. Lenger enn det kan man ikke regne med å ha de smås oppmerksomhet før de vil gjøre noe annet.

Forsøket på å bruke terninger falt også ganske heldig ut, likeledes det å kaste dem og få barna til å telle antall prikker som kom opp. Mens øvelsen med å skli kanskje ble for kaotisk til å ha noen filosofisk verdi.

Hadde det vært en idé å la én og én skli mens de andre så på? Da kunne tilskuerne diskutere hva slags skli-teknikk som ble demonstrert og gi den enkeltes skli-teknikk et navn. Jo, det kunne ha bidratt til å øke refleksjonsevnen samt evnen til å iaktta og lytte til de andre. Da måtte de også ha tøylet hangen til å hive seg frampå og agere selv, uten å se og lytte særlig mye til andre.

Ennå er filosofisamtaler med barnehagebarn på forsøksstadiet. Det gjelder å prøve seg fram inntil slike

samtaler har funnet sin form. Lunde synes at forsøkene hittil er såpass lovende at hun er optimistisk. Dette skal de få til på et eller annet vis.

Målsettingen er i alle fall klar: Å anspore de små til litt undring og refleksjon, stilt overfor verdens mangfoldige fenomener. Til det trengs mental distanse. På sikt håper Lunde at de også kan trene opp barna til å ta bevisste valg samt grunngi disse.

KAN MAN SI HVA MAN VIL?

Så er det femåringenes tur. Førskolelærer Anne Haugskott samler sin håndfull barn som enda en gang skal ha filosofisamtale, nå med Bo tilstede. Først er det oppvarmingslek, der hver og en skal være pære eller eple og reise seg fra stolene når den som står, sier at alle pærer, eventuelt epler, reiser seg og bytter plass. Det er én stol mindre enn antall deltakere, så dette er en variant av stolleken, kalt «fruktsalat». For det er også lov å rope «Fruktsalat!» Da må alle reise seg og bytte plass.

Leken fører til bevisstgjørende spørsmål om egen atferd. Er du et eple? Hvis ikke, hvorfor byttet du plass da? Eller hvorfor byttet du ikke plass? Hva gjør vi når den i midten sier fruktsalat? Hva finnes i en fruktsalat? Slik innterpes reglene og poenget med leken.

Også Anne tar fram en terning. Nå får barna andre navn enn «eple» og «pære»; nå skal de skal hete et tall fra én til seks. Da passer det bra at de nettopp er seks barn.

Så stiller Anne og Bo et spørsmål de vil ha svar på: *Kan man si hva man vil?* Bo skriver spørsmålet på flip-over-arket, og Anne setter et timeglass på gulvet. I ett minutt, til all sanden har rent ned, skal barna tenke over saken.

Anne kaster terningen. Den ender med to prikker opp, så barnet som nå heter To, skal svare. «Ja,» kommer det kontant fra To. «Hvorfor det,» spør Anne. «Vet ikke,» sier To, denne gangen mindre kontant. «Hva tror du?» «Vet ikke.» «Vil du spørre noen andre om hjelp?» Kroppsspråket utsier et tja.

Terningen kastes på nytt. Denne gangen ble det fire. «Ja,» sier Fire, «man kan komme med forslag.» Og det er jo riktig. Bo nikker og skriver

Førskolelærer Birgitte Lunde bruker blant annet terning i samtale med toåringene.

«Hvorfor skiftet noen av dere mening?» spør Anne til slutt. «Det er ... hm ... fordi jeg ikke tenkte meg helt om,» sier en av jentene forsiktig.

det opp på flipover-arket. «Så man kan si hva man vil?»

«Nei,» foreslår et tredje barn. «Man kan ikke si at andre er slemme og har stygge klær.» «Hvorfor ikke?» «Fordi det er slemme.»

Barna blir mer usikre i sin sak. «Vil du si at jeg er dum?» spør Bo ham som først svarte ja. Barna bryter ut i ellevill latter: Tenk å si at Bo er dum! «Men det er ikke sant!» utbryter en av guttene og ler videre.

«Kan man si ting som ikke er sant?» spør Bo. «Ja, når man tuller!» Mer latter.

Nå er alle blitt tilbøyelige til å mene at man *ikke* kan si hva man vil. «Men,» spør Bo, «hva hvis dere tar feil? Hva hvis man *kan* si hva man vil?»

Det er unektelig en mulighet, barna innser det. Lett er det neimen ikke å finne ut av om man kan eller ikke kan si hva man vil. Anne foreslår at de skal tegne det de nå har snakket om. Barna iler bort til tegnebordene, og så er det fram med ark og tegnestifter.

Etterpå er det metasamtale. Det vil si at de snakker om hva de har gjort, i stedet for å diskutere dagens tema

videre. Hvordan synes dere dette var? Hva var bra og hva var dårlig?

Spørsmålet til diskusjon rekapituleres, samt noen av svarene. Men å huske alt som ble sagt, hele ti minutter etterpå, kan være vrient. Selv om Anne gjør sitt for å minne dem om det.

«Hvorfor skiftet noen av dere mening?» spør Anne til slutt. «Det er ... hm ... fordi jeg ikke tenkte meg helt om,» sier en av jentene forsiktig. «Så du tenkte deg ikke helt om. Veldig fint at du sier det. For det er viktig at man tenker seg om.»

TANKEPROSESS KONTRA FASITSVAR

– Det er vanskelig å vite hvor mye man kan presse fram svar, sier Anne Haugskott i voksen-evalueringen etterpå. Dessuten er det ikke enkelt å formulere korrekt hva barna har sagt når de selv ikke helt husker det etterpå. Jeg kan jo ikke vite hva som foregår i hodene deres.

Men hun er fornøyd med at noen av barna skiftet mening, og særlig med at ei av jentene sa det var fordi hun ikke hadde tenkt seg helt om. Bo Malmhester er enig, det der var et

fint øyeblikk. Jenta hadde vært igjen- nom en tankeprosess, og det er noe annet enn å fremsi et fasitsvar.

Hva kunne vært gjort annerledes? Kanskje man først kunne be de barna som ville svare ja på spørsmålet om å reise seg, foreslår Malmhester. Og så be de barna som ville svare nei, om å reise seg. Jo, kanskje det. Men det kan bli for viltert hvis de er for oppspilte.

Skjær i sjøen er det altså uansett hva man gjør. Eller ikke gjør. Det er bare å prøve seg fram. Anne Haugskott er oppsatt på det.

Merker hun så noen forandring hos barna etter et dusin slike samtaler?

– Det er vanskelig å spore noen forandring som springer direkte ut av filosofisamtalene alene, svarer hun. Førskolelærerne har også andre samtaler med barna, som handler om grensesetting og det å være klar på hva man mener eller vil. Det er flytende overganger mellom disse og filosofisamtalene.

Men det som kan vektlegges gjennom filosofisamtaler, er viktigheten av å stole på de meninger man har, og å kunne begrunne dem. Samt å kunne skifte mening hvis begrunnelsen ikke viser seg å være god nok. At ansatsene til dette podes inn i de første leveår, da grunnleggende motoriske og mentale ferdigheter utvikles, må være en fordel.

Førskolelærerne i Åkebakke barnehage mener at vi allerede i tidlige leveår kan stimuleres til refleksjon og til en kritisk holdning til den verden vi stilles overfor. Vi må lære å

innse at det vi ser og hører, ikke nødvendigvis er slik det synes å være. Selv for voksne kan dette være vanskelig – særlig hvis man aldri har lært å innta en kritisk distanse til det som skjer og det vi blir fortalt. Dessuten lærer vi mer om ting hvis vi snur og vender litt på dem.

Men å kalle det jeg fikk overvære for filosofisamtaler? Ville det ikke være riktigere å snakke om forberedelser til filosofiske samtaler, i og med at de snarere gjør barna i stand til å ha filosofiske samtaler enn at de er «the real thing»? I Storbritannia bruker noen pedagoger den mindre pretensiøse betegnelsen «thinking skills», altså «tenkeferdigheter», om slik virksomhet. Er ikke det mer dekkende for den type samtale vi kan ha med små barn?

Bo Malmhester grunner over dette etter at vi har forlatt barnehagen. Han finner spørsmålene berettiget, uten at de røkkes ved nytten og ønskeligheten av den pedagogiske virksomhet han utbrer. Kanskje også betegnelsen for hva dette er, må få gå seg til.

STARTEN PÅ LÆRINGSLOPET

Filosofisamtaler for de minste er ønsket av myndighetene og nedfelt i den nye rammeplanen for barnehager av 2006. Den knesetter sju fagområder, deriblant «etikk, religion og filosofi». Ennå er ikke dette fagområdet kommet helt i siget og har lavest aktivitetsnivå, fastslår en stortingsmelding (St.meld. 2009/41 om kvaliteten i barnehageundervisning-

Det er bra å skifte mening fordi man ikke tenkte seg godt nok om.

en). Flere barnehageansatte som dem jeg møtte i Åkebakke barnehage, er altså påkrevet.

Enda en slik ildsjel er Pål Brekke Indregard, pedagogisk medarbeider i Suttestad barnehage på Lillehammer, og med tidligere fartstid i en Kanvas-barnehage i Oslo. Også han har gått på kurs hos Børresen og Malmhester, og har gjennomført et hundretalls filosofiske samtaler med barnehagebarn helt ned i to-treårsalderen.

Indregard betoner en politisk side ved saken, nemlig at ansvaret for barnehagene er blitt flyttet til kunnskapsdepartementet. Det innebærer at barnehagene i mindre grad betraktes som en forlengelse av familien og i større grad som starten på barnas læringsløp.

Et nøkkelbegrep her er barns medvirkning, slik styreren i Åkebakke barnehage betonte. Samt demokrati. Indregards erfaring er at filosofisamtaler i stor grad fremmer barns medvirkning, fordi man her baserer seg på det barna selv er opptatt av.

– Her dreier det seg ikke om forstandige voksne som skal bringe litt vett i hodet på de små, omtrent som når man heller vann fra en mugge i tomme vannglass, sier han.

– Utfordringen blir tvert imot å legge bånd på vår egen voksen-innsikt, selv når barna er helt på jordet. Da må vi i stedet anspore dem, gjennom spørsmål og øvrig samtaleledelse, til selv å innse at det de hevder, ikke er særlig holdbart ved nærmere undersøkelse.

Indregard beskriver den filosofiske

samtalen som en stige med fire trinn. Første trinn er å ta stilling til en påstand, om man er enig eller uenig. Andre trinn er å begrunne hvorfor man er enig eller uenig. Tredje trinn er å lytte til andres begrunnelser for og imot, noe som er en sosial ferdighet. Fjerde trinn er å ta stilling til det de andre har sagt, noe som også er en sosial ferdighet.

– Overfor barnehageansatte som er skeptiske til filosofisamtaler, fremhever jeg at vi på dette viset blir bedre og grundigere kjent med hvert enkelt barn enn gjennom øvrige aktiviteter. I filosofisamtaler kan barna blottstille andre sider ved seg selv enn de som ellers kommer fram. Her har jeg er mang en gang blitt overrasket. Dessuten kan vi få de stille, tilbaketrukne barna i tale, noe som ikke er like lett i aktiviteter der de mest aktive får forrang.

Hva sier han så til skeptiske foreldre? Jo, at man gjennom filosofisamtaler utvikler elementære sosiale ferdigheter som å kunne snakke etter tur (i stedet for å snakke i munnen på hverandre), å kunne lytte til det andre sier, og å kunne skjønne og vurdere kritisk det en selv og andre mener. Alt dette trengs for å utvikle et demokratisk sinnelag.

Et viktig stikkord her er selvkorreksjon. Evnen til selvkorreksjon fremmes når barna innser at det ikke er noe galt i å skifte mening. Etter en filosofisamtale kan man for eksempel be de av barna som har skiftet mening, om å strekke begge armene i været. Så spør man dem om hvorfor

– I filosofisamtaler kan barna blottstille andre sider ved seg selv enn de som ellers kommer fram. Her har jeg er mang en gang blitt overrasket.

(Pål Brekke Indregard, pedagogisk medarbeider i barnehage)

de skiftet mening. Kan de grunnge dette, får de ros og skjønner at det kan være bra å skifte mening.

Å TA BARNA PÅ ALVOR

Indregard betoner at dette også gjør barna bedre i stand til å ta opp egne temaer i samlingsstundene, i stedet for at de voksne skal sette dagsordenen. Når samlingsstundene blir på barnas premisser, øker deres engasjement og deltakelse betraktelig.

– I filosofisamtaler må vi dessuten ta barnas tale på alvor. Da kan vi ikke tillate dem å prate tull. Noen barn prater mye vås, kanskje for å stenge av for livets utfordringer. Tillater vi dem å gjøre dette fordi de «bare» er småbarn, lar vi dem utvikle et sosialt handikap som vanskeliggjør tilpasningen til skolelivet.

Det kan i verste fall gjøre dem til mobbeofre. For å motvirke dette må barna tas på alvor også når de er små, slik at de lærer å ta seg selv på alvor

og skjønner at det ikke går an å si «bæsj!» eller lignende til alt mulig.

Filosofisamtaler kan gjøre en forskjell her. Dessuten antyder den smule forskning som er gjort på området at filosofisamtaler fra tidlig alder av fremmer elevenes ferdigheter i teoretiske fag, ikke minst i matematikk. (En henvisning til slike forskningsresultater finnes i rapporten «Filosofi i skolen – en kunnskapsoversikt» av filosofene Jens Breivik og Håvard Løkka, skrevet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet i 2007.)

Ennå er ikke filosofisamtale noen obligatorisk del av førskolelærerutdanningen. Derfor tror filosofen Øyvind Olsholt at de aktiviteter som ut fra rammeplanen kan kalles «filosofi», vil være på utprøvningsstadiet en god stund fremover. Sammen med filosofen Ariane Schjelderup driver han firmaet Barne- og ungdomsfilosofene (BUF), som alt på slutten av 1990-tallet gjennomførte et prosjekt

Å fange guttene eller jentene eller de voksne eller alle med tau, er både morsomt og lærerikt.

med filosofisamtaler i barnehage. Etter at den nye rammeplanen kom, har de kurset barnehageansatte over hele landet i «etikk, religion og filosofi»-fagområdet, med Private barnehagers landsforbund som største oppdragsgiver. De driver også nettstedet www.buf.no og har, sammen med pedagogen Maaïke Lahaise, skrevet boka *Filosofiske samtaler i barnehagen. Å ta barnas tenkning på alvor* (Kommuneforlaget, 2008).

– En annen grunn til at filosofisamtaler drives forsøksvis, er at rammeplanen er meget uspesifikk i sin omtale av filosofi, sier Olsholt. Den åpner for tolkninger i alle mulige retninger. Noen barnehager velger å satse på filosofi, og mange endrer praksis etter å ha vært på kurs. Men det vil nok ta tid før denne praksisen finner sin form.

Olsholts erfaring er at kursdeltakere gjennomgående er nysgjerrige på emnet filosofi. De er stort sett ivrige og villige til å lære noe nytt. Samtidig spør mange seg hvor nytt dette med filosofisamtaler egentlig er. Å undre seg sammen med barna har man da alltid gjort. Mange finner det like fullt krevende å ta skrittet fra uforpliktende undring til en strukturert samtale, der man blant annet finner fram til argumenter i fellesskap.

FORPLIKTENDE LYTTING

I likhet med Malmhester og Indregard mener Øyvind Olsholt at det fint går an å ha filosofisamtaler med barn helt ned i toårsalderen. Selvsagt blir det stor forskjell på samtaler med toåringer og med femåringer. Toåringerne har et svært begrenset ordforråd, og klarer de å uttrykke et synspunkt, løper gjerne fantasien og assosiasjoner av med dem.

Derfor innebærer «filosofi» for de aller minste en opp trening i å lytte

og være oppmerksomme. Faktisk gjelder dette like mye for den voksne samtalelederen. Om barna ikke er vant til å lytte til hverandre, er voksne uvante med å lytte til dem på et forpliktende vis. Følgelig kan den voksne vegre seg for å følge opp barns utsagn på en måte som får samtalen til å stoppe opp. Men det må man kunne gjøre, ved for eksempel å be barna begrunne det de mener.

– For toåringene ligger det filosofiske mest i å bli seg selv og sine omgivelser mer bevisst, og ikke så mye i å følge en bestemt samtalemotdikk, sier Olsholt. Her dreier det seg mer om en holdning enn om en metode. Men med femåringene er utfordringen av samtaleteknisk art; her må den voksne bestrebe seg på å være en god samtaleleder.

At dette er en kunst som må læres, er åpenbart. Dessuten: Etter å ha sonderet terrenget og snakket med noen av fagfeltets pionerer tenker jeg at det ikke er så stor forskjell på det å filosofere med store og med små som man skulle tro. Ikke prinsipielt sett. Forskjellen er i stedet av pedagogisk art, ved at man må finne temaer og en samtaleform som treffer målgruppen. Dermed ligger det an til et fruktbart samarbeid mellom filosofer og pedagoger.

Mitt streiftog i barnehagefilosofiens verden får meg også til å tenke på den amerikanske filosofen John Dewey, som for snart hundre år siden skrev at det viktigste skolen kan lære barna, er å tenke kritisk. Han mente at det er vel så viktig som å lære dem å lese og skrive og regne.

Å begynne med dette allerede i barnehagen er trolig i Deweys ånd. Begynner vi omsider å bli klare for hans store og – når vi først har tenkt den – innlysende tanke?

Livssynssamtaler for deg som har forlatt et trossamfunn

Har du bakgrunn fra et trossamfunn eller en sekt og ønsker å utvikle ditt eget livssyn?

Human-Etisk Forbund inviterer deg i vår til å bli med i en filosofisk samtalegruppe som møtes en gang i måneden. I disse samtalene vil deltakerne med utgangspunkt i eksistensielle spørsmål kunne utforske egne og lytte til andres tanker. Gjennom dialogen utvider vi vårt eget perspektiv og kan tenke nytt og uventet.

Tilbudet er livssynsnøytralt; det vil si at målet med samtalene ikke er å overbevise noen, men å skape et undersøkende fellesskap. Alle ulike livssyn vil bli møtt med respekt. Ingen forkunnskaper av noe slag er nødvendig for å delta.

Vi møtes første gang mandag 17. januar kl. 19.00 i Humanismens hus.
Hjertelig velkommen!

Påmelding til samtaleleder Ingun Steen Andersen, ingun.steen@gmail.com innen 10. januar. Har du spørsmål, ring Human-Etisk Forbund, ved Kaja Melsom, tlf. 23 15 60 53.

Kurs for førskolelærere og barneskolelærere i Filosofi med barn

Human-Etisk Forbund og organisasjonen Filosofere sammen inviterer til helgekurs i filosofi med barn 5.-6. februar 2011. Hovedkursholder er småskolelærer Sara Stanley. Hun har i over 10 år jobbet systematisk med filosofiske samtaler med barn i aldersgruppen 3-8 år. Hun vil vise hvordan man kan bruke fortellinger, billedbøker og kunst som utgangspunkt for filosofiske samtaler med barn.

Sara Stanley regnes som en av de fremst autoritetene på filosofiske samtaler med de minste, og er forfatteren av boka «Creating enquiring minds», en mye brukt lærebok om faget. Hun vil gi en praktisk innføring i sitt arbeid, og hennes seminarer kombinerer teori og praksis på fremragende vis. Hennes bidrag vil være på engelsk. Les mer om hennes arbeid på childrenthinking.co.uk

Andre bidragsyttere på kurset er norske førskolelærere og småskolelærere som har jobbet med filosofisk samtale over tid. Kurset vil bli lagt opp med konkrete eksempler på hvordan man kan arbeide med barn fra førskolealder og til og med småskolen. Les mer på www.human.no og www.filosofere-sammen.no

SARA STANLEY TIL NORGE

En av verdens ledende eksperter på filosofiske samtaler med små barn er britiske Sara Stanley. Hun er førskolelærer i en barnehage i Norwich, England, og har gjennom femten års virke blitt en autoritet på fagfeltet. Hun har blant annet skrevet læreboka *Creating Enquiring Minds*, som en mye brukt verden over, og er en av initiativtakerne til det nettbaserte forumet www.childrenthinking.co.uk.

I februar 2011 kommer Sara Stanley til Norge til for å holde kurs og seminarer. Hun er invitert av foreningen Filosofere sammen (med nettstedet www.filosofere-sammen.no) samt Suttestad barnehage, Lillehammer kommune og Human-Etisk Forbund. Helgen 5.-6. februar holder hun et seminar i Humanismens hus der barnehageansatte, lærere og andre interesserte kan delta – se annonse her i bladet og på human.no)

Stanleys undervisningsmetoder omfatter barnehagebarn så vel som skoleelever på de lavere klassetrinn, det vil si barn i aldersgrunnen tre til åtte år. På seminaret vil hun blant annet demonstrere hvordan billedbøker og annet materiell kan tjene som utgangspunkt for filosofiske samtaler med barn. Seminaret foregår på engelsk.

Morten Fastvold er skribent, filosofisk praktiker og leder for foreningen Filosofere sammen.

Ingun Steen Andersen tror eksistensielle gruppesamtaler kan være utviklende for mennesker som har brutt ut av trossamfunn.

Inviterer trosutbrytere til eksistensiell prat

Ingun Steen Andersen har sterk tro på dialogens makt. Nå inviterer hun mennesker som har forlatt trossamfunn til filosofisk samtalegruppe, for å utforske og utvikle sitt livssyn.

Tekst og foto: Kirsti Bergh

– **M**ennesker som har levd i isolerte trossamfunn kan ha problemer med å orientere seg på nytt når de møter det mangfoldige samfunnet utenfor, sier Ingun Steen Andersen.

Hun er pedagog, jobber med filosofi i skolen og er kurset som livssynssamtalepartner gjennom Human-Etisk Forbund. Nå vil hun etablere et tilbud om filosofiske samtalegruppe for mennesker som er trådt ut, eller er i ferd med å trå ut, av isolerte trossamfunn, og som på mange måter står eksistensielt på bar bakke. For denne overgangen kan være veldig vanskelig.

– I trossamfunnet har mange fått presentert fasitsvar og deres egen tenkning er blitt undertrykt. Det å tenke selv er blitt sett på som farlig. Når du da kommer ut i samfunnet og skal utvikle ditt eget ståsted, blir det veldig vanskelig når du alltid er blitt fortalt hva du skal tenke.

Det vet Andersen av egen erfaring. Hun gikk selv ut av Jehovas vitner i begynnelsen av 20-årene. Hennes vei ut av trossamfunnet var en veldig

bevisst vei. Hun var den som begynte å stille for mange vanskelige spørsmål, og hun opplevde ikke lenger at svarene trossamfunnet ga på livets spørsmål var troverdige. Bruddet var vanskelig og utløste mange følelser, men overgangen gikk likevel greit. Hun fikk seg utdanning og nye venner. Slik er det ikke for alle, og opp gjennom årene har hun vært i kontakt med mange som sliter.

– Ute i samfunnet kan det være vanskelig å finne en ny vei og klare å definere seg selv på nytt. For på en måte mister man seg selv, identiteten forvitrer på et vis, og mange havner i et tomrom og vet ikke hvem de er. Det man har et behov for da, er å forsøke å formulere et livssyn, et slags fundament å operere i verden ut fra.

– ÅPNE OPP FOR NYE TANKER

Det er her den filosofiske samtalegruppa Andersen vil starte kommer inn.

– Jeg tror livssynssamtaler kan være bra i en slik situasjon. Gjennom det å være del av en gruppe som reflekterer og undrer seg over eksistensielle temaer, blir det enklere å kunne åpne opp for nye tanker enn

om du bare sitter og tenker for deg selv. Målet må være å utvikle egen tenkning, og samtidig få støtte til å kunne leve med at man ikke har alle svarene. Jeg har en sterk tro på samtalsens makt. Dialogen, det å prøve å formulere egne tanker i en gruppe og samtidig bli hørt og respektert, kan virke svært styrkende for enkeltmennesket. Det gjør at man kan få sterkere tiltro til egen tenkning. I møte med andres perspektiv utvikler du også ditt eget perspektiv, og kan slik komme videre.

IKKE TERAPI, EKSISTENSIELL UNDRING

Målgruppa for dette tilbudet er mennesker som har vært del av isolerte trossamfunn, og som ønsker å utforske og utvikle sitt eget livssyn sammen med andre.

– Dette er ikke ment å være en terapigruppe. Fokuset skal ikke være på å fortelle om sine personlige erfaringer, selv om det kan være en del av det vi snakker om. Det er ikke de personlige historiene som har hovedrollen; fokus er på å snakke om eksistensielle tema som alle kan være opptatt av, og dele tanker ut fra dette. Men selv om det ikke er terapi, tror jeg det å snakke sammen med andre kan virke terapeutisk.

Andersen tenker seg at det at man har lignende erfaringer gjør at man kan komme nærmere den problematikken som er felles. Man kan lettere identifisere seg med hverandre og det de ulike deltagerne sliter med.

– Jeg tror det kan gi styrke å vite

at mange har lignende problemer å slite med. I disse gruppene kan det oppstå diskusjoner som vil være veldig relevante for folk som nettopp har slik bakgrunn.

Hun ser for seg at det er bra å ta utgangspunkt i grunnleggende spørsmål, som Hva er sannhet? Hva er meningen med livet? Hva er samvittighet? Hvordan kan vi vite hva som er rett og galt?

Andersen forteller at hun har fungert som en støtte for andre som har syntet det har vært vanskelig å bryte ut fra Jehovas vitner, siden hun selv har kommet seg igjennom det.

– Det er mange som har hatt ganske store problemer. Jeg har i flere år tenkt at her er det behov for et tilbud. Sier hun

– Det skyldes også at de har lært at livssyn ikke kan være en bi-ting i livet; tro og tvil er et spørsmål om liv og død, derfor blir det så prekært og angstfylt. Mange trenger å tenke gjennom og utvikle et nytt og trygt fundament i sitt eget livssyn.

Siden psykologer i liten grad går inn i samtaler om tro og ikke-tro, tror hun absolutt det er behov for et slikt tilbud. Hun tror også at hennes egen bakgrunn vil være verdifull når det gjelder å lede en slik filosofisk samtalegruppe.

– Jeg kjenner til og forstår tankegangen og de dilemmaene de har. Det kan være lettere for en som har vært i lignende situasjon å forstå hvor sterke disse trossmessige krisene vil kunne oppleves.

Laila Bokhari

Tekst: Marianne Lyné Larvoll Melgård Foto: Carsten Aniksdal

Tvisynt terrorforsker

Laila Bokhari dro til farens hjemland for å finne ut hvorfor så mange av verdens terrorforsøk er koblet til pakistanske islamistgrupper. Hun så mer enn bare ekstremisme.

Norskpakistanske Laila Bokhari vært i rampepelyset, som ekspertkommentator og debattant, siden 11. september 2001. 36-åringen var på det tidspunktet nyansatt ved Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI), og har i en årrekke uttalt seg om Al-Qaida, Taliban og terrorens vesen og mekanismer. Men for Bokhari ble det politiske ubehagelig personlig, idet London-bombene gikk av i 2005. De fire gjerningsmennene var alle engelskmenn, tre med pakistansk opprinnelse og en med jamaicansk avstamning. *Home-grown-terrorism* ble for første gang et begrep. Dette var en ny type terrorister, som var blitt radikalisererte i England, for deretter å ha reist på treningsleir i Pakistan, og som til slutt tok til våpen og drepte uskyldige mennesker i hjemlandet.

DET POLITISKE BLE PERSONLIG

Presset fra media økte, og spørsmålene endret seg: kunne dette skjedd i Norge? Hva er det som foregår i Pakistan? Hva har motivert disse fire unge mennene til terrorisme, og selvmordsaksjonisme? Og kunne dette vært din egen bror, Bokhari? På leting etter svar på disse spørsmålene, forlot forskeren sin trygge kontorpost på FFI og reiste til sin fars land, Pakistan. Resultatet kom i bok-

form denne høsten, og er en skildring av ulike menneskeskjebner, landets historiske utvikling og forfatterens egne observasjoner.

– Etter London-bombene kom disse spørsmålene mye nærmere, og jeg så at boka ikke bare kunne være profesjonell. For det ble personlig for meg, som med spørsmålet om min egen bror kunne ha vært en av selvmordsbombene. Jeg spør i boka om hva som skjedde med landet til faren min, og da kommer jeg selv mye nærmere materialet.

Dagen for intervjuet gnistrer oktoBERSOLA fra skyfri himmel, og til tross for ytterst få varmegrader, foreslår Laila Bokhari å nyte kaffen uten dørs. Mens Fri tankes utsendte pakker seg inn, ser terrorforskeren utsøkt komfortabel ut i lett høstjakke. Omgitt av avslappede kafégjester, føles vi så fjernt fra fortvilelsen i fattige, pakistanske landsbyer som menneskelig mulig.

– Mange av temaene jeg tar opp, som terrorisme og religion, oppfattes så forskjellig av forskjellige mennesker. Og det er mange stereotypier der ute. I boka har jeg latt de som går inn i militante miljøer få snakke for seg selv, uten å dømme eller nødvendigvis forstå.

Hellig Vrede gir leseren innblikk i islamsk fundamentalisme i Pakistan ved å gi stemme til både politikere,

mødre av selvmordsbombere, tidligere hellige krigere og etterretningsfolk. Som en av få vestlige har Bokhari også fått kontakt med en rekke mennesker i de lovløse stammeområdene mot Afghanistan, i Khyber-passet. Hun beskriver et Pakistan med 170 millioner innbyggere, uten noe fungerende skolesystem og opp mot 70 % analfabetisme, med utbredt politiske korrupsjon, like utbredt fattigdom og sterk religiøs tilhørighet.

– De drømmer om to muligheter for å slippe unna fattigdommen, og det er enten til Vesten eller til paradiset, forklarer Bokhari.

– Det handler om drømmen om *noe annet*. Lederne deres forteller dem også at all motgang og alt skittent, ødeleggende og dobbeltmoralisk kommer fra Vesten. Filmene de ser viser jo gjerne vellykkede mennesker, med suksess-symboler som flotte biler og klær, som gjør at disse fremstår som helter. Er man fortvilet i sin hverdag, ønsker man å bli den ene eller andre type helt: han som kjører rundt i en sportsbil i LA, eller han som kjører rundt i samme bil i paradiset.

Etter å ha samlet materiale og intervjuer til boka i en årrekke, mener Bokhari å kunne svare på det aller vanskeligste spørsmålet hun ble stilt: om dette kunne vært hennes egen bror.

FAKTA

Laila Bokhari (36)

- Statsviter og forsker, med fokus på terror og ekstremisme i Pakistan
- Politisk attaché ved den norske ambassaden i Islamabad
- Medlem av Regjeringens sikkerhetspolitiske utvalg og FNs sikkerhetsråds Al-Qaida- og Taliban-komité
- Født i London, oppvokst på Lillehammer og i Pakistan
- Aktuell med boka *Hellig Vrede*

Laila Bokhari på jobb i Sikkerhetsrådets Al-Qaida/Taliban-overvåkingsteam, i FN-hovedkvarteret i New York. Foto: Scanpix

– Ja, jeg tror nesten det kunne vært hvem som helst, og jeg tror det kunne skjedd min egen bror. Men han hadde muligheter, som gjorde at det ikke gikk den veien.

HVEM BLIR TERRORISTER?

På spørsmål om hvem som blir ekstremister, og kanskje selvmordsbombere, skisserer Bokhari et sammensatt bilde. I treningsleirene møtes lutfattige gutter uten alternativer og middelklassegutter på jakt etter spenning. Unge, rastløse menn uten noe å fylle livene sine med, i et samfunn uten mulighet for skolegang. En radikaliserings- og omgangskretsen spiller ofte inn, kanskje et møte med en karismatisk tilrettelegger, eventuelt en utløsende begivenhet som invasjonen av Irak – og gjerne en kombinasjon av alle disse faktorene.

– De blir fortalt at dette er den eneste måten de kan forsvare seg på, og gjenvinne sin ære og verdighet. Den eneste måten å bli noe på, å kunne bidra til sin familie, sitt land og sin tro, er ved å gi sitt liv. Så det gjelder å skape alternative drømmer, gi dem en følelse av verdighet, og dermed gjøre det overflødig å bli med i militante grupper. Men for mange finnes det ikke alternative drømmer, utover hva de fortelles og loves av islamistiske «talentspeidere».

På reise i Pakistan traff Bokhari Ali, en tidligere militant islamist og hellig kriger, ved en ren tilfeldighet. Ali jobbet som bilmekaniker i nærheten av der bilen til Bokharis følge punkterte. Han ble reddet ut fra treningsleieren av familie, og hadde etter noen år blant islamistene blitt desillusjonert.

– Ali ble etter hvert skuffet over lederne, og i løpet av oppholdet mistet kampen og saken gradvis det æresfylte elementet. Løftene og drømmene forble uforløste, heltene han var forespeilet var ikke så heltmodige likevel og det er tøft å være på treningsleire hos Taliban. Man må tro veldig sterkt for å fortsette kampen som opprører. Ali fant ut at livet utenfor ikke var så ille likevel. Historier som denne må fram, for å bryte ned bildet skapt av Taliban.

TALIBANS PROPAGANDAMASKIN

For det foregår en kamp i både Afghanistan og Pakistan i dag, kampen om det Bokhari kaller «hearts and minds» – folks hjerter og sinn. I løpet av de siste par årene har Taliban blitt stadig dyktigere på kommunikasjon og mediabruk.

– Taliban bruker FM-radio og løpesedler, tilbyr enkle løsninger på vanskelige spørsmål og blander inn religion på en måte som virkelig når ut. I et komplisert samfunn med mye korrupsjon og kriminalitet, spres deres sort-hvitt-svar på hva som er rett og galt. Så her har vi en utfordring: hvordan argumentere overbevisende mot disse enkle budskapene?

I tillegg er det gjerne de religiøse gruppene som er til stede på bakken, og dekker basistjenester der staten ikke når ut. Taliban bruker både gulrot og pisk, forklarer Bokhari – de kan spre frykt ved bruk av trusler og vold, men også hjelpe de trengende.

– Der fattige pakistanere mangler infrastruktur for utdanning, helse og politi, der kommer Taliban inn, og fyller et tomrom. På samme måten som Hamas og Hizbollah i Palestina.

Så for å forstå deres appell og den makten de har, må man forstå forholdene folk befinner seg i.

Begrep som ære, respekt og krenkelse går igjen når man leser Bokharis bok. Ustabile samfunn, som mangler god statlig infrastruktur for helse, politi og velferd, blir gjerne såkalte æressamfunn – kulturen og holdningen preges av at hver mann må klare seg selv, for det finnes ikke noe storsamfunn eller noen regjering som vil ta vare på de svakeste.

– Ja, og Pakistan er et æressamfunn. Det er litt høna og egget-problematikk, men det er veldig få i Pakistan som er tillitsfulle og stoler på ukjente. Og spesielt ikke institusjoner eller ledere. Dermed er det æren du har igjen. Det er ære og verdighet som ligger bak det å være noen, å kunne bli noe. Om du ikke har institusjoner, trenger du andre symboler på ære, som vil peke tilbake på din familie.

Pakistans ledelse har vært gjennomsyret av korrupsjon og preget av en holdning der landets problemer ofte blir tillagt beleilige syndebukker utenfor landets grenser.

– Det preger pakistansk historie. Man har skyldt på India, Afghanistan, USA... Man skaper fiendebilder, og da blir det lett også for vanlige pakistanere stadig å legge skylda på andre for det som går galt. Det har vært så mange pakistanske ledere som har jobbet for å bedre sin egen posisjon, fremfor å jobbe for landets beste. På grunn av den høye graden av analfabetisme er folk er lettpåvirkelige. Man trenger utdanning for å utvikle en kritisk sans der man stiller spørsmål ved hva ledere gjør og forteller deg, og i forhold til religion.

LILLEHAMMERS FØRSTE NORSK-PAKISTANERE

Laila Bokharis egen oppvekst var fordelt mellom opphold i Pakistan og på Lillehammer, etter at hennes foreldre møttes i London.

– Moren min er nok den som oftest har vunnet diskusjonene, for det er i Lillehammer vi har tilbrakt de fleste av årene.

Da familien først flyttet fra London til Lillehammer, var faren den første ikke-vestlige innvandreren på stedet, og moren den første fra hjemlandet som kom hjem med en utenlandsk mann.

– Det var vanskelig for begge familier å akseptere giftemålet, men det har gått bra.

Ved kafeen på Enerhaugen har sola forsvunnet bak boligblokkene, høstvinden er enda surere og endelig tar Bokhari imot et ekstra pledd. Fri tanks utsendte har for lengst pakket seg inn i to.

– Det er så deilig å sitte ute, vet du! Det er jo en veldig norsk ting, å sitte ute i naturen. Vi vokste også opp på hytta i Jotunheimen, det var der vi tilbrakte sommerferiene, men samtidig er jeg kjempestolt av også å ha tilknytning til Pakistan. Jeg skjønnes ikke, nå i alle fall, over å si at jeg er halvt pakistansk og halvt norsk.

Forskeren og forfatteren forteller ivrig videre, om den unike kombinasjonen av kulturer, av trygghet og utfordringer. På spørsmål om det var vanskelig å være de første barna på Lillehammer med litt annen hudfarge, trekker hun på det.

– Det er jo ikke alltid like enkelt. For mange somaliere, pakistanere eller afghanere er det nok vanskelig, når alt av medieomtale og inntrykk

fra deres hjemland er negativt. Eller i møte med fordommer... Jeg har også fått sånne kommentarer, som «jöss, er ikke du blitt gifta bort ennå», og den type stereotypier. Da skjemmes man jo, ikke sant? Du vil så gjerne at den verdenen, med de verdiene faren din står for, også skal bli del av det flerkulturelle Norge, så du kan vise at det også finnes positive rollemodeller! Og der har vi en kjempejobb, alle sammen, i å få fram de positive sidene også.

BRUNOST, RELIGION OG IDENTITET

Oppveksten på Lillehammer var lykkelig, og på grunn av norsk mor og mormor, gjorde de alle de «riktige» tingene.

– Vi hadde brunost på matpakka og kunne stå på langrenn – det som ofte er målestokken på om man tilhører eller ikke. Samtidig var vi eksotiske, for vi dro på påskeferie til Pakistan når kusina vår skulle gifte seg. Men vi hadde lærere som visste hvordan integrere dette i skolegangen. De fortalte klassen om det store utlandet, og så var det ikke så problematisk likevel. Men jeg har hatt perioder i oppveksten – som alle andre – da jeg jobbet med identiteten, og spurte meg selv om jeg var mest norsk eller mest pakistansk. Og det har gått i bølger, men så finner man en balanse et sted.

Foreldrene har ikke vært utpreget religiøse mennesker, selv om faren er muslim og moren kristen. Dette er mer kulturelt enn religiøst grunnet, og begge har hatt stor tålmodighet med annen kulturell påvirkning. Selv vil Bokhari verken kalle seg kristen eller muslim, men hun føler at hun tror på «noe».

– Men det er ikke så farlig med akkurat detaljene rundt hvordan det hele henger sammen. Jeg har vokst opp med både kristne og muslimske tradisjoner, og har respekt både for religion og for folk som ikke tror. Personlig har jeg ikke noen religiøs identitet, og religionsspørsmål er ikke med og definerer meg.

Likevel – i boka beskriver Bokhari en spesielt truende situasjon, der hun overrasket seg selv ved å be en bønn. Hun ler hjertlig når vi minner henne om dette.

– Ja, og det tror jeg mange gjør! Det er ikke så nøye hva eller hvem man ber til, men man kan be om at det skal gå godt. I Pakistan blir jeg alltid ansett som muslim, for jeg er min muslimske fars datter. Og det gir meg en trygghet i det landskapet. Det er ikke stedet å diskutere religion, for å si det sann. Men jeg har faktisk aldri måttet ta det valget, om hva jeg tror på og hva jeg ikke tror på – hvor jeg står, religiøst – og det går faktisk an i dagens verden! Kanskje det er pinglete av meg, men jeg føler meg trygg i mitt eget livssyn. Det fungerer. He-he.

MOTIVASJON OG MENING

På spørsmål om hun tror mennesker trenger religion, trekker hun på det.

– Jeg tror vi trenger *noe* å tro på, noe å se frem imot, men om dette må være religion, vet jeg ikke. Men forbilder, rollemodeller, motivasjon i

livet, noe som gir et grunnlag – ja. Og det finner vi på ulike måter. Noe som kan forklare eller legitimere, men også den plattformen man står på. For veldig mange er det – ukritisk – religion. Mange er født inn i en religiøs familie, og stiller aldri spørsmål ved det.

Som en av svært få vestlige, har Bokhari fått innpass i fjellområdet mellom Pakistan og Afghanistan. Der intervjuet hun blant annet Nizar, tidligere mujahedinkriger og i dag leder av en militant gruppe. Det følgende er utdrag fra intervjuet:

Nizar plukker opp kalasjnikov sin fra bakken. Stryker den forsiktig og løfter blikket mot himmelen. Han tenner en sigarett. «Du forteller meg at du vil forstå hvorfor din fars land har blitt et verpested for dagens jihadister? Er det så vanskelig å forstå, min søster? Se på vanstyret, korrupsjonen og dobbeltmoralen. Du flyr inn fra London og Oslo til Pakistan for å forstå det, men du må da ha sett det selv, røttene til det onde? På gatene i Lahore og Karachi, i basarene i Swat-dalen ser vi det samme: vulger musikk og skitne filmer, korrupte ledere og utenlandske styrker forkledd som hjelpearbeidere.» (...) Han forteller meg om et samfunn han mener er delt opp i svart og hvitt, der onde krefter forgifter den unge generasjonen, hvor korrupsjon, løgner og dobbeltmoral herjer. Svarene forblir enkle: Gjennom vold skal det gode gjenoppstå, et samfunn bygget på Shari'ah-lovgivning, der alle moderne sysler skal forbys.

OM GRÅSONER OG DIALOG

Det å bekjempe denne hangen til enkle svar og svarthvitssynspunkt er blant Bokharis kjepphester. Hun brenner for at flere skal ta innover seg at enhver situasjon består av gråsoner.

Det som overrasket Bokhari mest i arbeidet med boka, var hvor mange av dem hun traff som ønsket å snakke. De ønsket å fortelle sin historie, forklare sine synspunkt og bli hørt. Men jobben med å vinne tillit i disse miljøene var krevende, og kunne bare gjennomføres takket være et bredt kontaktnettverk.

– Det å få innpass i ulike og ofte lukkede miljøer var spesielt viktig i dette prosjektet. Velkomsten jeg har fått som halvt pakistansk, som en søster de ikke helt greier å plassere, var også overraskende. Begrepsapparatet rundt terrorisme, motstandskamp og frihetskamp er ofte uklare definisjoner, spesielt i samtale med enkelte jeg har møtt. Det er viktig å forstå at jihadister kaller seg frihetsforkjempere.

Videre forklarer Bokhari at en stor del av prosjektet hennes med boka, handlet om å rette fokuset på enkeltmenneskene bak gruppene, bak tallene, avisoverskriftene og nyhetsnotisene.

– Vi må huske at dette hele tiden handler om mennesker. De jeg møtt har gjort valg på grunnlag av følelser, og «fienden» er ikke noe vi kan dehumanisere. Bak disse enkeltmenneskene igjen, er det også familier, pårørende, mødre og barn. Alle mennesker har grunner til å gjøre det de gjør, de har noe de ønsker å si. Også «de verste av de verste». Altfor lenge

– Religionsspørsmål er ikke med og definerer meg.

har man isolert disse menneskene, og gjort alle til verstinger. Men dette er mennesker man må forholde seg til, og føre en dialog med. Hvordan gjøre det, aner jeg ikke. Men det går ikke an å distansere seg helt fra disse gruppene, og isolere dem.

Bokhari fortsetter med å påpeke at man ikke kan bekjempe militant islamisme og terror utelukkende militært. Hun understreker at militær makt spiller en viktig rolle, men at diplomatiske og humanitære bidrag til å bygge opp fungerende samfunn og trygge rammer for befolkningen i utsatte områder må være hovedfokus.

RESSURSER OG MULIGHETER

Selv om terrorforskeren tegner et dunkelt bilde av sin fars land, ønsker hun samtidig å minne om de mulighetene som finnes. Landet hun husker fra oppveksten var gjestfritt, harmonisk og stolt, og Bokhari peker på flere faktorer som gir håp til en mulig stabilisering av Pakistan.

– Pakistanere er et stolt folk, og veldig glade i landet sitt. Blant landets 170 millioner innbyggere er en stor andel under 15 år, og det kan man se som en utfordring, men også som enormt med initiativ og arbeidskraft for fremtiden. Nå har flommen ødelagt mye av matreservene, men Pakistan har naturressurser som er helt utrolige. Landets militærvesen er enormt mektig, på godt og vondt. Der ligger det stabilitet, og de har fått landet gjennom mange turbulente år. Og de har en godt utdannet elite, men spørsmålet er hvordan man bruker denne kunnskapen.

Hun peker også på Pakistans muligheter som turistland, med nydelig natur, Himalaya-fjellene og ørkenene mot det Indiske hav. Landets mediebransje har styrket seg, og ikke minst finnes et stort og lojalt diasporamiljø – pakistanere i utlandet.

– Det finnes for eksempel mellom 30 og 35 000 utflyttede norsk-pakistanere her hjemme, og de er også en ressurs når de stiller opp, og bidrar ved å sende penger hjem.

I løpet av to timers samtale har Bokhari snakket hurtig, engasjert og direkte om samtlige emner, men når karikaturdebatten tas opp, stopper det opp. Hun trekker pusten dypt, tar en slurk av vannglasset og får et trist drag over ansiktet. Når hun begynner å prate, snakker hun langsomt og nølende.

– Ja, hva skal jeg si... Man får trykke hva man vil, egentlig, men jeg tror ikke folk i Vesten forstår hvor

alvorlig dette oppleves blant mange muslimer. Hvor viktig er det egentlig, å trykke disse tegningene?

Forskeren presiserer at karikaturdebatten ikke kan anses som en isolert debatt, siden den er et resultat av veldig mange andre forhold.

KARIKATURENES MAK

– Mange muslimer har nok følt seg tråkket på over tid, og så ble karikaturene dråpen som gjorde at begeret rant over. Profeten er det aller helligste, men hadde det ikke vært for mange andre forhold, ville det ikke vært så ille med akkurat karikaturene. Folk i Vesten i dag forstår nok ikke den makten som ligger i religion, i å tro så sterkt på noe, og den følelsen av ydmykelse som mange muslimer opplevde.

Bokhari forklarer at hun er skeptisk til absolutt å skulle trykke noe som er så følsomt, og ønsker verdien av å trykke tegningene kan ses i en større sammenheng. Hun respekterer ytringsfriheten, men minner om at slike handlinger i en global verden kan skape store ringvirkninger.

– Mennesker jeg har intervjuet, som har blitt tiltrukket av islamisme og militante grupper, nevner gjerne karikaturene som blant hovedårsakene til at de verver seg – sidestilt med faktorer som invasjonen av Irak. Så hvor viktig er det da å trykke denne tegningen? Jeg vet ikke. Jo lenger denne debatten går, jo mer polarisert blir den, ved at partene holder fast på motstridende punkter, fremfor å gå i dialog.

I skrivende stund er toppsaken på NRKs nettsider at Justisminister Knut Storberget ber folk melde fra til politiet, dersom de opplever at det forkynnes hat mot Vesten i norske moskeer. Storberget viser til ferske opplysninger om at Iran finansierer enkelte Oslo-moskeer og sender imamer til Norge, med det formål å forberede norske muslimer til terrorhandlinger. Under intervjuet snakket Bokhari også om viktigheten av å snakke med imamer i norske moskeer.

– Imamer er potensielle rollemodeller i et samfunn, så det er viktig at vi har tillit i de miljøene. Jeg vil si det er viktig at religiøse ledere har en forankring her i landet. Noe vi har sett i Europa, er at unge, andregenerasjons innvandrere oppsøker imamer som tolker – og mistolker – religionen på veldig spesielle måter. Imamene forstår ikke de unges opplevelser i et vestlig, flerkulturelt samfunn, og da kan de komme over ekstreme meninger.

Norske myndigheter bør gjøre mer for å bekjempe menneskerettsbrudd mot barn i lukkede trossamfunn.

Overgrep mot barn i troens navn

Levi Fragells biografi *Vi som elsket Jesus* setter søkelys på barns oppvekst i kristne frikirkelige trossamfunn. Hans skildringer fra Pinsebevegelsen synliggjør et miljø der barn og unge blir preget av skam og usikkerhet, frykt for en straffende Gud og angst for dommedag. Til tross for at medlemmer i de kristne frikirkelige isolerte gruppene mener at samværet er positivt og meningsfullt, viser annen dokumentasjon at miljøene – og da særlig de som isolerer seg fra resten av samfunnet – kan være tuftet på strenge kontrollregimer, med systematisk sensur av fri og selvstendig tenkning. Spesielt alvorlig er dette for barna.

Mye av det som er skrevet om barns oppvekst i isolerte trossamfunn

er vond lesning. Det norske «Go on»-prosjektets rapport fra 2003 (Redd Barna) er intet unntak. Unge mennesker som hadde brutt ut av ulike isolerte religiøse grupper i Norge – 100 personer i alt – ga informasjon om liv og oppvekst. Fasiten viser at en rekke av barnas menneskerettigheter var krenket. En av de viktigste rettighetene, nemlig «retten til å bli hørt», var systematisk brutt. Også retten til å uttrykke seg og til å søke, motta og dele informasjon og ideer, synes å være totalt fraværende. Enkelte fortalte om hvordan de i all hemmelighet hadde lånt bøker på biblioteket, med sterk uro og frykt for straff som resultat. Tanke- samvittighets- og religionsfriheten var den rettigheten som oftest ble krenket. Friheten innebærer at barn skal kunne tenke og fantasere fritt, finne opp historier og kommentere tilværelsen uten å bli sensurert eller få sine tanker vurdert av voksne. De fleste ungdommene fortalte at denne friheten så å si var ikke-eksisterende og at barndommen i stedet hadde blitt definert for dem: hva de skulle tenke; hva de skulle si; hva de skulle tro, spise, drikke, ha på seg og hvem de kunne prate med. Mange av barna var misbrukt fysisk og mentalt. De hadde blitt slått, sparket, låst inne over lengre tid og ydmyket foran andre. Flere hadde fått opplæring i øvelser de skulle bruke i tilfelle «forbudte tanker» presset på. Voksne i menighetene formidlet skremselspropaganda om storsamfunnet utenfor og mange av barna gikk aldri på offentlig skole. I stedet fikk de undervisning hjemme, der troen gjennomsyret alt.

RELIGIONSFRIHETEN ER IKKE ABSOLUTT

Selv om FNs barnekonvensjon i 2003 ble tatt direkte inn norsk lov

gjennom Menneskerettsloven, har den ikke vært til hjelp for mindreårige som lider overlast i isolerte trossamfunn. Det virker som om «ute av syne, ute av sinn» gjelder for storsamfunnets forhold til disse barnas krenkelser. En av årsakene er at religion og livssynsfrihet står sterkt i Norge og at det er en lang tradisjon for at frikirkelige isolerte menigheter har fått operere fritt uten særlig innblanding utenfra. Miljøenes krenkende praksis kan derfor fortsette så lenge de voksnes tros- og livssynsfrihet, inkludert foreldres veiledningsrett og plikt i forhold til barna i religiøse og livssynsmessige spørsmål, blir vurdert å veie tyngre enn barnas rettigheter. Også det at religion og livssyn ofte betraktes som «et privat anliggende» kan forklare passiviteten

ker slike forhold. Dersom man finner at foreldres omsorg er utilfredsstillende, skal det offentlige gripe inn. I siste instans kan foreldrene bli fratatt omsorgen og eventuelt foreldreansvaret.

Denne konfronterende linjen kan være nyttig for å definere grensene for foreldres handlingsrom. I Danmark mistet en fraskilt far nylig samværsretten med sin datter fordi han tok henne med på møter i en pinsemenighet som ble vurdert som skadelig for henne. Nå har Pinsebevegelsen i Danmark varslet at de vil klage staten inn for Den europeiske Menneskerettsdomstolen hvis beslutningen ikke endres. De mener avgjørelsen hindrer barn i å delta i religiøse aktiviteter med foreldrene og at den derfor strider mot tro og

Det at tro og livssyn oppfattes å tilhøre privatsfæren må ikke bli en unnskyldning for ikke å ta meldeplikten på alvor.

fra myndigheter og samfunn rundt. Man rører ikke ved folks tro.

Det er dermed på høy tid å minne om at religions- og livssynsfriheten ikke er absolutt. Det finnes grenser for hva foreldre og andre voksne kan foreta seg i religionens navn. Dersom uttrykksformer og handlinger, uansett om de begrunnes religiøst eller ikke, truer andre menneskers – her barnas – rettigheter eller friheter, skal friheten innskrenkes. Brudd skal sanksjoneres. Den norske straffeloven har en rekke straffebud som dek-

ker livssynsfriheten. Det å gripe inn i forholdet mellom barn og foreldre er alvorlig, og listen må ligge høyt før man går til slike skritt. Imidlertid er det også alvorlig å unnlate å gripe inn når man vet at overgrep skjer.

BARNA MÅ BLI SETT

Norske myndigheter bør gjøre mer for å bekjempe menneskerettsbrudd mot barn i lukkede trossamfunn. Ansatte i skoler, barnehager og på helsestasjoner må få tydeligere beskjed om å utforske hva som ligger til

Hva er menneskerettigheter:

Leder for Menneskerettsakademiet, Lillian Hjorth, skriver om problemstillinger knyttet til menneskerettighetene.

Send gjerne spørsmål til: lillian@mr-akademiet.no

LEVI FRAGELL

Vi som elsket Jesus

Høstens mest omtalte bok rommer en sterk fortelling om et liv, først som barnepredikant og forkynner i pinsebevegelsen, deretter en av Human-Etisk Forbunds og IHEUs mest markante ledere.

Bestill på
www.humanistforlag.no og få din
medlemsrabatt!

grunn når barn lider, selv om «religiøse» årsaker mistenkes. Signalene fra barna er de samme som ved annen omsorgssvikt, nemlig at de blir ukonsentrerte, mister appetitten og viser andre tegn på mistrivsel. Det at tro og livssyn oppfattes å tilhøre privatsfæren må ikke bli en unnskyldning for ikke å ta meldeplikten på alvor. For barna kan det være helt avgjørende at representanter fra «verden der ute» ser dem, viser respekt, spør og lytter. Videre må fylkes-

mennene, som har ansvar for tilsyn med private religiøse skoler, gjøre et grundigere arbeid. Skolens faglige innhold må settes under lupen for å sikre at målene som er satt for undervisningen blir nådd (noe som faktisk også innebærer at barna skal få kunnskap om

sine egne menneskerettigheter) og at barna ikke utsettes for skadelig indoktrinering.

Selv om myndigheter og aktører som Barneombudet, Redd Barna, Senter for menneskerettigheter og andre er klar over at barns rettigheter krenkes i isolerte trossamfunn i Norge, er lite gjort etter at «Go-on»-prosjektet ble avsluttet. I Sverige synes de å ha kommet lengre. Der diskuteres det å opprette et nasjonalt senter for kunnskapsutvikling og kunnskapsspredning på feltet. En idé er at det skal etableres lokaliteter i tilknytning til senteret, som

kan ta i mot barn og voksne som har brutt med de isolerte gruppene og som trenger bistand.

Barnekonvensjonen legger til grunn at barn, på grunn av sin fysiske og mentale umodenhet, er sårbare og har et spesielt behov for vernetiltak. Konvensjonen slår fast at barn har rett til å bli hørt, de har ytringsfrihet, tanke-, samvittighets- og religionsfrihet og rett til privatliv. Men hva hjelper det barn som blir krenket i isolerte trossamfunn i Norge at konvensjonen har en sterk stilling i norsk rett, så lenge ingen bruker den mer aktivt til å kjempe for deres sak?

PZ Myers

Tekst og foto: Marit Simonsen

Uhøflig og blasfemisk skeptiker

Møt biologen og skepsisbloggeren PZ Myers. Han korsfestet en tørr nattverdskjeks. Det førte til titusenvis av hatbrev.

Kosebamse eller ubehøvlet internettgubbe? Biologblogger PZ Myers er begge deler.

Da ateismen og humanismens A-lag i oktober var samlet i Los Angeles til konferansen *Secular Humanism's Next 30 years*, var professor i biolog og blogger PZ Myers representanten for det ubehøvlede ateistiske og skeptiske ytterpunktet. Mens dialogvennlige humanister argumenterte for en taktisk tilnærming til religion, der man velger sine kamper og bygger allianser med de religiøse man har mest til felles med, slo PZ Myers fast at han ser det som et mål å være blasfemisk minst en gang om dagen. Dessuten ga han uttrykk for at hver gang noen begynte å snakke om åndelighet, fikk han lyst til å spy.

Kanskje ikke så rart at han ofte blir beskrevet som uhøflig, også av meningsfeller.

– Jo, det kan hende jeg skremmer noen vekk fra skepsisbevegelsen ved å være uhøflig. Men hvem trenger de pinglene uansett?, spør han og ler unnskyldende.

– Hvis noen er så følsomme at de ikke tåler skarpt formulert kritikk er de ingen venn av skepsisbevegelsen. Jeg pleier å være litt krass i min kritikk, og folk blir opprørte. Men jeg synes det er dette vi må gjøre. Så får alle litt hardere hud.

PZ Myers er kanskje ikke så kjent for Fri tanks lesere, men gjennom

vitenskap-, skepsis- og ateistbloggen Pharyngula – oppkalt etter et stadiet i fosterutviklingen – har evolusjonsbiologen Myers ved Universitetet i Minnesota Morris opparbeidet seg en stor leser- og fanskare – og kritikere. Som kjent skeptiker er han ofte trekkplaster på konferanser, som på ateistkonferansen i København sist vår. Til tross for internett-imaget som uhøflig, brautende og sinna, da vi møter ham på tomannshånd fremstår han forsiktig, velartikulert og mild, men med innslag av skarphet.

EN HELDIG ALMINNELIG KJEKS

Myers blogg består av mye småstoff, kuriositeter, blekksprutsaker (en favorittorganisme for biologen), raljerier over hatbrev, kommentarer om politikk (hovedsaklig knyttet til vitenskap), kritikk av religion og forklaringer av vitenskapsnyheter. Myers mener det er essensielt med en personlig stemme i blogging. Bloggen hans er den mest leste i blogg-nettverket *science-blogs*. Noe som ikke nødvendigvis sier så mye i den store formidlingskonkurransen på internett:

– Et googlesøk på mitt navn pluss evolusjon gir et par hundre tusen treff. Det samme søket med Paris Hilton gir omtrent 2 millioner treff, forteller Myers.

Om han ikke har samme treff-rate som Hilton, har han likevel klart å få

oppmerksomhet omkring sine utspill og stunt. Han er blant annet en skarp kritiker av intelligent design. Den største kontroversen Myers har vært involvert i, utspilte seg om en nattverdiskjeks: I 2008 ble en ung gutt truet med utvisning fra sin katolske skole i USA. Bakgrunnen var at han hadde unnlatt å spise en nattverdiskjeks etter at den var velsignet – en såkalt *eucharist* – for å vise den til en venn som ikke var katolikk. Ifølge katolisismen *blir* kjeksens som kjent til Jesu legeme ved denne velsignelsen. Kirkegjengerne begynte å skjelle ham ut: «Hvorfor viser du frem Jesus på den måten?» Gutten rømte med kjeksens, og den katolske kirke vurderte om han burde bli utvist både fra skolen og kirken.

– Jeg ble forferdet over at vi i det 21. århundre driver og beskytter kjeks, sier Myers.

– Så jeg fant ut at jeg skulle overføre guttens synd på meg, og gikk ut i bloggen min og ba folk sende meg velsignede kjeks, slik at jeg kunne gjøre noe fælt med dem. Og folk fra hele verden sendte meg kjeks!

Nyheten om hans planer spredde seg, og førte blant annet til et verbalt angrep fra Bill Donohue, leder for den katolske liga i USA og tv-synser.

Uanfektet av det tok Myers så kjeksens, en side av Dawkins' *The God*

– Hvis du har en voksende skepsisorganisasjon hvor mesteparten er kristne, vil du møte saker der de sier «dette er *off-limits*», tror Myers.

– Evnen til å kritisere sine egne er en styrke. «Tenk selv», er vår hovedbeskjed. Det ville ikke virket hvis vi sa «tenk som oss».

ATEISTER I KLASSEROMMET

Myers er blant dem som mener kritisk tenkning er mangelvare i dag. Samtidig vil det alltid være et godt utgangspunkt for å bedre situasjonen:

– Barn spør «hvorfor?» hele tiden og er naturlige kritiske tenkere. Men i løpet av skoleårene møter man faktisk hindre til frie tanker. Barna lærer ikke å tenke på riktig måte.

Myers påstand er at det trengs flere med en ateistisk holdning i vitenskapsformidlingen.

– I klasserommet skal man for alle praktiske forhold være ateist. Jeg mener ikke at vi skal inn å *forkynne* ateisme. Vi ønsker selvfølgelig en livssynsnøytral skole, men ateistene er de som er ærlige om vitenskapen, sier Myers.

Han mener ateisme henger sammen med vitenskap på flere vis. At vi de siste årene har vi sett en oppblomstring av populære bøker om vitenskap og religion, henger ofte sammen med ateisme.

– Jeg ble forferdet over at vi i det 21. århundre driver og beskytter kjeks.

Delusion, og en side fra Koranen – bare for å være sikker på at han fornærmet alle – stakk en rusten spiker gjennom og kastet det hele i søpla sammen med bananskall og kaffegrut.

– Da ble ting virkelig *crazy*, sier Myers opprømt.

Det som fulgte var han absolutt ikke forberedt på:

– Jeg fikk omtrent 15 000 eposter i måneden. Hatbrev. Dødsstruser. De skrev at jeg hadde tatt Jesus som gis-sel, at jeg torturerte det virkelige Jesu legeme. I ett brev sto det «Det du gjorde mot den kjeksens er verre enn det nazistene gjorde mot jødene». Folk mistet alle begrep om proporsjoner, forteller Myers, som fortsatt rister på hodet over hendelsene.

Han er opptatt av annet enn ateistiske, blasfemiske handlinger, men en person som Myers viser at det ofte er overlapp mellom skeptikere og ateister. Mange bloggere skriver om begge tema, mange konferanser kritiserer både alternativ medisin og religion.

– Det er et diskusjonstema for oss. Det er mange skeptikere som bevisst unngår a-ordet, fordi de vet at det støter vegg noen. Og det er vel ok, tenker jeg, som en kortsiktig strategi.

Men, mener han, siden skepsisbevegelsen ønsker å få alle til å tenke kritisk, er det ikke greit å la noen unngå å tenke kritisk om sin egen religion.

– Ateisme følger fra å kunne mye vitenskap. Jeg har snakket med veldig mange ateister, og vitenskapen har vært det som har ført de fleste inn i den tankebanen.

Til tross for populærvitenskapelige oppblomstring, er vitenskap likevel underformidlet. Men problemene er mangefasettete og løsningene likeså. For eksempel er vitenskapelig litteratur designet for å få vitenskapsfolk til å kommunisere effektivt med hverandre. Litteraturen er veldig nedstrippet, presis og formell, uten plass til adjektiver.

– Dét er flott når du er vitenskapsmann og leser vitenskapelige artikler, men veldig avskrekkende dersom du ikke er det. Da framstår det som tørt og kjedelig, selv om det som diskuteres er så spennende! Vi må begynne å bruke adjektiver igjen når vi snakker til folk. Vi må snakke om hvor vakert noe er. Og hvorfor vi gjør noe og hvorfor vi er så oppspilte over det, er PZ Myers evangelium.

Pharyngula – «Evolution, development, and random biological ejaculations from a godless liberal»

Biologen PZ Myers blogger om vitenskap, ateisme, skeptisisme og tullball på sciencebloggen; den er tidligere kåret som beste vitenskapsblogg og beste ekspertblogg. scienceblogs.com/pharyngula/

KOMMENTAR

Kirsti Bergh redaktør i Fri tanke

Grotid for skeptisismen

Det spirer på den skeptiske grasrota. Norsk skeptikerbevegelse virker være i vekst.

Ikke bare nærmer foreningen Skepsis seg 1000 medlemmer, men norske skeptikere er i den globaliserte internettalderen også blitt mye mer synlig aktive i løpet av de siste årene. Diskusjons-

forumet i tilknytning til nettstedet Skepsis.no ble lansert for et drøyt år siden, og har jevnt og trutt tiltrukket seg stadig flere skeptiske sjeler. Via diskusjonsforumet har skeptikere over hele landet kommet i kontakt med hverandre, og etter hvert har det også avfødt andre aktiviteter. Nå er skeptikerne både på Facebook og pub. Den som er i Oslo dagen før nyttårsaften, kan for eksempel benytte sjansen og treffe andre skeptikere på en av Oslos utesteder.

Men aktiviteten på diskusjonsforumet har også ledet direkte ut i den første norske skeptikerkonferansen, Kritisk Masse, som gikk av stabelen siste helg i oktober. I underkant av 200 stykker besøkte konferansen, som var støttet av HEF, og fikk oppleve et fyldig program bestående av foredrag om genteknologi, Big Bang, kvantemekanikk, placeboeffekt, evolusjon, forskningsjuks og konspirasjonsteorier, mellom mye annet. Blant gjestene var partikkelfysiker og vitenskapsjournalist Simon Singh, som ble saksøkt av den britiske kiropaktororganisasjonen etter å ha skrevet en kritisk artikkel. En kamp han vant etter to år.

Arrangørene lover at det blir en ny Kritisk Masse i 2011. Du kan lese referat fra årets konferanse på Fritanke.no.

Der har vi også skrevet om den nye, norske skeptikerpodcasten *Saltklypa*. En redaksjon på seks engasjerte nerder med variert bakgrunn har gått sammen for å lage en skeptisk podcast på norsk. På sine nettsider skriver redaksjonen «Noen ganger trenger vi et slags korreks til dårlig vitenskapsrapportering, noe som kan hjelpe folk med å bli bedre kritiske tenkere. Aller viktigst er det kanskje å skape og opprettholde en interesse og en fascinasjon for den naturlige verden rundt oss. *Saltklypa* er en norsk podcast som tar for seg vitenskap og pseudovitenskap i samfunnet med et kritisk blikk. Vi håper vi kan gi dere verktøy til å orientere dere i verden, og til å evaluere merkelige påstander, myter, og nyhetssaker som omhandler vitenskap. Det er alltid lurt å ha en klype salt i bakbånd.»

Ikke minst er det gledelig å se at kvinner også er en synlig del av den nye skepsisbølgen. Halvparten av saltklyperne er kvinner, blant annet biologistudent og Kritisk Masse-arrangør Marit Simonsen, som skriver for *Fri tanke*. En annen av skeptikerne bak *Saltklypa*, er Gunnar Tjomlid, som også skriver for oss. I forrige nummer om kritisk tenkning, og på Fritanke.no med et kritisk blikk på den alternative kreftbehandling det nystartede Kreftforbundet (må ikke forveksles med Kreftforeningen) promoterer. Klikk deg inn på Reportasjer på Fritanke.no og les.

Dessuten har skeptikerne begynt å slå tilbake på grasrotplan. Nye sosiale medier gjør kanskje at tøv sprer seg forttere, men en dedikert og voksende gruppe skeptikere lar ikke «Dette er min sannhet»-folkene dø i synden, men går til aktivt motangrep med fakta og kritiske spørsmål. For eksempel i alternativbloggernes egne kommentarfelt. Eller i form av faktaspekkete bloggposter mot anekdotebaserte og rent ut helsefarlige helseråd.

Det siste er at skeptikerne har kommet opp med en ny fritidsaktivitet: i samlet flokk å oppsøke alternativmesser og, hjelpe og trøste, stille spørsmål.

Bjarne Håkon Hansen utløste noe med sin bekjennelse til Snåsamannen i fjor vinter, nemlig en mobilisering av motkrefter. Det kan se ut som norsk skepsisbevegelse er i ferd med å revitaliseres. Det blir spennende å se hvor det kan lede hen.

Følg med! Følg med!

Etter nyttår får **Fritanke.no**
en grundig make-over.

Da kan du blant annet kommentere våre artikler
og starte egne diskusjoner i vårt diskusjonsforum.

SKEPTIKER, SÅ KLART!

Marit Simonsen er masterstudent i biologi.

Kvinner og kvakksalvere

Er det så farlig at flere kvinner enn menn lefler med naturmidler og krystaller?

Se for deg en person som tror krystaller interagerer med energifeltet ditt og som snakker om auraer. Sannsynligheten er stor for at du tenker på en dame med flagrende øredobber, flagrende klær, og flagrende ideer. Tenk så på en forsker. Jeg gjetter på at du tenker på en godt voksen mann med skjegg, hvit frakk og stabler med bøker i nærheten. Og i synonymet vitenskapsmann – kjønnnet ligger jo i ordet. (Jeg foreslår her ved *vitenskaper* som erstatningsord.)

Kanal FEM – som markedsfører seg som en kvinnekanal – er fylt med tv-programmer om ånder, spøkelser, og synske. For de kvinner på internett, som Kvinneguiden og mammanett.no, flommer over av alternative synsvinkler, kjerringråd, ubegrunnet synsing og holistiske tanker. Mammanett har til og med en homeopat/akupunktør i sin redaksjon. Blader som Det Nye og Norsk Ukeblad har vanligvis horoskop, samt en alternativ behandler i sine ekspertpanel om helse.

Nylig ble tv-kanalen MAX, som ser ut til å skulle være det maskuline motstykket til FEM, med menn fra 15-49 år som målgruppe. Kanalen satser på å nå de samme som til vanlig ser på Discovery og National Geographic, samt at de vil vise hitserier som Mad Men og Breaking Bad. Er det noe galt med min kvinnelighet hvis jeg synes det høres ut som en drømmekanal?

Ifølge populære oppfatninger er i alle fall kvinner mer overtroiske enn menn. Og det ser jo ut til at kvinner tror på alkens tøv dersom man blar i kvinneblader eller ser på layouten til alternative blader som *Medium* eller *Visjon*.

Da Skepsis.no-forumet ble opprettet for noen år siden var det omtrent syv menn per kvinne (nå er forholdet nesten nede i tre til en, hurra!). Skepsisbevegelsen er i stor grad dominert av voksne menn. Og spåkonesidene i Dagbladet og kjønnsfordelingen på alternativmessene er stort sett like skjev, men med overvekt av kvinner.

Nå skal det sies at

heller ikke menn er immune mot overtro og merkelige forestillinger – «heldigvis». Etter noen år i skepsisbevegelsen (hvor en del av aktiviteten er å undersøke «den andre sidens» påstander) ser man at herrene i større grad rammes av konspirasjonstro og mer høyteknologisk overtro. Som troen på at vi stadig besøkes av UFOer eller at man kan høre forskjell på lyd som har gått gjennom en ledning som koster 20 000 kr og en som bare koster 1 500 kr.

Men er det så farlig at kvinner lefler med naturmidler og krystaller i større grad enn menn?

Ja, for de forestillingene kvinner har, rammer mange flere og rammer dypere enn den mannlige overtroen. Vi skeptikere anser alternativ medisin som en av de viktigste sakene å holde øye med. Her er det ikke bare harmløs håndspåleggelse (massasje

regnes faktisk som alternativ medisin) og vitamintilskudd, men også kyniske tilbydere av skadelige preparater som selges til blodpris og noen ganger med blodsutgytelse som følge.

Men alternativmedisinen reflekterer og benytter «feminine» verdier; det handler om holisme, blomster, varme, vakre krystaller og naturlighet. Disse verdiene er ikke i konflikt med vitenskapen, men blir i alle fall ikke forbundet med vitenskapelighet.

Også kvinner er avhengige av grunnleggende forståelse av vitenskap for å orientere seg i jungelen av påstander om alle de spesifikke kvinnelige sykdommer og problemer som finnes. Det er synd at vitenskaps-troen ofte undergraves av troen på kvinnelig intuisjon og morsinstinkt.

Det hadde jo vært kjekt om vi alle ble født med tusenvis av års visdom trykt plan-tet i magen, men inntil videre

stoler jeg mer på legen enn på livmora.

Ikke for å gi følelsene våre dårlig rykte. Følelsene våre utvikles over tid, gjennom positive og negative forsterkninger, til å gi oss magefølelse på hva som er gode og dårlige beslutninger. Men loggføringen av sammenhenger kan gå veldig galt: korrelasjonen i tid mellom barnets sykdomstegn og vaksinerunden det fikk forrige uke, er ikke nødvendigvis årsaksmessig.

En kvinne som har blitt venn med sin viten er Rebecca Watson, journalist og grunnlegger av bloggkollektivet Skepchick.org. For henne går feminisme og skepsis hånd i hånd. Ikke bare fordi skepsisbevegelsen trenger sterke kvinner, men fordi uvitenskapelige holdninger rammer kvinner i stor grad verden over. Kritikken av gammeldagse ideer om sykdomsbringende hekser, at kjønnslemlestelse på jenter bringer renhet, og sterk tro på virkningsløse alternative behandlingsformer, er ikke bare relevante for kvinner, men livsviktige. I tillegg kommer irrasjonelle argumenter MOT at kvinner skal ha tilgang på prevensjon, mengder av tendensiøse påstander fra sminke- og hudkremprodu-senter, magiske armbånd, spåkoner, og jentehitboka *The Secret*.

Kvinnene i Skepchick promoterer kvinnesaker. De promoterer vitenskap, rasjonalitet og kritisk tenkning. Og de promoterer seg selv som sexy og kvinnelige. De har klart noe alt for få andre klarer: Å demonstrere at kvinner er bra med hjerner, med sterke meninger, og med et mangfoldig begrep om skjønnhet. Det er en bragd at de har karret seg opp av et knedyppt lag med vår både om kvinnelighet og overtro.

Bruker ikke krenkerett i utrensmål

I likhet med sogneprest Einar Gelius tror Nettavisens redaktør Gunnar Stavrum på Vålerenga og ikke på Gud.

Tekst: Kirsti Bergh

Som fjorten-femtenåring ble Nettavisens redaktør Gunnar Stavrum overrasket av sin ateistiske far mens han lå og leste det nye testamentet på senga. Han var da kirkelig konfirmant, først og fremst ut fra økonomiske motiv. Men siden han skjønte at konfirmasjon også var en moralsk-ideologisk handling, og litt falskt å gjøre utelukkende på grunn av pengene, ville han så gjerne også tro. Men intens bibellesning til tross, han klarer ikke å tro. Derimot gjorde Arnulf Øverlands Den tiende landeplage inntrykk på en ung mann i det kristendomsstunge Kristiansand på 70-tallet, hvor det var helt vanlig at ungdomsklubben ble drevet av kirka, borgeretoget 17.mai var dominert av tusen ungdommer med fingeren i været for Jesus og næringsliv og tro gikk så hånd i hånd, at om du ikke deltok i firmaets gudstjeneste kunne du glemme karriereambisjonene.

– Øverland gjorde et sterkt inntrykk, for det var første gang jeg opplevde noe veldig *aktivt* ikke-troende. Da ble jeg selv også veldig bevisst ikke-troende, forteller Stavrum.

Og som 18-åring meldte han seg ut av statskirka. Det bød ikke på problemer i forhold til foreldrene, som ikke var spesielt religiøse eller snakket særlig om religion. Det betydde ikke at foreldrene ikke var opptatt av verdier.

– Mine foreldre var aktive i Venstre og opptatt av miljø, så jeg vil jo si at de var opptatt av livssyn, men uten å se det i negasjon til kristendommen.

GRADVIS UTVIKLING I STUDIETIDA

Stavrum gikk på daværende reallinjen på gymnasen, og var rasjonell og fornuftorientert.

– Jeg trodde ikke på skaperverket, men på evolusjonsteorien. Det var det som egentlig gjorde at jeg ikke trodde på Gud. Det gikk noen år før jeg begynte å tenke over hva er det da som er livssynet mitt. For om du bare tror på «den sterkeste rett» og naturlovene, hvordan da skille rett fra galt? Det puslet jeg litt med, men det var ikke før jeg begynte å studere og leste om Sartre og eksistensialistene; begrunnelser for at det kan være egennyttig å være god med hverandre, og ha et humanistisk syn. Det kom gradvis i studietida.

Der mange er veldig opptatt av om Gud er den første bevegelse og om universet har oppstått av seg selv, kaster Stavrum inn håndkleet.

– Det er vanskelig å fornuftsforklare evighet. Mitt ståsted er at jeg aksepterer at det ikke er alt jeg har erkjennelse til å forstå, men det gjelder også mange andre ting i verden. Så jeg tror at det er naturvitenskapelige årsaker til at vi finnes, selv om jeg ikke kan forklare det.

– Mitt menneskesyn – som er det jeg faktisk skriver mest om – er at alle mennesker har samme grunnleggende verdi, uavhengig av tro, rikdom, bosted osv. Og når det gjelder handlinger og moral, holder jeg fast på tanken om at vi alle har en egeninteresse av å behandle alle bra og ikke

drepe andre. Det vil vi alle tjene på.

Utfordret på hva som – om noe – er meningen med livet, henviser han til litteraturen.

– Hemingway-boka *Klokkene ringer for deg* innledes av et dikt av John Donne, som slutter med *klokkene ringer for deg*. Kjernen er at du ikke bare er deg selv, du er en del av en helhet, av alle mennesker. Jeg tror det er viktig å føle at du daglig, og i løpet av livet, bidrar med et positivt påfyll til menneskeheten. Det er som Håvamål også vektlegger; det som er igjen av deg når du er borte, er minnet om det du gjorde, av gode og dårlige gjerninger. Det synes jeg er viktig, selv om det er lett å glemme fra dag til dag.

MENINGENE FRA FOLKEDYPET

Gunnar Stavrum er redaktør for Norges eldste nettavis og skriver nettledere hver eneste dag – med tema som spenner fra fotballoverganger, Senterpartiets korrupsjonsproblemer og Einar Gelius' bokeskapader til religions- og innvandringsspørsmål. Nettlederen er åpen for kommentarer, og her utfolder ulike valører av folkemeningen seg.

Han tror på en mest mulig usensurert debatt, selv om mye grums kommer til syne.

– Vi får jo mye kritikk for at vi har denne type debatter, både fra pressekolleger og fra innskrivere. Jeg mener det har stor verdi å møte disse meningene aktivt og med argumenter.

– De holdningene som kommer fram der, synes jeg er helt ubegripelige. De er verken fornuftige eller noe annet. Jeg bruker mye tid på å debattere med den gjengen, for de er veldig aktive på alle nettstedene. Det menneskesynet som kommer til uttrykk ligger langt til høyre for Adam Smith, med «enhver er sin egen lykkes smed» og hvor man er villig til å la folk dø. Det gis uttrykk for helt antihumane holdninger som det er vanskelig å tro at folk virkelig har.

Han tror holdningene som kommer til syne ikke bare skyldes at man tar litt i på nettet, når man ikke

møtes ansikt til ansikt, men at det er mennesker med slike holdninger der ute, beskyttet av nettets anonymitet.

– Jeg tror jo at det i og for seg er bra at de får komme fram med synspunktene, men jeg synes fortsatt det er skremmende med så hatske synspunkter. Det er helt klart gjengangere, men jeg har vanskelig for å se om det utgjør 1 %, 10 % eller 20 % av befolkningen.

Han forteller at han bruker 2-3 timer daglig på å lese og delta i de diskusjonene hans selv har fyrt opp.

– Vi har stadig debatter i redaksjonen om hva vi skal akseptere. Mitt grunnleggende ståsted er at det må være fritt fram for å kritisere religion, gjerne steinhardt. Men det å kritisere en hel gruppe av troende muslimer som sånn og sånn, det godtar vi ikke. Det er tydeligvis ikke så lett å forstå forskjellen, og selv i redaksjonen vår er det folk som har vansker med å skille mellom det å kritisere islam og det å generalisere om muslimer. Ønsket om sensur er sterkt. Jeg synes ikke det er så stilig, men en del islamkritikere er gode på å beskrive Muhammed i sterke ordelag. Det mener jeg muslimer må finne seg i. Det er ikke rasisme, det er en grunnsyndebatt.

Stavrum ble kritisert for ikke å ville publisere Muhammed-karikaturene i forbindelse med drapstrusselen mot tegneren Westgaard. Den kritikken synes han var litt misforstått.

– Vi publiserte karikaturene da det var nyhetsrelevant, men jeg deltar ikke i en samlet aksjon på vegne av alle norske redaktører. Mitt ståsted er at jeg respekterer folks rett til å tro, og selv om jeg har *rett* til å krenke folks tro, er det ikke en rett jeg bruker i utrensmål. Det gjør jeg ikke mot kristne eller kongetro rojalister heller.

At Muhammedkarikaturpublisering skulle være lakmustesten på ytringsfrihet, synes han er noe overdimensjonert. Selv mener han at det er én debatt som er mye viktigere enn de mange symboldebattene knyttet til religion og islam, og det er skoledebatten.

FAKTA:

Gunnar Stavrum (49)

– Redaktør og kommentator i Nettavisen
– Medlem av Human-Etisk Forbund

Foto: Nettavisen

BEKYMRET FOR REPRODUKSJON AV ULIKHETER

– Jeg bor på Kampen, og har to barn på Kampen skole, som jo er en, hva skal jeg si...

– *En hvit enklave?*

– Hvit enklave (*i bydel Gamle Oslo, som har stort innslag av mennesker med innvandrerbakgrunn. Journ anm.*) var ordet jeg lette etter, ja. Det innebærer også at Kampen skole blir avlastningskole for innvandrerdominerte områder, som Tøyen. Min grunntanke er at jeg tror det er uheldig for barn å gå på helt rene hvite skoler. Samtidig tror jeg ikke det er bra for etnisk norske barn – eller barn av innvandrere – å gå på skoler med 60-70 % innvandrerandel heller. Jeg synes diskusjonen om skolekretser, bussing av elever osv. må tas. For den løsningen mange nå velger, der ressurssterke foreldre overfører barna til katolsk skole i sentrum i stedet, det er en veldig dårlig løsning, poengterer han.

– Jeg har lest mye forskning om hva det er som gir mye produserer forskjeller i skolen. En av faktorene

som betyr mest, er andelen akademikere blant foreldrene til barna på skolen – og effekten av det er nærmest eksponensiell: er du akademiker, gjør ditt barn det bedre på skolen. Går barnet ditt på en skole med veldig mange akademikerforeldre,

som går på de skolene får mindre ut av skolen enn på andre skoler.

Nå har han snakket seg varm:

– Så jeg tror det bare er å be om godt vær å si at man må begynne å se på byutvikling. Det å se en løsning 40 år ned i veien, blir for lettvin. Jeg

– Selv om jeg har *rett* til å krenke folks tro, er det ikke en rett jeg bruker i utrengsmål.

blir effekten X^2 . Andelen akademikere blant innvandrere er veldig lav, derfor vil det å klumpe sammen elever med innvandringsbakgrunn – Altså, det jeg er minst opptatt av, er at de er brune. Det er jeg er opptatt av er andre sosiale kriterier. Blant innvandrere er det flere arbeidsledige, mindre yrkesaktivitet, dårligere utdanning – alle de faktorene gjør at de

kvier meg ikke for å ha meninger om dette. Det har ingenting med rasisme å gjøre, men handler om å forholde seg til realiteter.

Den positive siden av det er fotball, og for eksempel Vålerenga:

– Jeg har to barn som spiller fotball i Vålerenga; jeg har vært lagleder og trener i en klubb som har noe sånt som spillere med bakgrunn fra 60

nasjonaliteter. Gode verdier er, synes jeg, fargeblindhet både på rettigheter og plikter. På mine barns lag er det et sterkt sosialt press på å bidra i dugnadsarbeid, man blir «tvunget» til å stå og pakke bøker, selge vaffer og prate med andre foreldre med annen kulturbakgrunn. Det er ekstremt verdifullt. Jeg synes Norge uten innvandrere hadde vært utrolig fattig! Vi er positivt beriket av andre kulturer. Jeg frykter ikke fremmede kulturer, men vi må forholde oss til realiteter også.

FOTBALL ER LØSNINGEN

For ikke lenge siden skrev Stavrum en kommentar om sivilisasjonskrigen. Skal vi være redd for den?

– Det fins ikke to milliarder gale mennesker som vil ta oss. Det fins noen ekstremister som bruker religiøse symboler i sin krig, og de må bekjempes. Men jeg tror ikke det bør skje gjennom å dele verden inn i «oss» og «dem», men å bygge broer til de positive krefter i den muslimske verden.

Oppdagelsesferd i kristen-Norge

Livssynsrådgiver i HEF, Didrik Söderlind, har bedt, grått og tatt imot nattverd. Noen ganger var han på nippet til å bli omvendt.

Tekst: Even Gran (Opprinnelig publisert 13.10.10 på Fritanke.no, hvor du kan lese resten av intervjuet – blant annet om møtet med de sterkttroende.

Det var hos kvekere i Oslo at Didrik Söderlind kom ganske nær det guddommelige. Kvekernes gudstjeneste foregår i fullstendig stillhet, og varer en hel time. Det finnes ingen liturgi. Bare stillhet. Et lite stykket ut i den stille timen, da sinnet hans holdt på å løpe løpsk, kom det inn to bassetthunder og la seg foran beina på forfatteren.

– Jeg elsker, ja nærmest tilber, bassetthunder. Det visste ingen av kvekerne. Likevel kom det inn to perfekte utstillingsbassetter og la seg rolig ned rett foran meg, midt i den

stille gudstjenesten. Det var en veldig spesiell opplevelse. Det er jo slikt kristne gjerne regner som gudsbevis, forteller han.

Det viste seg at en av kvekerne tilfeldigvis passet hundene den dagen. Rasjonalisten i Söderlind fikk imidlertid raskt overtaket.

– Jeg tror det bare var en tilfældighet, men man kan jo begynne å lure. Jeg liker slike opplevelser. De får deg til å tenke, sier han.

VILLE TRENGE INN I KRISTENDOMMEN

Didrik Söderlind jobber som livssynsrådgiver i Human-Etisk Forbund

og er en hardbarket ateist. Men han er ikke like negativt innstilt til religion som en del andre i humanistbevegelsen. Söderlind er en søkende sjel, og han har tidligere prøvd seg både med åsatro og hinduisme.

Kristendommen har imidlertid stått uprøvd.

– Jeg har alltid ønsket å komme dypere ned i kristendommen for å finne ut om dette kunne være noe for meg. Da Spartacus forlag spurte meg om jeg var interessert i å utforske denne mangfoldige religionen og skrive bok om det, slo jeg til ganske raskt, sier han.

Söderlind startet med blanke ark og jobbet seg gjennom merkelige småmenigheter i Egersund, læstadianere i Nord-Norge, ortodokse, kvekere, den venstreradikale korsveibevegelsen samt Smiths venner i Vestfold. Pinsevennene og mormonene har også fått egne kapitler. Det har også den gode gamle statskirken. Söderlind stakk innom nabokirken sin på Lambertseter.

Men hvordan skille mellom hva som er kristendom og hva som ikke er det? Her har forfatteren brukt en egenkomponert ad-hoc definisjon.

– Hvis menigheten selv oppfatter seg som kristen, og det er klart for meg at de står innenfor en kristen tradisjon, så regner jeg dem som kristne. Dette betyr at jeg for eksempel inkluderer mormonene – et trosamfunn som fort faller utenfor hvis man bruker andre definisjoner, sier han.

I forordet skriver Söderlind at ville ha blitt medlem i en av de menighetene han besøkte, hvis de greide å overbevise ham om at de har et bedre grep om livets mysterier og etikkens utfordringer enn ham selv.

– Det er tett knyttet til mitt humanistiske livssyn at det skal være mulig å overbevise meg om at jeg har tatt feil. Motivasjonen bak denne boken er ikke bare min religionsvitenskapelige interesse, men også min egen tvil. Jeg ville utforske om jeg kan ha tatt feil, og at det likevel finnes en gud eller en god grunn til å være religiøs, sier han.

Forfatteren forteller at det spesielt var opplevelsedimensjonen han var på jakt etter.

– Jeg synes det kan være spennende å diskutere rasjonelt og logisk om det finnes en Gud eller ikke, men religion handler om mer enn det. I denne sammenhengen ville jeg først og fremst prøve om jeg kunne ta inn Gud gjennom å oppleve, sier han.

– Er du redd for at den uttalte intensjonen din om å være åpen og påvirkelig kan oppfattes som et retorisk triks for å framstille kristendommen som tannløs – i og med at den ikke greide å overbevise deg?

– Man må få lov til å være mistenksom overfor meg om man ønsker det. Jeg kan ikke annet enn å forsikre om at jeg er ærlig. Jeg ville virkelig ha endret livssyn hvis jeg hadde blitt overbevist. Jeg har heller ikke vært ute etter å gi kristendommen noe stikk. Jeg har vært ute for å lære og bli utfordret, og håper boken kan lære og utfordre andre også, poengterer han.

SER LIBERAL KRISTENDOM MED NYE ØYNE

Söderlind hadde også en sterk opplevelse i sin egen nabokirke på Lambertseter. Der tok han imot nattverd.

– Det var veldig rørende. Jeg begynte faktisk å gråte. Opplevelsen kom overraskende, for det var i møtet med Den norske kirke jeg hadde de sterkeste fordommene.

– Hvorfor ble en vanlig nattverd så sterk for deg?

– Det er viktig å få med at dette skjedde den andre gangen jeg var der. Den første gangen var faktisk det aller første kristen-besøket jeg gjorde i forbindelse med denne boka. Da ble jeg bare irritert over den hverdagslige «kompis-Jesus»-linja til presten. Men i løpet av arbeidet med boka har jeg gradvis fått mer forståelse og respekt for den liberale, åpne kristendommen som dominerer i Den norske kirke. Denne nye innsikten ga nattverden i Lambertseter kirke en helt ny og sterk betydning for meg. Mitt syn på liberalkristendom er kanskje det som har forandret seg mest i løpet av arbeidet med boka, forteller han.

– Hvordan har det forandret seg?

– Før irriterte jeg meg over det jeg oppfattet som uredelige forsøk på å tilpasse kristendommen til moderne, liberale verdier. Men jeg fikk etter hvert forståelse for at også liberalkristendommen kan innebære en intens og oppriktig gudstro, som de liberale selv mener er ekte og sann kristendom. Man kan jo ikke kritisere dem for å tilpasse kristendommen til samtiden. Jesus og de første kristne tilpasset jo også troen til sin samtid, og da må vel også de liberalkristne få lov? sier Söderlind.

Han legger til at han gjennom prosessen har blitt mer og mer usikker på hva kristendom egentlig er.

– Religionen er utrolig mangfoldig. Det er spennende å se hvordan menneskelig fantasi og behov har styrt kristendommen til å bli det uoversiktlige villniset det er i dag. Bibelen inneholder hårreisende urimeligheter og høyverdig poesi, god etikk og grusomheter. Kristendommen og dens hellige bok kan vel jevnt over sies å være like mangfoldig, selvmodsigende, kjøp og fantastisk som mennesket selv, sier han.

Å definere det totalitære

Øystein Sørensen utforskar fire totalitære ideologiar.

Tekst: Kristian Bjørkelo

Historikar Øystein Sørensen er ein allsidig forskar og forfattar. Han har skrive omfattande om konspirasjonsteoriar og kontrafaktiske historiebøker. Hans siste bok *Drømmen om det fullkomne samfunn – fire totalitære ideologier – én totalitær mentalitet?* vektlegg fire kjende totalitære rørsler og regime – fascismen, nazismen, kommunismen og islamismen. Islamismen er den «yngste» av desse fire, og den som på dette tidspunktet framleis har noko å prove for verda, der dei tre andre er avskrivne etter å ha prova kor farlege dei er å lefle med.

TOTALITÆRE REGIME, RØRSLER OG IDEOLOGIAR

Sørensen meiner ein definisjon av det totalitære bør bygge på historiske erfaringar, og at ein bør skile mellom totalitære regime og totalitære ideologiar og rørsler. Regima ønskjer å oppnå total kontroll over menneska. Til grunn for dette ligg det ein ideologi.

– Regima vil skape det dei oppfatar som fullkomne samfunn, og dei meiner å ha rett til å nytte alle verkemiddel for dette. Om naudsynt vald og terror i masseomfang, fortel Sørensen.

For å få dette til må dei skape nye menneske, som aktivt, og med stor glede, byggjer dette nye samfunnet. På same vis kan ein definere ideologiane og rørslene, meiner han.

– Dei har funne oppskrifta på det som etter deira mening er det fullkomne samfunnet, og dei vil ha eit revolusjonært brot med det eksisterande og ta i bruk alle moglege verkemiddel. Totalitære ideologiar er òg antipluralistiske og tolererer ingen ideologisk motstand eller avvik.

Sørensen samanliknar dei totalitære med gartnarar, som vil skape ei rein verd ved å luke ut ugras. Han har blitt kritisert for å operere med ein så vid definisjon av det totalitære at det råkar alle som ønskjer å endre samfunnet, på revolusjonært eller anna vis.

– Det er naturlegvis mogleg å vere revolusjonær, utan å ha totalitære ambisjonar. Det ligg rimeleg fjernt for meg å ville nekte nokon å freiste å skape ei betre verd. Det avgjerande er kva slags samfunn ein vil skape, og kva verkemiddel ein er villig til å nytte for å nå målet. Korleis handsamar ein til dømes opposisjonen?

ISLAMISME SOM TOTALITÆR TANKE

Sørensen har liten sans for å forby udemokratiske rørsle, men meiner det er desto viktigare å slå ned på all bruk av vald og trugslar om vald med politiske motiv. Islamismen har i ulike samanhengar vist seg veldig villig til dette, og er i følge Sørensen ein potensiell trugsel mot både Vesten

og den muslimske verda. Islamismen kjem oftast i søkjelyset gjennom sine valdlege handlingar, og har eit pågåande prosjekt om å vinne makt i fleire delar av verda, slik denne ideologien har gjort i Iran, men sjølv ikkje her går alt som planlagd, i følge Sørensen.

– Regimet i Iran har ikkje klart å skape eit fullkomment islamistisk samfunn. Slik sett delar regimet skjebne med alle andre totalitære regime. Menneske og samfunnsmessige institusjonar er for motstridige, og lar seg ikkje forme etter dei totalitære regima sin vilje.

– Det fullkomne islamistiske samfunnet er ein utopi, fastslår Sørensen.

Islam er heller ikkje unik i å føde grupper med totalitære ideologiar, vi finn dette òg innanfor andre religionar, som til dømes kristendommen eller hinduismen. Felles for dei, er den revolusjonære iveren og trua på at deira fortolking av sin religion gjev eit svar på alle menneskelege spørsmål, og kan danne grunnlaget for eit nytt harmonisk samfunn.

TOTALITARISME UTAN IDEOLOGI

Eit regime som glimrar med sitt fråver i boka er det maoistiske Kina. Eit land som framleis vil omtale seg sjølv som kommunistisk, trass at det er lite

– Tendensen er at totalitære regime etter ei stund stivnar; dei vert avmatta og byråkratiserte.

att av den opphavlege ideologien til Mao i landets styre og stell. Er landet framleis totalitært, sjølv om dei har omfamna marknadskapitalismen?

– Maoismen var og er på sitt vis like totalitær som sovjetkommunismen. Dagens Kina kan framleis verte kalla eit totalitært regime, men den revolusjonære gløden er naturlegvis forsvunnen. Nokon vil kanskje kalle Kina posttotalitært?

For kva skjer med ei ideologisk totalitær rørsle når den har fått makta? Vil ideologien og den revolusjonære iveren framleis vere essensiell?

– I utgangspunktet er ideologien heilt avgjerande, men tendensen er at totalitære regime etter ei stund stivnar; dei vert avmatta og byråkratiserte. Ideologien vert ein innhaldslaus retorikk.

Ein annan faktor er i følge

Sørensen, at enkelte menneske er tiltrukke av makt, og vil ha eit kynisk, opportunistisk og instrumentelt forhold til ideologiske læresetningar. Dette har ein kunne sjå i ulik grad hjå dei fleste totalitære regima, og vil nok vere ein faktor òg hjå islamismen.

Ein totalitær ideologi er ein altomfattande visjon som omfattar den totale omdanning av både menneske og stat.

Islamismen er ei politisk rørsle som hevdar at Koranen ikkje berre gjev svar på andeleg og moralske spørsmål, men er ei oppskrift på korleis å organisere og styre det perfekte samfunnet. Islam og Sharia overstyrar ikkje berre verdsleg politikk og justis, men erstattar dei i ein verdsomspennande islamistisk stat.

Levi Fragell
Vi som elsket Jesus
Memoarer
Humanist forlag

Den tornefulle vei

De som leser denne boken vil takke sin gud for hva de er blitt spart for. I Levi Fragells tilfelle: år med tro og tvil, lengsel etter «åndsdåp», begynnende tvil på miraklene, uro over misbruk av barn i vekkelsesmøter og voksende motstand mot karismatisk kristendom etter mønster fra USA. Etter hvert tiltakende skepsis til hele Jesus-skikkelsen, dømmesyken, brennemerkingen av ikke-troende. Sannhetsmonopolet. Til slutt faller hele byggverket, og Levi Fragell blir en drivende kraft i arbeidet med å få folk ut av statskirken. De siste årene har han vært en av de mest ansvarlige for Human-Etisk Forbunds (HEF) enestående suksess. Etter hvert også en lederskikkelse innen den internasjonale humanistbevegelsen IEHU og en betydelig organisatorisk kraft der.

Innen de kristne kirkene finnes en egen sjanger: trosomvendelsesskrifter. Her har vi en motsatt kategori: en intens og lavmælt, men likevel brennende framstilling av veien ut av trosfellesskapet. Mange har gått denne veien, på ulikt vis. Selv leste jeg Bertrand Russells *Why I Am Not a Christian* i ung alder og har siden undret meg over de kilder av ønsketenkning og lengsler som fremdeles holder folk fast i en tro.

Etter å ha lest Fragell ser jeg hva jeg ble spart for. Jeg hadde en nær venn som kom fra en pinsefamilie. Det hendte han ble hentet av sine storebrødre da vi spilte couronne i kjelleren. Far og mor likte ikke at han omgikk ikke-troende. Så jeg kjenner mentaliteten.

I likhet med Fragell har jeg også møtt de karismatiske i aksjon. Tidlig på 60-tallet hørte jeg Aage Samuelsen i Arbeidersamfundet på Kongsberg. Jeg ble rystet, over vulgaritetene, over appellene til fanatisme, irrasjonaliteten, den hensynløse utleveringen – og over utnyttelsen av svake og trengende mennesker. På veien hjem traff jeg Reidun, et av medlemmene i det lokale kristelige skolelaget. Ved jernbaneundergangen sa hun stille: Hvis dette er kristendom, er jeg ikke kristen. Hva det er blitt med henne etterpå, vet jeg ikke.

Levi Fragell skriver godt, klart og medrivende. Det er lett å forstå hvilke påkjenninger det har medført å leve ut dette bruddet med hjemmemiljøet. Likevel tegner han et sympatisk bilde av sin familie i pinsebevegelsen. Faren var selv forstander en rekke steder i landet (Fragell minner om en lege-, prest- eller offiserssønn: han har bodd de fleste steder i kon-

løker

geriket, inkludert en veiløs bygd nordpå, der han selv var lærer). Så vidt jeg forstår ble ingen av de fem brødrene troende.

Nettopp denne varierte bakgrunnen gjør Fragells memoarer til noe langt mer enn private erindringer. For boken gir oss langt på vei et lengdesnitt av norsk kultur- og religionsdebatt fra det sene 60-tall til i dag. Fragell var så pass vaksinert mot utagerende trosakter at han styrte klar av ML-bevegelsen (mange finner jo i denne politiske religionen en funksjonell ekvivalent, som sosiologene sier, til sin fortapte tro).

Fragells vei ut er en blanding av intellektuell tvil og moralsk reaksjon. Studier i religionshistorie får ham til å innse at kristendommen er et surrogat av mange tidligere innflytelser, dens frelsestema legio i historien. Trosvissheten og vekkelseskristendommens uærlighet i møte med de s.k. mirakler, gjør ham til en skånselsløs kritiker av humbug og usannheter. Skildringen av oppgjøret med Billy Graham på Ullevål i 1978 er lystelig lesning. Jeg kunne heller ikke holde tilbake min fryd. Skam og skjensler over Levi og meg!

Fragells møter med prestene i Den norske Kirke er et kapittel for seg. De står dels undrende overfor nyreligiositeten, som de ser de ikke klarer å fange inn selv. Dels ønsker de den velkommen som en slags religiøs salt over deres egne tørre tuer. Dels vil de ha kontroll over eksessene, som de ser ligger der som en ulmende ild. Her er det grunn til nevne at Fragell tar opp igjen en viktig side ved religionskritikken, nemlig et avbalansert sidesyn på Jesus Kristus. At Jesus har fått dette helgennummeruste omdømme har alltid undret meg. I sammenligning med den spørrende, autoritetskritiske Sokrates – som ikke dømte folk som ikke trodde på ham til evig pinsel og

tenners gnissel – er Jesus en nokså primitiv profet.

Fragell bok kan også leses som et personlig supplement til Paul Knudsens underbrukte og underbelyste standardverk om HEF, *Livet før døden* (2006). For Fragell tar oss med i de fleste svingningene innad i HEF, fra tiden HEF var en mer en kamporganisasjon enn nå, fra tiden da kristendomskritikk sto i forgrunnen, til arbeidet for livssynsfrihet og alternative markeringer av livets merkedager. Det avgjørende nye i dag er at ingen, heller ikke Fragell, kunne forutse fundamentalistiske tankeformers voldsomme gjenkomst i verden, enten i form av islamisme, fundamentalistisk kristendom eller totalitær politikk. Nettopp denne tidssituasjon gjør en bok som denne så aktuell. Måteholdets og opplysningens stemme er som et blafrende lys i dette mørket, utsatt for voldsommere krefter, lett å puste ut. At det finnes skikkelser som Levi Fragell, gjør lyset litt vanskeligere å blåse ut. Hans personlige erfaringer kan hjelpe andre til å få mot til å stå i mot trosvisshetenes fanatismer og angst. En viktig og nødvendig bok.

Bernt Hagtvet

Bernt Hagtvet er professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo. Han mottok Humanistprisen i 2007.

Didrik Söderlind
Kristen-Norge,
En oppdagelsesreise
Spartacus

Se, så søte de er!

Prosjektet er så sympatisk som det kan få blitt. Didrik Söderlind, ateist og ansatt i Human-Etisk Forbund reiser rundt på hyggebesøk til ulike kirkesamfunn. Attpåtil stiller han seg åpen for at han selv kanskje kan bli kristen. Det blir han riktignok ikke, men likevel.

Den første menigheten han besøker, Menigheten Samfundet i Egersund, har 2000 medlemmer og mener å ha eksklusivitet på den sanne kristne lære. – Er det ikke rart? synes de til og med selv. Nesten helt sist i boka, etter å ha vært innom blant andre katolikker, læstadianere, kvekere og nigerianske pinsevenner, kommer han til Egersund-menighetens rake motsetning. I Den norske kirke er over 80 prosent av befolkningen medlemmer og synet på Gud og frelse og sånn er litt mer fleksibelt. Her kan du egentlig tro på hva du vil, og det trenger ikke være Gud. Et trivelig sted å besøke, konkluderer den omreisende ateisten.

Söderlinds rundtur minner litt om en annen ung mann som reiste rundt

på kirkebesøk for ikke lenge siden. Kristoffer Schau tenkte at det ville være spennende å dra i begravelsen til ensomme mennesker. Mennesker som var helt alene da de døde og ikke hadde andre enn presten til å følge seg til graven. Slik ble boka *På vegne av venner* født. Både Schau og Söderlind grubler litt, tar litt kollektivtransport og kommer med merkelige digresjoner. En togsyk Söderlind betror oss eksempelvis at han ikke tåler å spise for mange melkeprodukter før han legger ut på reiser.

Det må likevel sies at Söderlind bokskriverkvalifikasjoner går Schaus en høy gang. Der Schaus bok i beste fall ligner en skisse over et prosjekt som kanskje kunne vært en god idé, har Söderlind gjort et grundig arbeid. Han har bakgrunn blant annet som journalist på nettstedet Forskning.no, og kan utvilsomt skrive. Intervjuer med troende og forskere som har forsket på dem er flettet sammen både med generelle faktaopplysninger om ulike menigheter og med skildringer av folk, bygninger og Söderlind selv. Ulempen med den reportasjeaktige stilen er at sjangeren egentlig krever fotografier av dem det snakkes med. Det inneholder boken ikke. Ganske tidlig savner jeg også noe annet:

Forskningsjournalister anklages gjerne for ikke å stille kritiske spørsmål, og for å være mikrofonstativ for intervjuobjektene. Slik kan det lett gå når man møter en person som har langt større kunnskap om et gitt tema enn en selv. Men det kan også være et resultat av at man faktisk ønsker å lage en gla'sak. For Söderlind er det kanskje en kombinasjon av de to. De kritiske spørsmålene uteblir fullstendig. Både når han snakker med de troende og når han snakker med forskere er Söderlind velviljen selv. En kunne nesten tro at de ulike menighetene har fått redigere teksten selv. Slik vil boka kanskje overraske de utallige kristne som tror HEF-medlemmer ikke er opptatt av annet enn å knuse kristendommen. Hvem vet, kanskje oppmuntrer den også til ideer om at ikke-kristne gjerne vil omvendes. Men er det først og fremst de trofaste kirkegjengerne boka er ment for? Her er jeg usikker, siden ingen lesergruppe peker seg klart ut.

Söderlind gjør uansett lite annet enn å videreforme myten om de blide, vaffel- og kakespisende kristne. De som er så søte og uskyldige at de ikke kan skjønne at noen kan finne på å bli provosert når de stiller seg opp og demonstrerer mot byens homoparade. For på denne oppdagelsesreisen er det ikke plass til kulturkonflikter. Dermed går leseren glipp av å lære noe om hva som skjer når kristne dogmer møter Norge anno 2010. Når Bibelens sannheter omsettes til politiske standpunkt i organisasjoner som MorFarBarn, Nordisk nettverk for ekteskapet og Kristenfolket. I sin iver etter å være imøtekommende ser Söderlind ut til å ha glemt at det å være kristen er så mye mer enn å gå til gudstjeneste. For mange betyr det ondsinnet fordømmelse av abort, homofili, samboerskap og sex før

ekteskapet – og personene som praktiserer dette. I tillegg betyr det gjerne en enorm forakt for de såkalt gudløse. Boka er riktignok ikke ment som noen debattbok. Men heller ikke en reportasjebok behøver være politisk likegyldig.

Søderlind avslutter reisen med å fortelle at det å dykke så dypt ned i kristendommen har gjort noe med ham. Han har fått større sympati med kristendommen og med kristne mennesker enn han noensinne trodde han skulle få. Slike innsikter blir det ikke særlig spennende bøker av.

Helene Lindqvist

Helene Lindqvist er journalist i Uniforum og religionsviter

Øystein Sørensen

Drømmen om det fullkomne samfunn. Fire totalitære ideologier – én totalitær mentalitet?
Aschehoug

Totalitære drømmer

Ein kan trygt seie at det politiske landskapet i det 20. hundreåret var dominert av totalitære ideologiar, striden mellom dei og mot dei. Og ikkje minst, striden deira mot det borgarlege, liberale demokratiet. Fascismen, nasjonalsosialismen og sovjetkommunismen undertrykte millionar av menneske – millionar vart òg drepne, i von om å realisere det fullkomne samfunnet. Medan alle tre framleis har sine tilhengjarar blant mindre grupper og enkelte politiske leiarar, har ein etter ein måtte gje tapt. I dag er, i følge fleire kommentatorar, islamismen totalitarismen sitt nye andlet.

Ein av dei er Øystein Sørensen, som i *Drømmen om det fullkomne samfunn* (...) freistar å finne fellesnemnaren for totalitære regime, ideologiar og rørsler. Boka byrjar med anabaptistane i Münster i 1534-35, som fungerer som religiøse forløparar for våre moderne totalitære ideologiar, og som introduksjon til forsøka på å definere det totalitære og den totalitære mentaliteten. Sørensen tar innleiingsvis opp ein del ulike definisjonar på totalitære regime og trekk ved dei totalitære ideane. Felles er at dei er revolusjonære, altomfattande og har ein underliggjande tanke om at målet heilaggjer middelet. Og målet er det fullkomne samfunnet, ein utopi der den totalitære tenkjar sine idealmenneske kan leve i harmoni med kvarandre og verda rundt.

Sørensen tar deretter for seg dei fire totalitære rørsleane i tur og orden, og ser på kva som kjenneteiknar dei som idear og deira historikk. Først ute er fascismen, som tok i bruk tota-

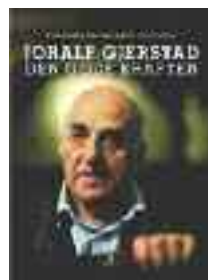
litarismeomgrepet som eit honnørord for det samfunnet dei ønskte å skape, men sjølv om regimet var aldri så totalitært, så følgde nok ikkje det italienske samfunnet fullstendig etter. Kommunismen, her forstått i all hovudsak slik kommunismen vart forfekta av Lenin, Stalin og Trotskij, prøvde ikkje berre å skape det fullkomne samfunn, men det ville òg omskape sjølv mennesket. For berre det fullkomne mennesket kunne leve opp til dei ideala dei sette seg, og dette mennesket skulle formast med alle tilgjengelege midlar. Men det regimet som tok i bruk dei mest kyniske og kaldblodige metodane for å omskape samfunnet og mennesket var nasjonalsosialismen. Himmler insisterte på at arbeidet dei hadde framfor seg, jødeutryddinga, var tøff for alle involverte, men noko som ein berre måtte gjennom. Til slutt ser han på islamismen. Der dei andre i følge Sørensen er politiske religionar, er islamismen ein politisert religion. Islamismen er ikkje ei rørsle, men fleire, der dei mest synlege er dei mest radikale og valdlege som Al Qaida og Hamas, men Sørensen synar òg at den har sine «moderate» ikkje-valdlege versjonar.

Avsluttingsvis freistar forfattaren å samle trådane for å kunne vise til ein totalitær mentalitet. Eit sinnelag som er felles for dei totalitære rørsleane og deira frontfigurar. Boka er trass sitt tema ganske så lettlest, utan at dette går på kostnad av den faglege formidlinga av materialet. Det største problemet er knytta til at det tidvis går altfor fort, og at ikkje alle trådar vert knytta godt nok saman. Det gjer at ein sit att med at kvart kapittel inneheld digresjonar som ein ikkje er sikker på korleis passar inn i heile biletet. Korleis er Friedrich Engels sine frådande utspel mot, og forslag om utrydding av, reaksjonære folkeslag aktuelt for Sovjetkommunismen? Det tyder på at sjølv forfattarane av den tidlege marxismen ikkje var utan totalitære trekk, men vart desse trekka arva vidare i sin openbare rasistiske form? Det er verre å seie, og vert ikkje handsama godt nok. Dette, og andre liknande passasjar, vert tildelt ein del plass i boka, men er som resten av boka vel-skrivne og underhaldande, og ikkje minst opplyssande, så eit stort minus er dei ikkje.

At boka vier god plass til både kommunismen og islamismen, kan nok provosere dei med sympatiar for desse ideologiane. Boka er difor i aller høgaste grad anbefalt dei som reagerar på kritikken. Sørensen presenterar på reieleg vis både kjende og ukjende perspektiv på fire revolusjonære, utopiske ideologiar og viser oss kvar dei møter kvarandre i sine visjonar og metodar. Ikkje minst trua deira på at mål heilagar middel. Boka er òg anbefalt alle som vil ha ei god innføring i totalitarismen i det 20. hundreåret og mangfaldet i vår tids islamisme, for dette presterar Sørensen å gjere på eit lettfatteleg og effektivt vis.

Kristian Bjørkelo

Kristian Bjørkelo er folklorist og skribent

Joralf Gjerstad:

Den gode kraften
Gyldendal

Langhalm fra Snåsamannen

I 2008 ble Snåsamannen Joralf Gjerstad kjendis, da Ingar Sletten Kolloen skrev en bestselger om ham. I år har han skrevet selv, etter oppfordring fra mange. Jeg vil anta at Gyldendal har vært blant de ivrigste.

Det er blitt en tynn bok, i dobbelt forstand, selv om forlaget har blåst den opp ved å velge ut sitater som slås stort opp. Jeg ser ellers ingen grunn til å fremheve pinligheter som «Har vi glede av og vilje til å gi av vårt beste for andres ve og vel, vil vi oppdage at (...) sjelelige lidelser forsvinner.» Har du en psykisk lidelse, blir du frisk bare du slutter å være egoist. Inntil jeg leste dette, likte jeg faktisk mannen. Blant annet på grunn av hans tilsynelatende beskjedenhet. Men her skriver han at kona hans fikk «mer enn noen andre kvinner i Snåsa, for ikke å si landet, en betydelig oppgave å utføre ved å være medhjelper for meg». Landets viktigste kvinnejobb?

Dette er den beskjedne mannens tredje selvbiografi på seks år, viser det seg. Og da dreier det seg ikke om tre bind memoarer, men frittstående bøker på ulike forlag. Vi får vite lite nytt om ham, og det meste av det nye er temmelig uinteressant for andre enn menigheten. Og selv de kan da ikke ha stor interesse av å lese tre sider om noen helt andre småsninger som dro til fjells våren 1945 for å krige? De kom nemlig aldri i kamp, og intet dramatisk skjedde. Mye fyllstoff av denne typen er kommet med, han har f.eks. noen kapitler om folk han beundrer, som Johan Nygaards-vold.

Gjerstads naive bekjennelse til kirken var tonet kraftig ned i Sletten Kolloens bok, mens det her er blitt en hovedsak. For ham er kirken og Det gode nærmest synonymmer. Han har også tatt med et par hjemmelagde dikt på haltende versefotter. Ett av dem, en hyllest til våren og guden, er så håpløst svakt at forlaget burde spart ham for å få det på trykk.

«Jeg er lite interessert i det folk tenker om meg og mine evner», skriver han. Og tar med en rekke panegyriske brev han har mottatt fra beundrere. Jeg sendte ham selv et brev for ett år siden, vedlagt manuset til en vennligsinnet men kritisk artikkel jeg hadde skrevet om ham til tidskriftet Humanist. Jeg skrev at jeg var åpen for å endre den, for «hvis du har kommentarer til det jeg skriver, ville det ha vært av stor interesse for å belyse dine evner ytterligere, og for ikke å gjøre deg urett».

Men jeg hørte aldri fra ham. For så vidt ikke uventet; han har som kjent også avslått å la seg undersøke av fagfolk under kontrollerte betingelser. I et intervju kom det fram at grunnen er at han vil bli såret hvis resultatet blir negativt. En underlig holdning, ettersom det ikke virker som han er i tvil om sine evner.

Faktisk er heller ikke jeg i særlig tvil om at han har visse evner som helbreder, selv om jeg tror de er nokså overdrevne. Problemet er at dokumentasjon stort sett er fraværende eller anekdotisk, og vi hører sjelden om de pasientene han ikke lyktes i å hjelpe. De fleste lidelser går over av seg selv. Har man kontaktet Snåsamannen eller guden sin, er det han som får æren. På den annen side: noen mennesker har utvilsomt større evne til å påvirke sine medmennesker enn det vi andre har. Hvorfor skulle så ikke enkelte ha en spesiell evne til å påvirke andre slik at kroppens iboende, helbredende krefter blir mobilisert? I medisinen kalles dette for placeboeffekten.

Det jeg derimot ikke kan tro på, er synskhet. Boken har et par eksempler på at han skal ha påvist hvor lik av forulykkede befinner seg. Disse er det vanskelig å bedømme, ettersom vi ikke får vite hvor nøyaktig han påviste stedet der liket ble funnet. Heller ikke om han har mislykkes i andre tilfeller. Jo mer nøyaktig påvisning og jo færre feilslåtte forsøk, jo mindre blir sjansen for at det dreier seg om tilfeldigheter. Inntil han har latt seg undersøke, tror jeg på flaks eller bløff.

Eller kanskje kan det dreie seg om en lett tøyning av sannheten. Men da er det vesentlig å huske i hvilken retning man har tøyd den. I et intervju i 1997 forklarte han synskheten med at det bare dreier seg om noe han kjenner på seg; «jeg 'ser' ikke på noen måte, hverken i bilder eller tekst». Ti år senere sier han til biografen sin at han av og til ser et blått lys når en pasient har god prognose. Dette blå lyset har han sett helt siden 1945. I år forteller han at det selvsamme lyset har «alle regnbuens farger». Svikter hukommelsen?

Ronnie Johanson

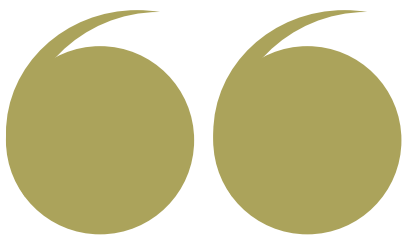
Hedensk bestselger

Ateist-antibibelen *Guds lille brune* er nylig kommet i 4. opplag, nå med tre nye kapitler. Første opplag kom i 1988 og siden har den vært i print. Boka består av mest grusomme sitater fra bibelen – «tatt ut av sin sammenheng», vil vel mange troende si. Kan bestilles fra human.no's nettbutikk.

Humanisme etter nyateisme

Nyateismen var et friskt pust, men nå trenger vi en ny tilnærming for å kunne forstå noen av spørsmålene som fortsetter å fascinere ved religion, skriver Caspar Melville, redaktør for det britiske magasinet New Humanist.

I et halvt tiår har «nyateisme» vært den dominerende merkelappen på ikke-tro. En malstrøm av kommentarer, kritikk, påstander og kontrapåstander har omgitt hver nye bokutgivelse om ateisme; spesielt Richard Dawkins' *Gud: en vrangforestilling* (2006), Sam Harris' *The End of Faith* (2005) og *Letter to a Christian Nation* (2006). Christopher Hitchens' *God is not Great* (2009) og *Breaking the Spell* av Daniel Dennett (2006) har skapt nytt liv i samtidens diskusjoner om religion og vært en svært velkommen ansporing til debatt, i tillegg til å sette fart i forlagsbransjen. I samme dialogiske tradisjon som svarlåter innen hip hop, førte nyateismens kjernetekster til en egen rekke av svarbøker, fra komparatistiske eks-nonner, som Karen Armstrong (*The Case for God*, 2009), til eks-ateistiske teologer, som Alistair McGrath (*The Dawkins Delusion*, 2007),

og kulturkatolske marxister, som Terry Eagleton (*Reason, Faith and Revelation: Reflections on the God Debate*, 2009), til moderat religiøse, som krigskorrespondent Chris Hedges (*When Atheism becomes Religion: America's New Fundamentalists*, 2009), som alle står i kø for å definere det nye ateistiske portrettet av religion som en vrangforestilling; en gift og en anakronisme av en naiv, ateistisk fundamentalisme. Men uansett om du er for eller imot, er det likevel nyateismen som har vært den eneste hesten på veddeløpsbanen.

NYATEISMEN VIRKET SOM EN RASJONELL RESPONS
New Humanist er et ikke-religiøst tidsskrift som kan skilte med over 100 års fartstid og bidragsytere som Bertrand Russell, H. G. Wells og G. B. Shaw. Den gang jeg overtok som redaktør i 2005, var det likevel svært tydelig at den irreligiøse diskusjonen ville hatt godt av en energiinnsprøytning – og det er nettopp det nyateismen har sørget for. Om de ikke-religiøse på slutten av 1900-tallet trodde at religionen var på vei ut av samfunnet like raskt som menigheten fra kirkebenkene i de anglikanske kirke, har geopolitikken i de første årene av det nye århundret gjort den teorien til skamme, med 9/11-terroraksjonene, det USA-ledede, dårlig gjennomtenkte korstoget som respons og bombingene på Bali, i Madrid og i London.

Under den politiske panikken som fulgte, forsøkte den britiske regjeringen desperat å skrape sammen «partnere» fra det muslimske samfunnet, og klarte å løfte en rekke latterlige, selvutnevnte islamske tals-

menn frem i rampelyset. Inspirert av deres suksess hevder plutselig talløse andre talsmenn og organisasjoner at de taler for den ene eller den andre trosgrupperingen; fra kristne fundamentalister til Hindu Human Rights Forum. Og alle kjemper ivrig for sin andel av mediedekningen og uttrykker sin avsky og skuffelse over hver antatte fornærmelse mot deres innbilte valgkrets. Teaterstykker, kunstutstillinger, tegneserier eller TV-sendinger som anses som respektløse overfor en tro, blir et rettfærdig mål for de troendes vrede. Alt oppildnet – eller i det minste utøyet – av myndigheter, som desperat forsøker å beholde lokket på en hjemmedyrket ekstremisme ved å fremme en stadig mer falmet forestilling om gjensidig respekt. Under slike omstendigheter virket nyateismen som en både rasjonell og etisk respons.

ALT HAR SIN TID

Dennetts argument om at religion kan forklares evolusjonsmessig, men er overflødiggjort av vitenskapen; Dawkins vittige dekonstruksjon av den sviktende logikken bak argumentene for et høyere vesen; Hitchens skrytende og beleste dolking av religiøs hykleri, så ut til å slå an riktig tone. For mange føltes dette frigjørende – noe Dawkins har forsøkt å utnytte gjennom sin «A»-kampanje. Den oppfordrer ateister til å komme ut av skapet og erklære sitt fravær av tro – ikke bare på en overtro, men på behovet for å tilby respekt til hver eneste «dypfølte overbevisning». Nyateismen var også en respons på den overdrevne politiske korrekthet, som har kvalt den offentlige debatten og

ukritisk latt alle typer irrasjonalitet få blomstre. Hvis noe ikke er sant, eller åpenbart galt, spurte nyateisten, hvorfor skal jeg da respektere det? Protestropene mot nyateistenes påståtte frekkhet viste hvor uforskammet relevant spørsmålet er.

Men alt har sin tid, og det er en tid for alt som skjer. Det sier i alle fall Bibelen. I 2010 tror jeg det er verdt å spørre seg om nyateismen fremdeles er riktig respons – riktig tone – når det gjelder diskusjoner om religion. Det var i det minste spørsmålet vi stilte ved en debatt i London i høst, med tittelen «Etter nyateismen – hvor skal den gode debatten om Gud føres nå?».

Vi samlet filosofene Jonathan Rée og Roger Scruton og forfatteren Marilynne Robinson for å diskutere hva de så som mangler ved den nyateistiske tilnærmingen og vurdere hvordan hele debatten kan finne en ny tone. Jeg skrev om debatten for The Guardians nettavis. Jeg sa at nyateismen kjedet meg, og at jeg synes den til tider kan være primitiv og enkel, samt at jeg mener det er naivt å tenke seg at vitenskapen alene har nøkkelen til sannheten.

Responsen var forutsigbart syrlig – mange hundre innlegg i The Guardians fora og enda flere hundre på Richard Dawkins' nettsted. Mange anklaget meg for å forråde ikke-troen, for å være altfor tilpasningsvennlig, eller, med Richard Dawkins egne ord, en «ateist med varige men» (på engelske det uoversettelige «*atheist but-head*»); altså en person som sier «Jeg er ateist, men ...» og skygger unna religionskritikk. Vitenskapsforfatteren Ophelia Benson hevdet (i en artikkel for New Humanist) at jeg

Caspar Melville,
redaktør av
New Humanist

bidro til å støtte opp om en motreaksjon: «... når en hær av motstandere ofte går langt utover skeptisisme, til utskjelling, overdrivelser og direkte uriktige fremstillinger, vil mer av det samme fra mennesker som ellers er allierte, føre til harnisk.»

Men jeg mener det er på tide å ta denne debatten videre. Ikke fordi jeg tror det er større sannsynlighet for at Gud finnes nå enn i 2006, men fordi en ny tilnærming kan hjelpe oss å forstå noen av spørsmålene som fortsetter å fascinere ved religionen – har den virkelig kommet tilbake, eller forlot den oss aldri? Hvorfor er den så utbredt og seiglivet? Hva vil det si å basere livet sitt rundt en «sannhet» som det ikke finnes bevis for?

Som en av de mer sensitive observatørene av religionsdebatten har religionshistorikeren R. Joseph Hoffman skrevet at «debatten om hvordan Gud utvikler seg eller fremkalles biologisk, genetisk eller mimetisk, er ikke det samme spørsmålet som spørsmålet om Guds eksistens». Nyateismen virker kun opptatt av Guds manglende eksistens, selv om dette trolig stemmer mer for Dawkins enn for Dennet, og ikke den fascinerende – og ofte skremmende – historien om utviklingen av religiøs tro, praksis og organisering.

ATEISME OG HUMANISME

Til slutt koker dette kanskje ned til forskjellen mellom ateisme og humanisme. Ateisme er rett frem det ikke å tro på Gud og ikke å akseptere argumentene for en gud, mens humanisme innebærer et engasjement overfor verden, menneskeheten og fremtiden, som igjen innebærer poli-

tikk. Politikken bak nyateismen har alltid vært uklar – skjult bak det tilsynelatende engasjementet i «objektiv» vitenskap og fornuft. Dawkins sier at han ikke vet mye om politikk, Hitchens har sin egen idiosynkratiske, post-marxistiske nyliberalisme og Sam Harris tar politiske standpunkt – for eksempel om tortur – som virker mistenkelig iliberal.

Problemet med denne fornektelsen av politikk er at det får nyateismen til å se ut som den er hevet over all skitten politikk, mens virkeligheten er at argumentene om religionens grunnleggende ondskap, inkompatibiliteten mellom islam og Vesten eller katolisismens antihumanisme, lett kan gli over i kulturell sjåvinisme og fremmedhat. Protestkampanjene mot paven under hans besøk i Storbritannia nylig, gjenlød som et ubehagelig ekko fra Storbritannias lange tradisjon for anti-katolisisme. Et poeng som ble understreket av at den nordirske demagogen og protestantiske pastoren Ian Paisly deltok i protestene i Edinburgh. I lys av dette virker Richard Dawkins' tale ved protesten i London, der han utvekslet nazistiske fornærmelser med Benedict og kalte paven for menneskehetens fiende, i beste fall ubetenksom.

Det kan virke litt frekt, men kanskje vi skulle spørre nyateistene hva de egentlig ønsker? Ønsker de å angripe religiøs ekstremisme? Om så, burde moderate troende kunne anses som allierte. Og da virker deres absolutistiske språk, og særlig tanken om at religiøst moderate baner vei for ekstremisme, mot sin hensikt. Eller foretrekker de heller at religio-

Til slutt koker dette kanskje ned til forskjellen mellom ateisme og humanisme.

nen forsvinner totalt? Sam Harris har nylig hevdet at vitenskapen kan «sende religionen på skraphaugen», og Dawkins gir inntrykk av å tro at om bare de troende leser boken hans grundig nok, ville de stenge katedralene og fornekte sin tidligere uvitenhet. For mange iakttakere, som meg selv, framstår dette både håpløst urealistisk og arrogant. Det virker også naivt, for som filosofen Jonathan Rée sa: «å tro at du kan undergrave religion ved å undergrave religionsteorien, er som å tro at du kan undergrave litteraturen ved å undergrave litterær teori, eller å tro at du kan ødelegge kapitalismen ved å kritisere politisk økonomi.» Jeg er ikke en gang sikker på om det er ønskelig, siden menneskeheten i fravær av religion er fullt ut i stand til å skape andre latterlige og morderiske ideologier til å rettferdiggjøre onde handlinger.

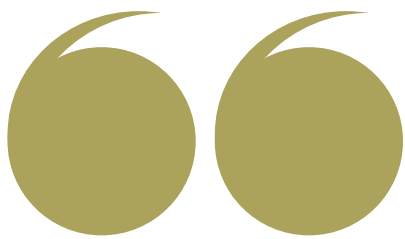
INTELEKTUELL GRANSKNING AV RELIGION

Politisk sett står svært mye på spill. Globalisering og immigrasjon har tvunget verden sammen, og det er flere mennesker i verden som erklærer seg som troende, enn de som ikke gjør det. Vi ateister er nødt til å takle det, og vi humanister må tenke gjennom hva vi ønsker oss. For mitt

vedkommende omfatter det et sterkt forsvar av sekularisme – som beskytter alle livssyn gjennom ikke å gi noen privilegier – og en intellektuell granskning av religion og tro som en av de store, ambivalente, menneskeskapte fenomen i verden. I denne granskningen mener jeg antropologer, sosiologer og filosofer – tålmodige og grundige analytikere av religiøse fenomener, som Jonathan Raban, Gilles Kepel, Malise Ruthven, Ian Buruma, Mark Jeurgensmeyer, Eliza Griswold og Kenan Malik (og ingen av disse er forsvarere av religion) – vil være mer nyttig enn de som antyder at religion simpelthen er en form for dumhet eller hevder, som Sam Harris, at vitenskap er det eneste vi trenger.

(Oversatt av Inger Sverreson Holmes)
Les den engelske originalversjonen på Fritanke.no

Gi uttrykk for din mening, men gjør det kort og konsist (fortrinnsvis maks 3000 tegn inkludert mellomrom). Lengre innlegg vil i all hovedsak bli publisert på Fritanke.no/debatt.

Vi tar kun imot innlegg per epost.
Epost: fri.tanke@human.no

Frist for å komme med i neste nummer:
25. januar 2011.

Gudinna og livssynsdebatten

Jeg er ateist uten forbehold. Men jeg har også erfaringer med å *forfekte* ateisme i forhold til det å skrive om gudinner. Det er interessant at mens ateismen knapt nok fører til et irritert geip så fikk jeg temmelig mye mer enn det da jeg skrev om Gudinna! Og det var ikke bare den gangen jeg skrev *Våpensøstrene* (den første fabelprosaromanen av det som ble en serie på 5 bøker om et tenkt historisk matriarkalsk amasonesamfunn) at de negative reaksjonene ble ganske heftige fra enkelte – for i så fall kunne det like gjerne være et kvinnestyrt samfunn som provoserte mest. Over tid har det blitt temmelig tydelig at Gudinna som idé provoserer ganske mange langt sterkere enn ateismen. Riktignok har jeg opplevd det motsatte også – men det er gjerne fra sanne SV-aktige «dogooderske» personer som antakelig ville nikke og se interesserte (og tolerante ut) om jeg så skulle ha sagt at jeg som rettroende muhammedaner naturligvis var tilhenger av å steine enhver som ikke ber til Allah fem ganger om dagen.

Det å finne både dekkende, fungerende og ikke minst fonetisk iørefallende ordkonstruksjoner i forbindelse med gud, guder, gudinner og ateisme er slett ikke lett. Selv om jeg ikke tror at universet er «skapt» av noen guddom (som jo på sett og vis alltid er et idealisert meta-menneskevesen, også som «Gudinne»), så er det en besnærende tanke at universet har en slags sjel, og ikke minst at det foregår en ideologisk kamp mellom prinsipper i selve universet – som jo menneskeheten også er en del av.

Gudinna blir derfor et revolusjonerende – revolusjonært! – teologisk konsept som helt tydelig i langt større grad enn ren ateisme utfordrer og forarger alle slags tilhengere av de såkalte «Store Religioner» og deres presteskap.

Når man kan være både ateist og på sett og vis gudinnereligøs så er det altså ikke minst nettopp på grunn av at man har oppdaget «forargelseskraften» i det å forfekte eksistensen av en kvinnelig guddom i forhold til bare ganske enkelt å benekte eller fornekte det guddommelige og de tradisjonelle forestillingene om «Gud».

Særlig de to store monoteistiske religionene islam og kristendom eier jo en direkte uhyggelig fanatisme – som hos vestlige kristne riktignok nå er ganske avslepet og på sett og vis ufarliggjort. Men som i en gitt situasjon godt kan gis fornyet aktualitet og styrke, slik den f.eks. gjør i diverse sekter. Men jeg har jo oppdaget at Gudinna fort får sinnet/forargelsen til å blusse opp sjøl hos ganske «normale» kristne mennesker!

Disse religionene er vanskelige å utvikle i noen som helst retning fordi det egentlig ikke er guddommen i seg sjøl som er hellig og uforanderlig, men selve Ordet, dvs. det som står i Den Hellige Boka. Derfor vil alltid en «modernisering» av religionen lett kunne motvirkes av fundamentalistiske vekkelse som krever respekt for det som jo vitterlig står i den forbannede(!) Boka.

Jeg vil derfor mene at Gudinna absolutt har en plass i livssynsdebatten – som en slags katalysator, kanskje? Eller bare rett og slett for å få skapmørkemenneskenes virkelige meninger til å sprette ut av den dunkle og ekle hjernebarken de gemmer dem i.

Ingar Knudtsen

Åndelighet – nei takk!

At Fri Tanke nr 2-2010 bruker fire sider på dette sludderet kunne vært ok den gang vi hadde utedo, men vi har for lengst fått wc hjemme og andre datter andre steder, og de vil bare ha dopapir på rull. Bare ta dette utheva sitatet: «Å hengi seg til metafysikk er å tenke så langt det lar seg gjøre for oss mennesker – og det er atskillig lenger enn hva vitenskapen gir rom for.»

meninger

Fastvold sier at «det åndelige (er) noe som fullt ut overskrider det fattbare, og som dermed blir uåndgripelig og litt mystisk». Snakk for Dem selv! Humanismen forholder seg til det fattbare. De opplevelsene og følelsene vi har ut over det, alt det vi ikke kan fatte – det kan vi ta med som bonus. Bonus for å være menneske og humanist. Vi er så frie at vi ikke behøver å føre det på en metafysisk konto som heter gud eller ånd.

Det er da mye ærligere å si at jeg hadde en fantastisk kveld i operaen i går. Da solister, kor og orkestre dro til for fullt, reiste nakkehårene seg. Eller: da jeg sto foran dette maleriet kunne jeg ikke holde tårene tilbake. Slike reaksjoner gjelder også for sterke naturopplevelser og når en presser seg sjøl ut over egne prestasjonsgrenser. Det er godt beskrevet i bl.a. artikkelen «Dype øyeblikk» i Fjell og Vidde nr 3 i år. Hvorfor skal jeg bruke religiøse begreper om dette? Vi kan beskrive det meste, og det vi ikke har begreper for, eller full innsikt i, men som beveger oss – det kan vi la ligge i vår hjerne som gode opplevelser. Som gode og rike minner. Og vi kan nesten fullt ut dele det med andre – om vi vil.

«Fjellets velde eller fløytistens virtuose spill kan begge gi oss en åndelig opplevelse – uten religiøse overtoner». Nei takk – gi oss heller en humanistisk nomenklatur som gir oss bedre begreper enn de vi har i dag, hvis det er behovet. «Åndelighet» er så belastende knytta til religion at det ikke fungerer i et humanistisk livssyn.

Det går vel an å tenke lenger «enn hva vitenskapen gir rom for»? Hvor langt hadde vitenskapen nådd om dette var en allmenn forståelse? Det er jo nettopp det å strekke tankene uendelig langt, som kan skape ny viten og forståelse. Å forklarer det uforklarlige med åndelighet gir et svar på noe som ikke kan besvares. Er det ikke da like greit å si at det faktisk ikke kan besvares eller forklares, men at det må oppleves og sanses?

Og sjøl om slike opplevelser og erfaring som Fastvold kaller åndelige en gang i framtida kan forklares (det tror jeg) – av biokjemikere, nevrologer og andre. Sjøl da vil vel ikke disse opplevelsene miste sin glans? Om vi med den største grad av sannsynlighet kunne forklare hva som foregår inne i kroppen vår når vi blir helt henført, – vil opplevelsen da miste sitt preg? Nei, jeg er sikker på at det likevel vil glede oss like mye. Minst. Og kall det i hvert fall ikke *åndelig*!

Reidar Thorsen

Ti alternative bud

De kristne mener at kristendommen er opphavet til de etiske levereglene mennesker lever etter i den såkalt siviliserte verden i dag. La dem bare tro det. Når man går nærmere inn på de forskjellige religionene og undersøker dem riktig nøye, er det svært

mye av det samme som går igjen i dem alle. Også de etiske retningslinjene de lever etter er noenlunde de samme. Men det som i nokså mange av religionene mangler, er respekten for andres trossyn – spesielt er dette tilfelle hos kristne og muslimer. Når det er sagt er det verdt å minne om at de etiske levereglene vi den dag i dag lever etter oppsto uavhengig av religionene. Disse reglene kan også enkelt sammenfattes i en viktig regel, *Den gyldne regel*: «Gjør mot andre det du vil at andre skal gjøre mot deg.» Dette var fra begynnelsen av nærmest en tommelfingerregel for å kunne fungere sammen med andre mennesker i en usikker og utsatt verden. At man seinere har bygd den ut til å omfatte en hel masse lover og regler, er på grunn av et behov for å spesifisere og klargjøre visse begreper og retningslinjer, ettersom livet og samfunnet omkring menneskene er blitt mer og mer kompliserte med tida – og at det for de forskjellige religiøse trosretningene har vært et behov for å markere seg. (Jfr.: De ti bud). (f.n.)

Den vanligste referansen for de ti bud er 2. Mosebok kapittel 20.

Den norske kirke benytter en nummerinndeling formulert av Augustin, felles med Den romersk-katolske kirke og de fleste andre protestantiske kirkesamfunn:

1. Du skal ikke ha andre guder enn meg.
2. Du skal ikke misbruke Guds navn.
3. Du skal holde hviledagen hellig.
4. Du skal bedre din far og din mor.
5. Du skal ikke slå i hjel.
6. Du skal ikke bryte ekteskapet.
7. Du skal ikke stjele.
8. Du skal ikke tale usant om din neste.
9. Du skal ikke begjære din nestes eiendom.
10. Du skal ikke begjære din nestes ektefelle, eller hans arbeidsfolk eller andre som hører til hos din neste.

Disse budene, som jo legger grunnlaget for de prinsipper mennesker i den kristne verden er ment å leve etter, fungerer etter min mening ikke bra nok i vårt moderne og opplyste samfunn. Opprinnelig er de kun oppretta med henblikk på et dogmatisk kristent livssyn og uten tanke for andre typer livssyn, mens noen også er direkte misvisende eller foreldede som gode samfunnsveiledende prinsipper.

Men jeg er mener likevel at den etiske grunntanken i de ti bud kan bibeholdes i en konstruksjon hvor etiske leveregler gjøres mer allmenngyldige slik at de også gjelde ikke-religiøse kulturer/individer.

En ting som mangler i disse budene, og som burde hatt en klarere plass, er kjærlighetsbudskapet, ettersom dette jo er det viktigste for menneskelig sameksistens, men som kanskje også er det vanskeligste: *Du skal elske din neste som deg selv*. Et bud som lett kunne erstatte tiende bud ved at de opprinnelige niende og tiende bud ble slått sammen.

Mitt forslag til de ti bud som etiske leveregler med global tilgjengelighet

het er derfor som følgende:

1. Du skal ikke forfølge din neste på grunn av hans religiøse eller politiske overbevisning eller fysiske legning.
2. Du skal ikke baksnakke din nabo men sørge for å leve i fred med ham.
3. Du skal sørge for å la din kropp og sjel få den hvile den trenger.
4. Du skal vedkjenne deg ditt opphav og se til at de får en verdig alderdom.
5. Du skal ikke slå i hjel – krig er intet unntak.
6. Du skal ta ansvar for din ektefelle og dine barn og gjøre det som står i din makt for å leve et ærbart liv sammen dem.
7. Du skal ikke stjele brødet ut av munnen på din neste.
8. Du skal ikke spre løgn og tvilsomme utsagn.
9. Du skal ikke i grådlig hensikt forsøke å fylle lommene dine på andres bekostning men ha respekt for din nestes eiendom, familie og privatliv.
10. Du skal elske din neste så vel som deg sjøl og la din kjærlighet gi lys i hverdagen.

Et ellevte bud som jeg syns er viktig og som dessverre ikke får så stor plass blant de kristne grunnverdier:

11. Ha respekt og ansvar for og ta vare på natur og miljø, en arv som er gitt deg å forvalte og videreføre ikke minst med tanke på kommende generasjoner.

Fred Nordal

Metafysikk og frie tanker

Filosofen Morten Fastvolds artikkel «På sporet av en humanistisk åndelighet» i Fri Tanke 2-2010 burde ha resultert i et påfølgende nummer med mange reaksjoner og svar. Men alt å finne var en kort kommentar av Rudolf Walter.

Fastvold snakker om å være søkende. Det var kanskje det jeg var da jeg i sin tid fattet interesse for vitenskapens rolle i f.m. metafysikk og parapsykologi. Jeg leste Harald Schjelderups bok *Det skjulte menneske* (1961), og fikk svar på mine spørsmål.

Å gi seg «åndeligheten i vold», blir kanskje mer problematisk? Fra en så voluminøs artikkel må det gjøres et valg. Her er min prioritering:

«Et første skritt i denne retning er å la det synke inn at mangt og mye ved menneskelivet unndrar seg vitenskapelige forklaringer. Det kan man glatt medgi når noen konfronter en med denne elementære innsikten. Humanister forholder seg jo til etiske og estetiske og eksistensielle anliggender, som alle unndrar seg en vitenskapelig tilnærming, nettopp fordi de utgjør menneskelivets åndelige side sammen med betraktninger av metafysisk art.»

Unndrar seg vitenskapelig tilnærming? Kan dette uten videre sies når det gjelder forskningen innen biologi

og psykologi? – for ikke å snakke om hjerneforskningen? I sin bok *Mennesket og evigheten* (1972) – med en ide om åndelighet som den femte dimensjon – skrev den populærvitenskapelige forfatteren Georg Brochmann at enkelte mennesker kan komme i ekstase av utsikten fra en fjelltopp. I dag hevder forskningsteorier at vår overlevelsesmekanisme kan gi oss belønning for strevet med å komme opp til toppen, i form av en ekstra dose berusende dopamin; en motivering til gjentakelse. Da evolusjonen frembrakte dette i vår primitive fortid, måtte man nemlig klare store anstrengelser, hvis man skulle overleve (Ref.: «Rusa på kroppens egne stoffer» på forskning.no.).

I Fri tanke 3-2010 skriver Levi Fragell om det samme:

«Harald Schjelderup (1957) viste meg at de sjelelige opplevelser jeg var oppdratt til å tro var åndelige manifestasjoner fra Himmelen, like gjerne kunne fremkalles ved enkle suggestive metoder eller kjemikalier. Den salige lykkerusen man kunne oppnå ved å hengi seg til felles og høylytt bønn, rytmisk sang og fysiske bevegelser, utløser kroppens egne lykkehormoner (endorfine opiater), som til og med kan dempe smerter og frigjøre indre organers naturlige ressurser. Slike effekter kan kalles velsignelse, salvelse, møte med Gud, åndsdaup og helbredelse.»

Dette bør vel ha samme gyldighet for «sekulær åndelighet»? – og styrke oss i troen på at Fastvolds åndelighet ikke er annet enn slike biokjemiske prosesser. Det kunne være av interesse å få vite om denne kanskje er noe som er uavhengig av biologi; og i så tilfelle, på hvilken måte den skiller seg fra den religiøse åndeligheten?

Hva legger Fastvold i begrepet metafysiske antagelser? Kanskje det samme som Brochmann gjorde seg skyld i når han ble så fasinert av sin idé, at han lanserte den som sannhet? Fastvold påstår mye forunderlig, som for eksempel: «Å hengi seg til metafysikk er å tenke så langt det lar seg gjøre for oss mennesker – og det er adskillig lengre enn hva vitenskapen gir rom for». Lengre enn relativitetsteorien? Lengre enn Stephen Hawking's teorier om Universet? Vitenskapen befatter seg med teorier om 10 og 26 dimensjoner. Hvor mange i Fastvolds metafysiske verden tenker utover tre dimensjoner; der vi i tradisjonell metafysikk finner gjenganger og engler – med en skaper på oversiden av himmelhvelvet? Men menneskets hjerne er nå tilgjengelig for forskning, og her legger vitenskapen stadig nye ting for dagen, som bringer oss lengre og lengre i våre kunnskaper om vår «åndelighet» – og *det er adskillig lenger* enn det har latt seg gjøre for oss mennesker å ha metafysiske antagelser om.

I dag brukes, så vidt jeg kan forstå, metafysikk i betydningen *det ukjente/det uforståelige*? Jeg henleder derfor oppmerksomheten på Even Grans ypperlige redegjørelse for begrunnet og ubegrunnet tro («Har religionene monopol på 'undring'?»), som mer relevante begreper og betraktninger i

diskusjoner om dette.

Hva er det Morten Fastvold anbefaler oss å gjøre? Skal vi som gruppe formulere en åndelighet som søkende mennesker kan tiltrekkes av? – som kan bygge på «metafysiske antagelser»? Eller er det en anbefaling til oss som enkeltindivider – om å snakke til slike mennesker om våre metafysiske spekulasjoner? Jeg kunne således anbefale Georg Brochmanns bok. Jeg nevnte den for filosofen Haftor Viestad på et seminar en gang. Da svarte Viestad – som ikke kjente min yrkesmessige bakgrunn som ingeniør: Du skal huske på at Brochmann var ingeniør; og når ingeniører befatter seg med filosofi så går det galt. Kanskje jeg heller bør være forsiktig med å forstyrre søkende mennesker med akkurat mine metafysiske spekulasjoner?

Jeg har ingen grunn til å tro annet enn at de aller fleste humanister – i likhet med meg – vil kunne tillate seg å gråte under en gripende film, og at de som meg, kan hengi seg til nytelsen av et skjønt musikkstykke. Men individuelle variasjonene i dopaminnivået må vi nok regne med at det er.

Fastvold anbefaler rådgivere. La oss heller holde fast ved oppfordringen til fri kritisk tenkning. Han siterer sin rådgiver: «For mens profeten mottar og formidler Guds ord som han tilegner seg gjennom sin tro, er mystikeren følsom for et indre lys som fritar ham fra tro». La oss vokte oss vel for å gjøre mystikere eller sekulære forkynnere til våre «profeter». Vår tanke er – og må forbli – fri.

Robin Tande

Kors mot kristendom(inans)

Fra tid til annen dukker det opp religionskritikere eller sekularister som hevder at korset må fjernes fra det norske flagget fordi det er et kristent symbol. Det er en merkelig og virkelighetsfern påstand. Det er så godt som ingen som oppfatter korset i flagget, og dermed flagget selv, som et kristent symbol. Korset i flagget har ingen sammenheng (i bevisstheten til folk flest) med kristendommen, men oppfattes som et ikke-religiøst, nasjonalt fellessymbol.

Dermed har vi et kors som kan bidra til å svekke eller oppheve den altfor sterke koblingen mellom kors og kristendom, noe man skulle tro religionskritikere ville være for og hilse velkommen.

Det norske flagget oppleves som vakkert av de fleste, og forsøk på å

foreslå endringer oppleves – med god grunn – som patetiske og dårlige. Forslag om å erstatte det norske flagget med en forvokst vimpel (rett strek) eller med en sirkel (som jeg så i en Facebook-gruppe) er fullstendig dødfødte og vil bare bidra til å undergrave og marginalisere religionskritikk og sekularisme. Slike forsøk oppleves nok også som et angrep på den nasjonalromantiske følelsen som de fleste av oss har i noen grad. Så når religionskritikere angriper det norske flagget pga. korset, lager de en kobling mellom kristendom og nasjonalromantikk, og styrker dermed kristendommen istedenfor å svekke den – noe som burde være et tanke-kors for disse religionskritikerne.

Det er en fordel å svekke koblingen mellom kors og kristendom, fordi det vil svekke kristendommen ved å frata den monopol eller kulturell dominans over et kraftfullt symbol (korset).

KORSENE IKKE-KRISTNE KULTURHISTORIE:

I denne sammenhengen er det relevant å peke på korsets paganistiske opprinnelse og betydning i mange ulike kulturer for å illustrere at det ikke er noen automatisk eller naturlovsmessig kobling mellom kors og kristendom. Egyptere, keltere, mayaer og flere andre, brukte kors lenge før kristendommen. Det finnes fortsatt paganistiske kors som står sterkt den dag i dag (f.eks. den egyptiske ankh og keltiske og norrøne kors).

Kristendommen tok i bruk ulike torturinstrumenter med korsform, og gjorde denne formen til sitt symbol. Mange kristne ledere protesterte mot dette historiske valget av korset som kristent symbol fordi de visste at dette symbolet hadde hedensk (paganistisk) meningsinnhold og betydning.

Alt dette kan man lese om i bøker om symbolenes kultur- og idéhistorie, eller snarveien via Google på søkeord som «non-christian cross», «pre-christian cross», «pagan cross» osv.

Jeg mener at religionskritikere, sekularister, hedninger m.fl. bør bidra til å ta korsene tilbake (i alle fall i en del utforminger og sammenhenger) og gjenreise deres mangfoldige ikke-kristne symbolinnhold, på samme måte som vi tar julen og andre symboler, høytider o.l. tilbake.

Thomas Gramstad
thomas@gramstad.no

Følg med på Fritanke.no - vi publiserer daglig nyheter fra livssynsfeltet. Og delta i debatten på våre debattsider.

Kjære medlemmer!

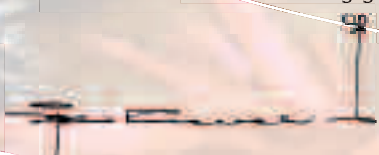
Julen nærmer seg med årets lysfest. Den trenger vi her i nord. Vi trekker inn i varmen, og søker tettere sammen. Jeg er sikker på at det særnorske ordet kos oppsto på denne årstiden en gang for lenge siden.

– Men feirer dere human-etikere jul da? er det enkelte som spør. Selvsagt! Vi feirer jul på nesten like mange forskjellige måter som resten av befolkningen, men uten den religiøse dimensjonen. Julen er jo en felles arena hvor vi alle, uansett kulturtradisjoner og livssyn, kan feire at arbeidsåret er over og lyset på vei tilbake. Aldri har den norske julefeiringen vært så mangfoldig som nå, den speiler samfunnsutviklingen for øvrig.

Det preger også julebordet hjemme hos oss. Min mamma er svensk hvilket betyr at ingenting som kan feires går upåaktet hen. I mitt barndomshjem hadde vi alltid tre slags sild, sildesalat, sylte og svensk juleskinke før ribben og multekremen som var pappas norske bidrag til menyen. Dette har jeg selvsagt tatt med meg, få ting er så arvelige som juletradisjoner. Julemåltidet som samlingspunkt er fellesnevneren. Formene og innholdet er det opp til hver og en av oss å definere i tråd med våre verdier og tradisjoner.

– Men hvordan kan du som ikke er kristen ha engler i juletreet? spør en opprømt venn. Mitt svar er at jeg ikke bare har engler i den duftende granen, men også nisser i ulike materialer og fortolkninger. Noen er riktignok litt slitne etter å ha vært med siden barndommen, men sett med mitt nostalgiske juleblikk så påminner de om mer eller mindre vellykkede julefeiringer gjennom livet. Nissenes sterke nærvær på vårt juletre betyr imidlertid ikke at jeg tror på julenissen, det gjør jeg like lite som jeg tror på engler. Englene og nissene i mitt juletre er symboler for julen, ikke for religion eller overtro. Det er vi mennesker som gir tingene innhold og mening, og hver og en av oss får skape sin form for julefeiring. Den humanistiske grunntanken bygger på å sette mennesket i sentrum. Husker vi på det i denne travle juletid, og lar vår omtanke favne bredt, ja da kan vi spise og pynte og synge akkurat slik hjertet lyster.

Jeg ønsker deg og de øvrige medlemmene i Human-Etisk Forbund en riktig god julehelg!

Åse Kleveland

Human-Etisk Forbund

Har du barn under 15 år?

Overføring av offentlig støtte for medlemmers barn under 15 år

Human-Etisk Forbund krever hvert år offentlig støtte for barn under 15 år. Dette er en rett vi har hatt siden 1981. Hvis du ønsker at forbundet skal motta tilskudd for ditt/dine barn må vi ha din/deres godkjenning. Dersom en av barnets/barnas foreldre står oppført i Den norske kirke er barnet også oppført der og må fjernes fra kirkens register for at Human-Etisk Forbund skal kunne motta støtten. Dette gjøres ved henvendelse til kirkerådet ved kirkens medlemsregister.

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Foreldre (den/de som har daglige omsorg):

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Signatur: _____

Etternavn: _____ Fornavn: _____

Fødselsnr (11 siffer): _____ Postadresse: _____

Signatur: _____

Skjemaet sendes til Human-Etisk Forbund, Pb. 6744 St Olavs plass, 0130 Oslo

Verv en venn

Vi vet fra undersøkelser at over 1/3 av den norske voksne befolkning identifiserer seg med det humanistiske livssynet. Sjansen for at noen i din familie eller omgangskrets kan tenke seg å bli medlem i Human-Etisk Forbund er derfor stor. Vi har derfor sendt ut en oppfordring til mange medlemmer de siste ukene om å verve en venn ved å sende oss navn på en person vi kan kontakte angående medlemskap. Vervepremien er en flott førstehjelpspute. Har du ikke mottatt e-posten, men har noen du vil foreslå som medlemmer? Ta kontakt med medlem@human.no.

Livssyndsebutt i postkassen

Abonner på Humanist, et tidsskrift for alle med et engasjement for livssynsspørsmål.

Humanist gis ut av Human-Etisk Forbund. Det er et tidsskrift for allmenn livssynsdebatt, med særlig vekt på problemstillinger som angår livssynshumanismen. Temaene varierer fra allmenne filosofiske, livssynsmessige og religionsvitenskapelige problemstillinger til de mer nærgående blikk på humanismen og dens organisering. Engasjerte skribenter presenterer temaer som sjelden får plass i andre norske medier.

Abonnementet koster kr. 200 for fire nummer.

Bestill abonnement på humanist@human.no, www.humanist.no eller ring 23 15 60 00.

Påmelding til verdenskongressen åpner 10. desember på www.human.no/oslo2011.

Vi ønsker å nå deg på e-post

Human-Etisk Forbund ønsker å kunne nå sine medlemmer elektronisk. Det er både effektivt og miljøvennlig. Send oss derfor din e-postadresse til medlem@human.no. Takk for hjelpen!

SMYKKE TIL JUL?

– humanistsymbolet
i nytt design i år

Smykke med humanistsymbol i sølv,
og gummikjede.

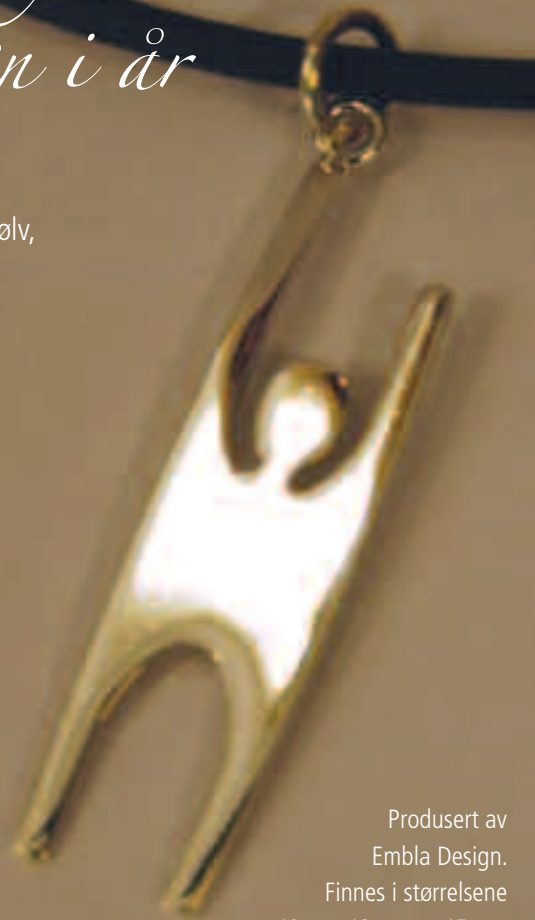
Bestill ENKELT på nett:
www.human.no/nettbutikk

kr 350,-
+ porto

Alle kjøp innen 12. desember
er garantert framme til jul!

Produsert av
Embla Design.
Finnes i størrelsene
40 cm, 42 cm og 45 cm.

Bokpakke

De tre små brune

kr 300,-

+ porto

Bestill ENKELT på nett:
www.human.no/nettbutikk

HOVEDKONTOR:

St. Olavs gate 27
Postboks 6744 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Tlf. 23 15 60 00 Faks 23 15 60 01
Faks medlemsregister: 23 15 60 21
E-post: human@human.no
www.human.no
www.facebook.no/humanetiskforbund

Hovedmedlem: kr. 350,-
Ungdom 15-26 år: Kontingentfritak
Husstandsmedlemmer, trygdede,
personer med lav inntekt: kr. 50,-
Medlemmer uten offentlig støtte: kr. 950,-
Konto: 5005.10.06000

Generalsekretær: Kristin Mile
Styreleder: Åse Kleveland (tlf. 22 02 59 00)
Nestleder: Leonid Rødsten (tlf. p: 75 05 52 64)

FYLKESKONTORER:

Østfold fylkeslag
ostfold@human.no
Tlf. 69 31 71 65
Faks 69 31 18 94
(ti-to 9-15)

Akershus fylkeslag
akershus@human.no
Tlf. 23 15 60 80
Faks 23 15 60 75
(ma-fre, sommer) 10-15
(ma-fre, vinter) 10-16

Oslo fylkeslag
oslo@human.no
Tlf. 23 15 60 60
Faks 23 15 60 75
(ma-fre) 9-15

Hedmark fylkeslag
hedmark@human.no
Tlf. 62 53 05 22
Faks 62 53 30 68
(ma-to 12-16)

Oppland fylkeslag
oppland@human.no
Tlf/faks 61 17 67 10
(ti og to 11-16)

Buskerud fylkeslag
buskerud@human.no
Tlf. 32 89 36 70
Faks 32 89 38 45
(ma-to 9-14)

Vestfold fylkeslag
vestfold@human.no
Tlf. 33 31 32 05
Faks 33 31 47 03
(ma-to 9-14)

Telemark fylkeslag
telemark@human.no
Tlf. 35 53 13 38
Faks 35 53 13 21
(ti-to 9-14)

Aust-Agder fylkeslag
aust-agder@human.no
Tlf. 37 02 41 00
(ma-fre 9-15)

Vest-Agder fylkeslag
vest-agder@human.no
Mobil 95 75 95 41

Rogaland fylkeslag
rogaland@human.no
Tlf. 51 90 64 50/52
(ma-fre 9-15)

Hordaland fylkeslag
hordaland@human.no
Tlf. 55 21 41 90
Faks 55 21 41 94
(ma, on, to 10-14)

Sogn og Fjordane fylkeslag
sognogfjordane@human.no
Tlf. 57 67 53 90
(ma-to 9-15)

Møre og Romsdal fylkeslag
moreogromsdal@human.no
Tlf/faks 71 21 56 05
(ma-to 9.30-15.30)

Sør-Trøndelag fylkeslag
sor-trondelag@human.no
Tlf. 73 80 64 80
(ma-to 9-15.30)

Nord-Trøndelag fylkeslag
nord-trondelag@human.no
Tlf. 48 60 62 28
(ma-fre 9-14)

Nordland fylkeslag
nordland@human.no
Tlf. 75 52 97 00
Faks 75 52 97 01
(ma, ti, to 9-15, on 9-17)

Troms fylkeslag
troms@human.no
Tlf. 77 65 81 98
(ma 10-16, ti 9-15.30)

Finnmark fylkeslag
finnmark@human.no
Mobil 95 07 69 23
(ma-ti 9-15)

Årsmøter

Finner du ikke ditt fylkes- eller lokallag? Gå inn på www.human.no/fylkeslag og se etter informasjon på din lokale nettside. Se også lagenes nettsider for frister for å sende inn saker til årsmøtene, samt opplysninger om tid og sted der det ikke er fastsatt pr i dag.

Østfold fylkeslag

Sarpsborg: 3. februar kl. 19.00, Glenghuset
Moss: 10. februar kl. 19.00, Skarmyra allaktivitetshus
Fredrikstad: 1. mars kl. 19.00, Donkejongården i Gamlebyen
Indre Østfold: 15. februar kl. 19.00, Smaalenene hotell i Askim
Halden: 5. mars, Frivillighetssentralen

Telemark fylkeslag

Fylkesårsmøte: 26. mars kl. 12.00, Lifjellstua
Grenland: 16. februar kl. 19.00, Hotell Høyer
Notodden: 23. februar kl. 19.00, Nopro
Midt-Telemark: 10. februar kl. 18.00, Biblioteket
Kragerø: 7. februar kl. 19.00, Kragerø Biograf
Tinn: 15. februar kl. 18.00, Tinn Sparebank

Buskerud fylkeslag

Fylkesårsmøte: 12. mars, Comfort Hotel Union, Drammen
Hallingdal: 13. januar kl. 18.00, Solstad hotell, Gol
Modum og omegn: 7. februar kl. 19.00, Modumstua, Ekenbygget, Åmot
Eiker: 9. februar kl. 19.00, Hokksund båt - og camping
Drammen og Lier: 16. februar kl. 19.00, Fylkeskontoret, Bragernes torg 1
Hurum og Røyken: 15. februar kl. 19.00, Kornmagasinet
Kongsberg og Numedal: 23. februar kl. 19.00, Rådhuset i Kongsberg
Ringerike og Hole: 8. februar kl. 19.00, Ringerike gjestegård

Vestfold fylkeslag

Larvik og Sandefjord: 10. februar kl. 19.00, Kafé Fanny, Langestrand

Akershus fylkeslag

Fylkesårsmøte: 19. mars, Humanismens Hus
Enebakk: 17. februar kl. 19.00, Kantinen, Enebakk
Produkter i Kirkebygda

Troms fylkeslag

Tromsø: 28. februar kl. 19.00, Grand Hotel Tromsø

Møre og Romsdal fylkeslag

Fylkesårsmøte: 20. mars kl. 10.00, RICA Hotel
Kristiansund
Molde og omegn: 8. februar kl. 19.00, Storgata 50, Molde
Ålesund og omegn: 9. februar kl. 19.00, Radisson
Blu hotell, Ålesund
Søre Sunnmøre: 17. februar kl. 19.30, Møre folkhøgskule, Ørsta

Hordaland fylkeslag

Fylkesårsmøte: 26 og 27. mars
Midhordland: 16. februar kl. 19.00, Hamneveien 49, Os
Bergen: 17. februar kl. 19.00, C. Sundtsgate 56
Nordhordland: 21. februar kl. 19.00, Biblioteket i Knarvik
Indre Hardanger: 22. februar kl. 19.00, Galleri rallaren, Tyssedal
Sunnhordland: 22. februar kl. 19.00, Hageruphuset, Leirvik
Voss og omland: 23. februar kl. 19.00, sted kommer på nettsiden

Oslo fylkeslag

Fylkesårsmøte 2. mars kl. 17.30, Humanismens Hus

Nordland fylkeslag

Fylkesårsmøte: 26. mars kl. 13.00, Skagen Hotel, Bodø
Vesterålen: 15. februar, Rådhus 2, Sortland
Salten: 17. februar, Bodø

Sogn og Fjordane fylkeslag

Fylkesårsmøte: 6. mars kl. 10.30, Skei
Indre Sogn: 3. februar kl. 19.00, Sogndal Hotell
Førde og omegn: 9. februar
Nordfjord: 10. februar
Flora/Bremanger: 26. januar kl. 19.00

Sør-Trøndelag fylkeslag

Fylkesårsmøte: 19. mars kl. 15.00, fylkeskontoret i Olavkvartalet
Trondheim: 28. februar kl. 19.00, Olavskvartalet
Malvik: 9. februar kl. 18.00, Malvik vgs.
Fosen: 17. februar kl. 18.00, Ørland kysthotell

Hedmark fylkeslag

Hamar og omegn: 17. februar kl. 18.00, Hotell Astoria, Hamar

Juletreff

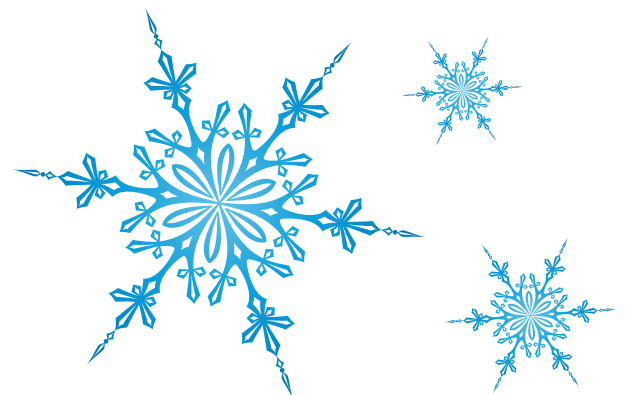
Oslo fylkeslag inviterer til juletreff 2. januar kl. 15.30-18.00 på Humanismens Hus med sang rundt juletre, leker, bevertning, utlodning, tryllekunstner og nissen. Pris: kr. 80 for voksne og 40 for barn. Påmelding innen 20. desember 2010 på www.human.no/oslo eller 23 15 60 60.

Vintersolverv

Drammen og Lier lokallag inviterer til vintersolvervs-markering på Spiraltoppen 22.12.10 kl 18. Astrofysiker Øystein Elgarøy holder foredrag. Enkel bevertning. Tenning av lyslykter ute i kveldsmørket.

Bodø solvervsforening avholder tradisjonen tro sin solsnufeiring på Skansen. Feires med bål og gløgg den 21. desember.

Hallingdal lokallag arrangerer familievennlig Vintersolvervsfest 22. desember.

Gaver til Human-Etisk Forbund

Forbundet lever av offentlig tilskudd, medlemskontingent og annen støtte fra medlemmene. Med økte inntekter kan vi gjøre en enda større innsats for å nå våre mål. Vi setter stor pris på alle støtte vi kan få. Du kan få skattefradrag for årlige gaver fra 500 tom. 12 000 kr. Forbundets gavekonto er 1503.10.27397.

**Den 22.11.10 hadde
Human-Etisk Forbund
77. 817 medlemmer.**

JULEGAVENE

til venner og familie finner du her!

Bestill på www.humanistforlag.no innen 17. desember og vi garanterer at du har bøkene før jul!

Kr 277,-
(HEF-pris)

Brandal, Brazier & Teige:
Den mislykkede spionen.

Fortellingen om kunstneren, journalisten og landssvikerer Alfred Hagn

Til far!

«Den ukjente historien om Alfred Hagn, er så utrolig at man kan mistenke noen for å drive ap med oss», skrev Dagbladet Magasinet nylig om denne thrilleren av en bok om kunstneren, spionen og landssvikerer Alfred Hagn. Dette er historieformidling på sitt beste – bli med Alfred Hagn på tur gjennom forrige århundres store hendelser.

Fædrelandsvennen

Kr 247,-
(HEF-pris)

Hilde Sophie Plau:
Norsk familieleksikon

Til mor, søster og alle som er glad i en god roman!

Masse kjærlighet. Masse latter. Men også mye skrekk, og en del vold. Slik var Hildes oppvekst i en stor og brokete familie i etterkrigstidens Norge. Barndommens badeturer skildres så du blir solbrent i ansiktet, farens kjærlighet og morens vold skaper voldsomme kontraster. Lille Hilde vil bare bli voksen. En vakker og sterk skildring, rost av kritikerne.

Kr 247,-
(HEF-pris)

Levi Fragell:
Vi som elsket Jesus
Memoarer

Høstens viktigste bok! Obligatorisk julegave til alle frafalle (og de som burde vært det).

I sin selvbiografi forteller Levi Fragell om en barndom i pinsebevegelsen, preget av både frykt og kjærlighet til «barnevennen» Jesus. Han tar også et sviende oppgjør med sin fortid som predikant og «det karismatiske bedrag» generelt, og forteller også om hvordan han mistet troen og til slutt endte som leder av både norsk og internasjonal humanistbevegelse.

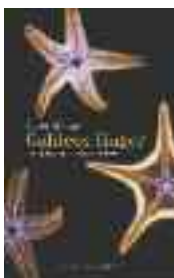

Kr 129,-

Erik Tunstad:
Darwins teori.
Evolusjon gjennom 400 år

Den perfekte vennegave!

«Helstøpt og bunnsolid» skrev Dagbladet om Erik Tunstads forrykende gjennomgang av evolusjonsteoriens historie. *Darwins teori* er ikke bare en bok om hva evolusjon er, men like mye fortellingen om et av vitenskapshistoriens mest dramatiske og epokegjørende gjennombrudd.

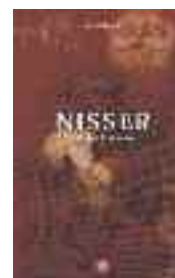

Supertilbud
Kr 149,-

Peter Atkins:
Galileos finger.
Vitenskapens ti største ideer

Perfekt til kunnskapshungrige gutter og jenter!

Galileos finger er populærvitenskap på sitt beste. Richard Dawkins mente at Peter Atkins fortjente nobelprisen i litteratur for denne gjennomgangen av vitenskapshistoriens største ideer. Kan hvem som helst forstå Einsteins relativitetsteori? Ja, svarer Atkins. Supertilbud på denne praktutgaven.

Kr 99,-

Ane Ohrvik:
Nisser.
Fra helgen til sinnatagg

Til vertinnen!

Nissens kulturhistorie – fra sinna fjøsnisse, from helgen og en figur som skremte små barn til dagens miljøbevisste blånisser og godslige Coca Cola-nisse. Finnes også i innbundet utgave.

Som HEF-medlem får du alltid gode tilbud og 25 % rabatt på nye bøker.

- ☐ Jeg ønsker å bestille stk *Den mislykkede spionen* á kr 277,-
☐ Jeg ønsker å bestille stk *Norsk familieleksikon* á kr 247,-
☐ Jeg ønsker å bestille stk *Vi som elsket Jesus* á kr 247,-
☐ Jeg ønsker å bestille stk *Darwins teori* á kr 129,-
☐ Jeg ønsker å bestille stk *Galileos* á kr 149,-
☐ Jeg ønsker å bestille stk *Nisser* á kr 99,-

Navn:

Adresse:

Postnr./sted:

E-post:

Underskrift:

Kan sendes
ufrankert i Norge.
Adressaten betaler
porto

Humanist forlag AS
Svarsending 1039
0090 Oslo